

Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta

Documentation of rare Assamese books in collaboration with Assam Sahitya Sabha, Jorhat and the Ford Foundation: microfilmed and digitised in October 2006

Record No: 2006/109	Language of work: Assamese	
Author (s) / Editor (s): ✓ Jolin Goswami (1st issue) Abdus Sattar (2nd & 3rd issue)		
Title: অসম সাহিত্য সভা পত্রিকা		
Transliterated Title: Assam Sahitya Sabha Patrika		
Translated Title: Magazine of Assam Sahitya Sabha		
Place of Publication: Jorhat	Publisher: Assam Sahitya Sabha - Jorhat	
Year: 1971C	Edition:	
Size: 23 1/2 cms - 25 cms 98+96+16+78+24 <small>cm</small>	Genre:	
Volumes: 28 - 3 issues	Condition of the original: good	
Remarks: 2 1st vol. published in the year - 1927 and has been continuing.		
Holding institute: Assam Sahitya Sabha, Jorhat	Microfilmed and digitised by: Centre for Studies in Social Sciences, Calcutta, 2006.	
Microfilm Roll No:	From gate:	To gate:

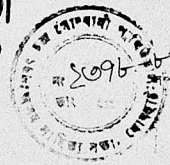
সি.ও.সি. অফিস
১০৪/১০৫
১০৪/১০৫
১০৪/১০৫

~~সি.ও.সি. অফিস~~

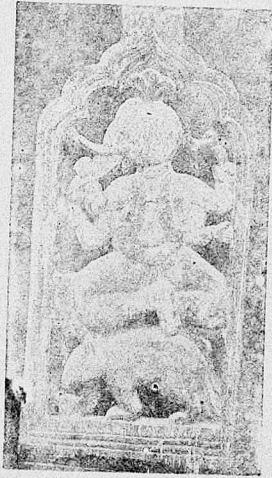
সি.ও.সি. অফিস
জি.ও.সি.
আসাম.

অসম সাহিত্য সভা পত্রিকা

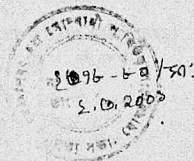
সংস্কায়ক :
শ্রীযতীন গোস্বামী

অসম সাহিত্য সভা পত্রিকা

অষ্টবিংশ বছর ॥ ১৮৯০ শক ॥ ১৯৭১ চন ।

১য় সংখ্যা

সম্পাদক :

শ্রীযতীন গোস্বামী

সংস্কৃত

পত্রিকার নতুন বছৰ—

অসম সাহিত্য-সভা পত্রিকাই এতিয়া অষ্ট-বছৰ বছৰত ভৰি দিলেহি। যোৱা একুৰি সাত বছৰত সাহিত্য সভা পত্রিকাখনিয়ে ভাষা সাহিত্যিক প্ৰকৃতিতে কেনেভাবে সেৱা কৰিব পাৰিছে সেই কথা বিবেচনা কৰাৰ উপৰিও এই পত্রিকাই এতিয়া ভাষা আৰু সাহিত্যিক নতুন বছৰত দিবৰ আৱশ্যক হৈছে। নতুন বছৰত নি দিয়াৰ লগে লগে আমি কামনা কৰিছো যে ভাষা সাহিত্যত সৃষ্টি হোৱা খেলিমেলিৰ সমাধান কৰি পত্রিকাখনিয়ে এটা প্ৰতিপত্তা প্ৰদান কৰিব পাৰে। চিন্তাশীল লিখক, গৱেষক, বিভিন্ন আলোচনী, বিশ্ববিদ্যালয় আৰু চৰকাৰৰ সহযোগত এই কাম সম্ভৱ কৰিব পাৰে।

পত্রিকাৰ মানদণ্ড উন্নত কৰিবলৈ হলে নতুন প্ৰকৃতিত প্ৰদান স্থান দিয়াৰ দায়িত্ব চিন্তাশীল

লিখকসকলৰ। অসমৰ চিন্তাশীল লিখকসকলে কিছুপৰিমাণে হলেও পত্রিকালৈ বৰঙণি আগবঢ়াই আহিছে। পত্রিকাৰ নতুন বছৰৰ আৰম্ভণীৰ সুযোগতে আমি লিখক আৰু পাঠক সকলক আমাৰ শ্ৰদ্ধা নিবেদন কৰিছো।

অসমৰ জনজাতীয় ভাষাৰ চৰ্চা—

অসমৰ জনজাতীয় ভাষাসমূহে বিকাশ লাভ কৰিব পৰাটো সঁচাকৈয়ে অতি গৌৰৱৰ কথা। ভৈয়ামৰ জনজাতীয় ভাষাৰ ভিতৰত বড়ো ভাষাই ইতিমধ্যে বিজালয়ত স্থান পোৱাত এই ভাষাৰ বিকাশত আৰু স্তুবিধা হব বুলি কব পাৰি। বিজালয়ৰ এটি পাঠ্য-ভাষা হিচাপে প্ৰচলন হোৱাৰ পিছত ভাষাটোক চৰকাৰী ভাবে স্বীকৃত ভাষা বুলি ধৰিব পৰা হৈছে।

বৰো ভাষা বিষয়-ভাষা হিচাপে গণ্য হোৱাৰ পিছতে এই ভাষা শিক্ষাৰ সুযোগ অন্যত

ভাষা-ভাষী ছাত্র-ছাত্রীয়ে পোৱা উচিত। পোৱালপাৰা আৰু কামৰূপ জিলাত বেইটামান অঞ্চলৰ কেইখনমান বিদ্যালয়ত মাত্ৰ কৰো ভাষা-ভাষী লৰা-ছোৱালীৰ কাৰণে দিয়া সুযোগ অন্যান্য লৰা-ছোৱালীয়েও পাব লাগে। আমাদেৱে কাৰণে হিন্দীতকৈ বেজা ভাষা ওচৰৰ, স্কটীয়, জাৰ্মান আদি দূৰৈৰ ভাষাতকৈ বেজা-খাচী আদি ভাষা ওচৰৰ।

সেইদেৰি অন্যান্য ভাষা-ভাষী লৰা-ছোৱালীৰ কাৰণেও এই ভাষা (যেনেকৈ হিন্দী, সংস্কৃত, বঙালী) পাঠ্য বিষয় হোৱাটো উচিত বুলি বিবেচনা কৰো। ইয়াৰ দ্বাৰা আমাৰ ভাষাগত সম্পৰ্ক গভীৰ হোৱাটোৱেই কেৱল নহয় এই

ভাষাই বিকশিত হোৱাৰো সুবিধা পাব। এই তিনি কথোতে ভাষাটোক এটা ঠেংগা-ভাষা হিচাপে গঢ় দিয়াটো প্ৰথম কাম হ'ব। তাৰ উপৰিও এই সাহিত্যত পৰ্যাপ্ত পৰিমাণৰ বিবিধ বিষয়ৰ পুথি আৰু আৱশ্যকীয় মানৰ পাঠ্যপুথি বিজ্ঞানসন্মত ব্যাকৰণ আৰু পূৰ্ণাঙ্গ অভিধান লাগিব। এইবিধি কাম কৰোতে যেতিয়ালৈকে এটা নিৰ্দিষ্ট লক্ষ্যত উপনীত পৰা নাযায় তেতিয়ালৈকে অন্য ভাষা-ভাষী ছাত্র-ছাত্রীৰ কাৰণে ভাষাৰ প্ৰাথমিক জ্ঞান লাভ কৰাৰ ব্যৱস্থা হ'ব লাগে। চৰকাৰৰ শিক্ষাবিভাগ, শিক্ষাবিদ আৰু ভাষা বিশেষজ্ঞসকলে এই বিষয়টোৰ ওপৰত গভীৰ ভাবে মনোনিবেশ কৰিব বুলি জাশা কৰিছো।

উপনিষদৰ কথা

নলিনী বালা দেৱী

উপনিষদক বেদান্ত বোলা হয়। কবিৰ বেদৰ সি চৰম জ্ঞান, চৰম উপদেশ, চৰম শিক্ষা সকলো উপনিষদসমূহতে নিৰুচ্চৈ আছে। বৈদিক সাহিত্যৰ শেষ অংশ বা চৰম বিভাগ এই উপনিষদ সাহিত্য। প্ৰত্যেক বেদৰ শাখাত ব্ৰাহ্মণ আৰু আৰ্ণ্যক সংযুক্ত হৈ থাকে। উপনিষদ আৰ্ণ্যকৰ শেষ বিকাশ। বেদৰ অস্ত বা চৰম ভাগ বাবেই উপনিষদক বেদান্ত বোলে। বৃহদাৰণ্য উপনিষদৰ পৰি সৰ্বত্ৰ উল্লেখিত হ'ল -

ব্ৰহ্ম সত্য জ্ঞান অনন্তম্

বৃহদাৰণ্যক উপনিষদ উপনিষদসমূহৰ স্ত্ৰীৰ প্ৰাচীন। এই উপনিষদতে প্ৰথম প্ৰাৰ্ণ্যক উল্লেখিত হয়।

অসত্যামা সমদগময় ঋষোসম্যগী জ্যোতিৰ্গময়
যুগ্মাৰীমাণ্য পময়।
(বৃহদাৰণ্যক উপনিষদ)

অস্তৰ পৰা সত্য পথেৰে তমঃ অন্ধকাৰৰ পৰা জ্ঞান জ্যোতিপথেৰে বিনাশি সূত্ৰা পথৰ পৰা অদিশাশী জীৱনলৈ লৈ যাবলৈ ভাৰত কথিব কঠক প্ৰথম অমৃতময়ী প্ৰাৰ্ণ্যক জাগি উঠিছিল বিশ্ব মানৱৰ কাৰণে।

বেদমন্ত্ৰ - বেদ চাৰিখন - স্কন্ধ, যজু, সাম আৰু

অথৰ্ববেদ। অস্তৰ বেদনৰ পৰা উপলভি হোৱা বাবে এই সত্য তত্ত্বসমূহৰ নাম বেদনৰ পৰা "বেদ" নামে বেদ সাহিত্যৰ সৃষ্টি হল। বেদত সন্নিহিত মন্ত্ৰ-সমূহ তদৰ ওপৰত প্ৰতিষ্ঠিত, এই তত্ত্বসমূহক বেদ সূক্ত বোলা হয়। বৰ্জজন ব্ৰহ্মজ্ঞানী-ব্ৰহ্মবাদিনী পুৰুষ নাৰীৰ অস্তৰ বেদনত প্ৰতিষ্ঠাত হোৱা সত্য তত্ত্বসমূহক সংগ্ৰহ কৰি বেদত সন্নিহিত কৰা হৈছিল। জ্ঞানী চিন্তাশীল ব্ৰহ্মজ্ঞানীসকলৰ ধ্যান পন্থাহিত অস্তৰত উদ্ভৱ হোৱা সত্য তথ্যৰ 'বেদন' বা অমৃতময়ীসমূহ সত্য উপলব্ধি এই সত্য অদিশাশী। সেই বাবেই বেদ সত্য আৰু বেদব্যাক্য সত্য ব্যাক্য নামেৰে পৰিগণিত। বেদত ভগৱৎ শক্তিৰ অমূৰ্ছিত -

ওঁ যো দেবোয়াজ্যৌ বোহৰুপ যোবিধ
ভূবনমাবিরেশ
যো ওবিধি যো বনস্পাত্ত্ব তমৈ দেৱায়
নমো নমঃ

বিশ্ব মানৱ যাত্ৰাৰ প্ৰথম জ্ঞান পদক্ষেপ এই বেদ যুগ। সত্য সন্ধানী মানৱে কোন সেই ভাবনৰ আদিম প্ৰচাতত বিশ্ব শক্তিৰ ওচৰত যুৱ দেৱালো বেদে সৃষ্টি কৰিলে। যি ব্ৰহ্মশক্তি দেৱশক্তি বনস্পতি ঐবদিত ভূবন বিয়পি আছে

দেশৰ প্ৰগতিত

অসম ৰাজ্যিক লটাৰীয়ে

উল্লেখযোগ্য বৰঙণি
আগবঢ়াই আহিছে।

লটাৰী খেলত
অংশ গ্ৰহণ কৰি

অসমৰ প্ৰগতিৰ ক্ষেত্ৰত সহায় কৰক।

অসম ৰাজ্যিক লটাৰীৰ অধিকতাৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত

সেই মহতী শক্তি প্রণাম কৰিলো। এইদিনা
ভাৰত আকাশত বিহৰ জ্ঞান সূৰ্য্য উদয় হল।

বেদ যুগতেই বেদান্তশীলনত বেদান্ত অমৃত
সিন্দু উপনিষদ সত্য প্রতিভাত হৈ পৰিল।

বেদমন্ত্র—বেদত সন্নিহিত বেদমন্ত্রসমূহ স্বৰ আৰু
বৰ্ণাঙ্কৰ ভাবে বিচিত হৈছিল নিম্নক শব্দাৱলীৰে
সংগঠিত। এই বেদ মন্ত্রসমূহ উচ্চাৰণৰ অলপো

তাবতম্য হলে মন্ত্ৰৰ তেজ আৰু গুণ নাথাকে
বুলি বৈদিক ঋষিসকলৰ সিদ্ধান্ত। অন্যদি কালতে
বিবচিত হোৱা বেদমন্ত্রসমূহৰ কোনো তাবতম্য
হোৱা নাই, উচ্চাৰণৰ তাবতম্যত গুণ বিনাশ

হয়। বৈদিক যুগৰ শিক্ষাদীক্ষকলে বেদ-মন্ত্রসমূহ
আৰম্ভক ব্ৰাহ্মণসমূহ কণ্ঠস্থ কৰি বৰা প্ৰথা আছিল।

অপুৰুষ ভ্ৰাক্ৰমণশীলী মেধাৱী ছাত্ৰসকলে বিবাট বিবাট
গ্ৰন্থসমূহ অনাগাসে মুখস্থ কৰিব পৰা শক্তি

অৰ্জন কৰি লব পাৰিছিল। ব্ৰহ্মচৰ্য আৰু দী
শক্তি সম্পন্ন হৈ। এইসকল ছাত্ৰক 'ক্ৰতিধৰ'

উপাধি দিয়া হৈছিল। শুনি শুনি শিৰা শাস্ত্ৰ-
সমূহক 'শ্ৰুতি' বোলা হৈছিল। পৰবৰ্ত্তী কালত

গুরুমন্ত্ৰ এই মেধিক উপদেশ সমূহ সদা আৰু
ঠায়ে ঠায়ে পঠ বা শ্লোকভাৱে সংগ্ৰহীত হল।

এই গুরুমুখী বিদ্যাসমূহ শিষ্যৰ স্বাধায় বিদ্যা
ৰূপে সংৰক্ষিত হল। চতুৰ্দশৰ পৰা ক্ৰমে

ক্ৰমে এশ আঠখন বেদান্ত **উপনিষদ** বা
উপনিষদ ৰচনা হল। এই উপনিষদসমূহৰ

ভিত্তত বৃহদাৰণ্যক উপনিষদ আৰু ছান্দোগ্য
উপনিষদেই সৰ্ব্ববৃহৎ। বৃহদাৰণ্যক উপনিষদ

সকলোতকৈ প্ৰাচীন। উপনিষদসমূহত সকলো
বিদ্যাতকৈ শ্ৰেষ্ঠ ব্ৰহ্মবিদ্যা আলেচন্য হৈছিল।

বৃহদাৰণ্যক উপনিষদ শত্ৰু যজুৰ্বৈদীয় শতপথ ব্ৰাহ্মণৰ
চৰমভাগ।

এই উপনিষদত বৈদেহ জনক নামৰ এজন
সম্ৰাটৰ পৰিচয় আছে। এই জনা সম্ৰাটক

মেধাৱী "অথীতবেদ" বুলি উপনিষদে বিভূষিত
কৰিছিল। এইজন্য প্ৰণাজ্ঞান পৰায়ণ বজ্জাই সভাত

"ব্ৰহ্মজ্ঞানী"ৰূপে আহি সমবেত্ত হৈছিল। বহুজন
ব্ৰহ্মজ্ঞানী ঋষিৰ তৰ্ক-বিতৰ্কৰ মধ্যস্থ হৈ জনক বজ্জাই

নিজৰ বিশাল পাত্ৰিত্বৰ প্ৰভাৱেৰে মীমাংসা কৰি
দিব পাৰিছিল। জনক বজ্জাই এবাৰ দানযজ্ঞ

আৰম্ভ কৰিলে। দক্ষিণায়ুক্ত্য দানযজ্ঞ। এই যজ্ঞলৈ
কুক পাকালৰ পৰা বহু ব্ৰাহ্মণ দক্ষিণৰ আশাত

গোত্ৰ হাইছিল। দান যজ্ঞলৈ অহা ব্ৰাহ্মণসকলৰ
ভিত্তত কোন শ্ৰেষ্ঠ জ্ঞানিবৰ কাৰণে জনক বজ্জাই

সোণেৰে শিং বজ্জোৱা সহস্ৰ গোখন দান আৰু
যজ্ঞত বহু ধন দক্ষিণাৰূপে আগ বঢ়ালে। ব্ৰাহ্মণ

সকলক জনক বজ্জাই সন্তোষন কৰি ক'লে—
“যো যো ব্ৰহ্মিষ্ঠ্য স এতেন্য উদজ্ঞানাম” আপোনা

সকলৰ ভিত্তত যিজন ব্ৰহ্মিষ্ঠ্য সেইজনাই এই
সহস্ৰ গোখন গ্ৰহণ কৰক।” কোনো ব্ৰাহ্মণেই

অস্বাৰ্ণিত্বলৈ সাৰ নকৰিলে। শেষত যাজ্ঞবলক্য
ক'বিয়ে নিজৰ শিষ্যক এই সহস্ৰ গোখন লৈ

যাবলৈ আদেশ দিলে। যাজ্ঞবলক্যৰ আদেশ শুনি
ব্ৰাহ্মণসকল পৰ্বকি উঠিল। কেউপিনৰ পৰা কবলৈ

ধৰিলে—“হো মো যশু মো যাজ্ঞবলক্য ব্ৰহ্মিষ্ঠ্যেহসি!”
তুমি আমাৰ ভিত্তত সজিও নেকি? অথল:

আত্মভাগ্য, তুমি আদি মহা মহা ঋষিসকলে
কেউপিনৰ পৰা প্ৰণয়ন কৰিবলৈ ধৰিলে। যাজ্ঞ-

বজ্জাই প্ৰত্যেকবৰেই গ্ৰন্থৰ সাধোচিত উত্তৰ দি

নিবৃত্ত কৰিলে। শেষত এগৰাকী কুমাৰী ব্ৰহ্মবাদিনী
আৰ্গ কন্যাই উঠি মহামুনি যাজ্ঞবলক্যক প্ৰশ্ন কৰিবলৈ

ধৰিলে। প্ৰশ্নৰ চৰম সীমাত যাজ্ঞবলক্যই অৰ্ধেদ্যা
হৈ কবলৈ ধৰিলে—“পাৰ্ণী আৰু আগ নাবাঢ়িবা

আৰু আগ নাবাঢ়িবা। তুমি প্ৰশ্নৰ সীমা অতিক্ৰম
কৰিছা।” শেষত সভা মৌণ হ'ল—যাজ্ঞবলক্যই

“কুলপতি” আখ্যা পালে। এই সভাত সম্ৰাট
জনক সভাপতি আছিল।

আৰ্ঘ্য বৈদিক যুগত বহুজন ক্ষত্ৰিয় বজ্জাব
নাম পোৱা যায় যিসকল গায়ত্ৰীবিদ আৰু

ব্ৰহ্মজ্ঞানী ৰূপে সমাজৰ শীৰ্ষস্থানত অধিষ্ঠিত
হব পাৰিছিল। বহু ব্ৰাহ্মণ শিষ্যই এই ব্ৰহ্ম-

জ্ঞানী ক্ষত্ৰিয় বজ্জাসকলৰ ওচৰত বৃহ্মজ্ঞানৰ
অভিলাষী হৈ উগ্ৰহিত হোৱা উপনিষদসমূহত

দেবা যায়।

ছান্দোগ্য উপনিষদত 'প্ৰবাহন জৈবিনি' নামৰ
এজন ক্ষত্ৰিয় বজ্জাব উল্লেখ পোৱা যায়—যিজন

বৃহ্মজ্ঞানী বজ্জাব ওচৰত প্ৰাৰম্ভণ শ্ৰেষ্ঠ গৌতমক
উপদেশ গ্ৰহণ কৰিবলৈ দিবাবোধ কৰা নাছিল।

প্ৰাৰম্ভণ জৈবিনিয়ে দেখেহেৰুৰ পিতৃ গৌতমক
কৈছিল—“ন হোবাচ যথা নম্ৰ গৌতম মাপ-

বাবাস্তব চ পিতামহা”।

যথেষ্ট বিদ্যাঃ পুৰুষঃ ন কল্পিশন ব্ৰাহ্মণ
উৰাস ত্বাং হুং

তুভ্যং বক্ষামি কোহি হৈৰুঃ ক্ৰবন্তমহতি
প্ৰত্যাখ্যাতুমিতি। ৩/৩/১৮

অৰ্থাৎ “হে গৌতম! মোৰ অপৰাধ নধৰিবা।
এহ বিদ্যা ইতিপূৰ্বে কেতিয়াও কোনো ব্ৰাহ্মণে

পোৱা নাছিল। কিন্তু আপোনাৰ দৰে ছুযোগ্য

ব্ৰাহ্মিক প্ৰত্যখ্যান কৰিবলৈ মোৰ শক্তি নাই।
গতিকে আপোনাক এই বিদ্যাৰ উপদেশ দিম।”

সমীহ হাততলৈ প্ৰবাহ জৈবিলিৰ পৰা গৌতমে
ব্ৰহ্মবিদ্যা গ্ৰহণ কৰিছিল। বৃহদাৰণ্যক উপনিষদ

বহুতৰ উপদেশ কষ্টাৰূপে আৰু এজন ক্ষত্ৰিয়
বজ্জাব কাহিনী পোৱা যায়। সেইজনৰ নাম

আছিল, 'অজাতশত্ৰু'। এইজনক বজ্জাই বেদ
বিদ্যাভিমানী বাল্যাকৌৰ দৰ্প চূৰ্ণ কৰিছিল।

বিবৰণত লিখা আছে—“এদিন গৰ্গবশীৰ্য ব্ৰাহ্মণ
বালাকি মুনিয়ে কাশীৰাজ অজাতশত্ৰুৰ ওচৰলৈ

গৈ কবলৈ ধৰিলে—“ব্ৰহ্মতে ব্ৰহ্মনি।” বজ্জা!
তোমাক ব্ৰহ্ম সম্বন্ধে উপদেশ দিবলৈ আহিছো।

বজ্জা অজাতশত্ৰুৱে ক'লে, “তাল কথা। উপদেশ
কৰক।” বাল্যাকৌমুনিয়ে চপ্ৰে, সুগা, বিদ্বাৎ,

আকাশ, বায়ু, অগ্নি সলিলত ব্ৰহ্মাবজ্জানৰ কথা
যিমানখিনি জানিছিল সকলোবোৰকেই বজ্জাব

বজ্জাই কলে। প্ৰত্যেকটি বিবৰণৰ পিছত বজ্জা
অজাতশত্ৰুৱে প্ৰশ্ন কৰিবলৈ ধৰিলে—“তাব

পিহত? আৰু কওক। ইহ বাহু সহ তুমীমাস
পাৰ্গা।” ৩/২/১১/৩

জ্ঞান-বিজ্ঞান বহুসকলক মুনি মৌন হ'ল। বজ্জাই
স্বৰিলে—“ইহানেনৈম হ” “নৈ ত্ববতা বিদিতং

ভবতি।” “এই কথাৰ পৰা সম্পূৰ্ণ জ্ঞানিব
নোৱাৰিলো।” তেতিয়া বালাকি মুনিয়ে ক'লে

“মোৰ আৰু জনা নাই। এইবাৰ আপুনিয়ে
উপদেশ কৰক।”

স হোবাচ পাৰ্গা উপভায়ানীতি—৩/২/১১/৪

বালাকিৰ কথা শুনি বজ্জা অজাত শত্ৰুৱে
ক'লে—“ব্ৰাহ্মণে ক্ষত্ৰিয়ৰ ওচৰত ব্ৰহ্মজ্ঞান উপদেশৰ

কাৰণে উপস্থিত হোৱা আচৰিত কথা। তথাপি আপুনি যেতিয়া এই উপদেশ বিচাৰিছে শুনক।" তেতিয়া ৰজা অজ্ঞাত শব্দেৰে কলে—“জীৱৰ জাগ্ৰত স্বপ্ন, সুকৃষ্ণি এই তিনি অৱস্থাৰ পৰিচয় দি জীৱ-ৰজ্ঞৰ অভেদ প্ৰতিপাদন কৰিলে।” অতীতৰ বৈদিক যুগত যি কোনো বিদ্যাভিলাষীয়ে হাতত সমীহ লৈ বিজ্ঞান বিদ্যা কৰা কৰি আছিল। তাকগনকলেও কৃত্ৰিয় ৰজ্ঞজ্ঞানী ৰজ্ঞসকলৰ ওচৰত বিনয়ীভাৱে ৰজ্ঞজ্ঞান শিক্ষা কৰিছিল। প্ৰাচীন কালত ৰজ্ঞবিজ্ঞা বিশেষভাৱে ৰজ্ঞজ্ঞানী কৃত্ৰিয় ৰজ্ঞৰ ভিতৰতে আৱজ্ঞ আছিল। কাৰণ বেদৰ কৰ্মকাণ্ডসমূহ তাকগনকলৰ ভিতৰত ক্ৰিয়া কৰ্তা হিচাপে বিস্তৃতি লাভ কৰিছিল। কিন্তু বেদৰ চৰম জ্ঞান উপনিষদৰ গভীৰ জ্ঞানকহসমূহ ৰাজ্ঞবৰ্গৰ মাজতহে বিস্তৃতি লাভ কৰিছিল। সেই বাবেই বেদৰ গুহ্যতম বিষয় ৰজ্ঞতত্বক ৰাজ্ঞবিজ্ঞা বা ৰাজ্ঞগুহ্য যোগ বোলা হৈছিল। এই পৰম তত্ব সমূহ ৰজ্ঞসকলৰ মাজত পোপন হৈ থাকিবলগীয়া হৈছিল। ৰজ্ঞজ্ঞানী কৃত্ৰিয়সকলক ৰজ্ঞৰ প্ৰান্ত্ৰিৰ কাৰণে তাকগন বোলা হৈছিল। এই সময়ত তাকগনসকলৰ মনত তাকগন অতাকগন উচ্চনীচ জ্ঞান সীমাৱজ্ঞ নাছিল। ৰজ্ঞজ্ঞান প্ৰাপ্ত লোকৰ ওচৰত সমীহ হাততলৈ শিৰায় স্বীকাৰ কৰি বিজ্ঞা শিক্ষা কৰাৰ ৰজ্ঞ দীক্ষা গ্ৰহণ কৰাৰ বজ্ঞ প্ৰমাণ আছে। গীতাত এই ৰজ্ঞবিজ্ঞাক ৰাজ্ঞবিদ্যা বোলা হৈছে। বিশেষকৈ অতীত যুগত এই ৰজ্ঞজ্ঞান ৰূপ ৰাজ্ঞবিদ্যা দেশ শাসনকাৰী ৰজ্ঞসকলে শিক্ষা কৰিবলগীয়া হৈছিল।

অতীত ভাৰতৰ ৰাজ্ঞবিদকলম মাজত ৰজ্ঞজ্ঞানৰ বিপুল প্ৰতিভাৰাশি প্ৰতিভাত হৈ পৰা আদৰ্শ জাজ্ঞ্যামান। ৰজ্ঞজ্ঞানী এই ৰজ্ঞসকলক ৰাজ্ঞি আখ্যা দিয়া হৈছিল। যোগ বৰিষ্ঠ ৰামায়ণত পোৱা যায় জীৱামচক্ৰৰ ৰাজ্ঞাভিষেক হোৱাৰ আগতেই এই ৰজ্ঞবিদ্যা আখ্যান আৰু শিক্ষা পাবলৈ বৰিষ্ঠ মুনিৰ ওচৰত শিক্ষা কৰিছিল। ৰজ্ঞবিদ্যৰ নিগুঢ় তত্বসমূহ যোগ বৰিষ্ঠ ৰামায়ণত বৰিষ্ঠ আছে। আজ্ঞত ৰজ্ঞজ্ঞানত জ্ঞানী ৰজ্ঞসকলেহে প্ৰকৃত দেশ পালনৰ নায়ক ৰূপে সিংহাসনৰ অধিকাৰী হোৱাৰ যোগ্য বিবেচনা কৰা হৈছিল। সেই বাবেই ৰজ্ঞসকলৰ মাজত বজ্ঞ জন্মে এই ৰজ্ঞবিদ্যা লাভ কৰিবলৈ সুবিধা হৈছিল। সৰ্ব সাধাৰণ জন সমাজত ৰজ্ঞবিদ্যা অতুলীলন হোৱা প্ৰমাণ বিবল। বৈদিক যুগত আশ্ৰম পালনৰ ব্যৱস্থা নথকাত শ্ৰেণী বিভাগে আশ্ৰম অহুযাৰী জন সাধাৰণৰ মাজত কৰ্ম বিভাগ আছিল। তাকগন, কৃত্ৰিয়, বৈশ্য, শূদ্ৰ চাৰি শ্ৰেণী বিভাগত নিজ নিজ কৰ্মত সৰ্ব সাধাৰণ ব্যাপ্ত থাকিব লগীয়া হৈছিল। সকলো বিদ্যাতকৈ শ্ৰেষ্ঠ ৰজ্ঞ বিদ্যা বোধকাৰে সেই বাবেই ৰাজ্ঞাবৰ্গৰ মাজতহে প্ৰচলিত হৈ পৰিছিল যোগ্য হিচাপে। এই ৰজ্ঞ বিদ্যাৰ অধিকাৰী কৃত্ৰিয় ৰজ্ঞ সকলে তাকগনৰ দৰেই সমাজত উচ্চতৰ স্থানত ঠাই পাইছিল। নীচ শ্ৰেণীৰ ৰজ্ঞজ্ঞানীসকলেও সমাজৰ শীৰ্ষস্থানত ঠাই পোৱা প্ৰমাণ উপান যদত আছে। জাৰজ, জাবালীৰ তাকগন লাভৰ পৃষ্ঠাতই ইয়াৰ সত্য প্ৰমাণ। যোগ বৰিষ্ঠ ৰামায়ণত বৰিষ্ঠই কৈছিল— “জ্ঞাপণমে সৃষ্টি কৰি তত্বজ্ঞান সম্পন্ন কৰিলে

আৰু লোকে সমাজৰ অজ্ঞান নিৰুত্তি কৰিবলৈ সুবিধীলৈ পঠিয়ালে। এই আখ্যান বিদ্যা পূৰ্বত ৰজ্ঞা বিলাকক উপদিষ্ট কৰা হৈছিল। এই ৰজ্ঞসকলেই লোকৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিছিল। উত্তম আৰু গুহ্যতম এই আখ্যান জ্ঞান লাভ কৰি ৰজ্ঞসকলে পৰম গুহ্যৰ সীমা অতিক্ৰম কৰিছিল। ৰাজ্ঞাবৰ্গৰ মাজত ৰজ্ঞজ্ঞান লাভ কৰা পৃষ্ঠাত উপনিষদৰ পাতে পাতে পোৱা যায়। এই বেদান্ত বা উপনিষদৰ মহান গভীৰ তত্ব অকল ভাৰতৰ মাজতে আৱজ্ঞ নাছিল। ইছলী, গ্ৰীক, বৌদ্ধ-ধৰ্মী, খৃষ্টান, মুছলমান সকলেও আত্মহেৰে এই বেদান্ত বহস্যৰ আকৰ্ষণত অন্ত্ৰপ্ৰাণিত হোৱা কথা বৰ্জ্ঞত আছে। আনকি মোগল যুগত সম্ৰাট

চাকাহানৰ ডাঙৰ পুত্ৰ দাবা এজন ৰজ্ঞজ্ঞান-ভিলাষী বুলি জনাজাত আছিল। এইজন পৰম শুদ্ধচিত্ত ৰাজ্ঞকাৰেৰে উপনিষদৰ প্ৰতি শ্ৰদ্ধাশীল হৈ যত্ন কৰি উপনিষদ পাবলৈ আখিলি অহুযাৰ কৰিছিল। এই পাবলৈ অহুযাৰ লেটিন ভাষালৈও অহুযাৰ কৰা হৈছিল। এই উপনিষদসমূহ পৰ্ব্ব, যজু, সামবেদৰ উপনিষদ আছিল। ইয়াৰ বাহিৰেও অথৰ্ব বেদৰ চাৰিবিধৰ উপনিষদ সংগ্ৰহীত কৰিছিল বুলি ষ্টেশ্যোপনিষদৰ সংকলনৰ পৰা উদ্ধৃতি কৰি দিয়া হৈছে। সেই সময়ত ভাৰতবৰ্ষত জ্ঞান স্পৃহাৰ যি হেৰ্দোলনি উঠিছিল, সেই হেৰ্দোলনিৰে বিপুল জ্ঞান অমৃত প্ৰতিভাত হৈ ভাৰতবৰ্ষক কৰি তুলিছিল অতুলনীয়।

—X—

ঔপন্যাসিক থেকাৰেৰ
তকাদেউতাক
‘চিলহেট’ থেকাৰে

উইলিয়াম মেইকল্ণিচ থেকাৰেৰ নাম অখ্যাত গুইচাৰিৰ অপৰিচিত নয়। এওঁ যোৱা শতিকাৰ সুবিখ্যাত ইংৰাজ ঔপন্যাসিক। এওঁৰ জন্ম হৈছিল কলিকতাত। থেকাৰে পৰিচালৰ যিজন প্ৰথমে ভাৰতমাত কৰি দিছেই সেইজন উপন্যাসিক।

সিকলমৰ কৰা দেউতাক আৰু তেওঁৰ নামো উইলিয়াম মেইকল্ণিচ থেকাৰে (১৭৪২-১৮১৩)। এইজন ‘চিলহেট’ থেকাৰে বুলিহে জনাজাত আছিল। কি কাৰণে শিছত জন্ম যাব। চিলহেট থেকাৰে ১৭৬৬ গুট দত ভাৰত পায়হি।

* F. B. Bradley Birt, ‘Sylhet’ thackeray

কিতাপৰ সহায়ত।

তেতিয়া আফ্রিকাৰ দক্ষিণে যুৰি পাল তথা জাহাজত এই দেশ পাবলৈ লাগে চমাহ। এই দেশলৈ আহিবলৈ চোটা কৰাটোৱে তেতিয়া এক দুঃসাহসৰ কাহা। বঙ্গদেশ তেতিয়া ইষ্ট ইণ্ডিয়া কোম্পানীৰ তলত আৰু এই কোম্পানীৰ অধিকৰণমণ্ডলীৰ পৰা নিয়োগ পত্ৰ লৈ বুলীয়া শিক্ষা সাং কৰিয়ে চিলহেট খোকাৰেই এই দেশত প্ৰশাসনীয় চাকৰিত যোগ দিয়ে।

কলিকতা চহৰৰ বয়স সেই সময়ত আশি বছৰমানহে; কিন্তু নতুন চহৰখনে জনসংখ্যাৰ বলত আৰু ব্যৱসায়ৰ কেন্দ্ৰ আৰু ইংৰাজ চৰকাৰৰ ৰাজধানী হিচাপে বঙ্গদেশৰ পুৰণি চহৰ ঢাকা, মুৰ্চিদাবাদ আদি ঠাইবিলাক চেৰ পেলাব ধৰিছে। কলিকতা বঙ্গদেশ, উৰিষ্যা বিহাৰ গোট্টেই অঞ্চলৰে ৰাজধানী। প্ৰশাসনীয় দায়িত্ব ব্যৱহাৰ লগে লগে ব্যৱসায়ী কোম্পানীয়ে ইলণ্ডৰ পৰা ডেকা চাহাৰ আমদানী কৰিবলৈ বাধ্য হ'ল। খোকাৰেৰ দৰে যিসকল ডেকা আহিল তেওঁলোকৰ দৰমহা আছিল সামান্য—খাবলৈ নোজোৰা। দ্বিতীয় বছৰত গুৰু বহুৱীয়া খোকাৰেই পাইছিল মুঠতে ১১২৮ টকা। এওঁলোকে বাধ্য হৈ ব্যক্তিগতভাবে বেপাৰত হাত দিছিল, নাহঁবা আন কিবা অসং উপায় অৱলম্বন কৰিছিল। শাসনকৰ্ত্তা লৰ্ড ক্লাইভে অৱশ্যে এই গাৰুঙীয়া বেপাৰ সৰ্ব্বুচিত কৰি শাসন ব্যৱস্থা টনকিয়াল কৰিবলৈ যত্ন নকৰাকৈ থকা নাছিল।

ডঃ ই: কোম্পানীৰ অধিকৰণসকলে আনহাতে প্ৰশাসনীয় বিষয়সকলৰ দৰমহা ব্যৱস্থা কাম কটকৰ পাইছিল। তেওঁলোকৰ নীতি আছিল কম খৰচ, সবহ লাভ। চিলহেটৰ শাসনৰ দায়িত্বত থাকোঁতে খোকাৰেই নিজেই ব্যৱসায়ৰ ওপৰত

নিৰ্ভৰ কৰিব লগা হৈছিল।

মই খোকাৰ জীৱন উপস্থাপন কৰিব বোজা নাই, তেওঁৰ প্ৰসন্নত অহা ছুই এটি আমোদজনক আৰু জানিবলগীয়া কথাহে বৰ্ণনা কৰিব গুচ্ছিছে।

প্ৰথমতে সেই সময়ৰ কলিকতা চহৰত বাস্তৱ কথাকে লোৱা বাওক। বহুমান সময়ত পাক-প্ৰাচ অঞ্চলত যি কৰবখানা আছে সেইখনৰ স্তোত্ৰ হয় ১৭৬৮ খৃষ্টাব্দত। সেই সময়ত ৰোগ ব্যাধিত ইমান চাহাবৰ যুতা হৈছিল যে পুৰো-হিতাপি কৰা চেপ্লেইনজনে কৰবখনালৈ গ'লে যনে যোৱা অহা কৰি শৰিকাত ছোৱাত তেওঁক পাত্ৰীৰ খৰচ বুলি মাতে ৩০ টকাকৈ ভাট্টা দিবলগীয়া হৈছিল।

কলিকতাত চৰকাৰী পকা ঘৰ তুহ-চানিকৈ সজা হবলৈ ধৰিছে যদিও চহৰখনত পৰিকল্পনাৰ চিন নাই। চৌপাশ বিশৃঙ্খলভাবে সজা খেৰৰ ঘৰ। ঘৰবিলাক ইমান চাপৰ যে ভিত্তিতত মাথুৰ থিয় হোৱা টান। দুৱাৰখনৰ বাহিৰে যোৱা ওলাবলৈ সুকোজা নাই। বাট-পথৰ অৱস্থাও শোচনীয়, তাৰ উপৰি তাৰ ওপৰতে জাবৰ-জোৰথৰ দলিওৱা হয়। বাতৈ যাব ইচ্ছা কৰোঁ যং সাঞ্জি লয়, আমাক চাহাবেও চৌৰঙী অঞ্চলৰ হাবি, বোকাৰুয় খাল আৰু 'পাকা জৰা'— এই বিলাকে পাস্তা বিয়ত কলিকতাক বাতা ছাঁপৰ নগৰ বাটীভায়া বুলি ক'ব-ছিল। ডাক্তৰৰ ব্যৱস্থায়ো যম ৰজাকে স্তাৱ কৰিছিল। "গ্ৰহণী হলে শৰাবত বল যোগোৱা যুগুত, সেই কাৰণে শ্ৰবা (গ্ৰোৱন) আৰু গোটা আহাবেই উপযুক্ত পথা।" "পোলাওঁ জলা আত্তা, অঙাঠাও সেকা কুকুৰা আৰু কুকুৰা পোৱালীৰ জালুক দিয়া চুকহী, অলপ ঠৈঘৰ নাহঁবা পানীৰ সৈতে

বেশি আৰু আহাবহে পকা কল"— ইয়া আছিল এক বাৱহা।

চাহাবসকলৰ মাজত চলিছিল— 'কোনো লোকৰ জীৱনৰ মূল্য তুই বাখিৰকৈ সবহ নহ'। ডাক্তৰ-সকলৰ অৱস্থা আছিল 'মদন-বদন'। পাৰ্ছীত উক্তি বৈদ্য মহাশয়ে খৰত ভূমুকি মাৰিছেত খেংখেক সোণৰ যোৰে এটিৰে অভাবনী জন্মোৱা হয়; ৰোগ গুৰুতৰ হলে মোহতৰৰ লেখো বাঢ়ে। কবলৈ গ'লে, জীৱন বন্ধা কৰিবলৈ যাওঁতে ডাঙ্গা নাশ হয়। এইবিনিতে যোগ কৰা যুগুত যে চাহাবসকলৰ যুত্ৰাৰ কাৰণে কলিকতাকে দায়ী কৰিব নালাগে, অত্যধিক মদ্যপানেও বতৰকে ফুল কৰিছিল, আৰু পিছত তুৰল শৰীৰত ৰোগে বাহ লব পৰিছিল। মদৰ কথাহে কৈছোঁ; ডেকা ডেকা বিষয়াসকলেও সেই সময়ত আঁচৰ অশুদ্ৰৱি হোকাৰুট টান দিছিল আৰু প্ৰত্যেকৰ কাৰণে "জকাৰবদন" নামে ৰোকা ব্যক্তিত্ব লগ্তা আছিল। আহাবসকলৰ মাজতো এইকোটা টনা অভ্যাস নাছিল বুলি ক'ব নোৱাৰি। গৰ্ভৰ জন্মবেলি বেছিভাগ আৰু তেওঁৰ পৰিবাদে এক গৰ্ভ সাগীৰল সন্ধিয়ালৈ মাথুহক নিমগ্ন জনাওঁতে নিমগ্নী চিতিত লিখা আছিল যে 'জকাৰবদন'ৰ বাহিৰে আন লগ্তা যাতে অন্য নহয়।

কলিকতাত কেইবছৰমান আত চাকৰ প'চ ৰজবানি বিভিন্ন বাৰ খোৱাৰ পিছত ১৭৭৩ খৃষ্টাব্দত খোকাৰেই চিলহেট (শ্ৰীহট্ট) অঞ্চলৰ কাৰ্টেৰ (আজ কালিৰ ডেপুটি কমিচনাৰ) দায়িত্ব লাভ কৰে। চিলহেট আগেয়ে কামত নহলেও নামত চাকৰ নৰাণ অধীনত আছিল, কোম্পানীৰ তললৈ অহাৰ পিছত চাহাববিলাকে ইয়াৰ মূল্যমান কাঠ আৰু চূণৰ ব্যৱসায়লৈ নজৰ দিলে। এই সময়ত একলাখ

মোণ বা তাৰ ওপৰ চূণ ঢাকালৈ আন হৈছিল আৰু চিলহেটৰ পৰা মাটিৰ বিৰাজহ আদায় কৰা হৈছিল তাৰ মূল্য আছিল সোতৰ লাখৰ পাউণ্ড। এট ৰাজহৰ গোট্টেইখনি আদায় দিয়া হৈছিল কড়ি হিচাপত। ১১২০ কড়ি লগ লাগিলে হৈছিল এক টকা। কোম্পানীৰ এই লাভজনক বেপাৰত আউল লগত আৰু ৰাজানা-পাৰিত ও আদায় নোহোৱাত ঠাইতে থাকি ওদাৰত কৰিবলৈ নিৰ্ভৰযোগ্য লোক এজন লগা হ'ল। কোম্পানীয়ে ডেকা খেৰকৈক বাছি ললে।

খোকাৰেৰ বয়স তেতিয়া মাত্ৰ তেইশ। তেওঁ তালৈ গৈ বিভিন্ন কামত হাত দিবলগীয়া হ'ল। বাট-ঘাটৰ ব্যৱস্থা কৰা, শাসক আৰু বিচাৰকৰ দায়িত্ব লোৱা চূণ-কাঠ আদিৰ ব্যৱসায়ত মূখলা আন বাকী ৰাজানা আদায়ৰ ব্যৱস্থা কৰা, ইত্যাদি বিবিধ কামৰ উপৰিও আন এটি সমস্যাই তেওঁক ব্যতৰাস্ত কৰিলে।

এই সমস্যা হ'ল পৰ্বতীয়া জয়ন্তীয়াৰ বুটপাট। চিলহেট আৰু জয়ন্তীয়া ৰাজ্যৰ সম্পূৰ্ণ সীমা নাছিল। তাৰ উপৰি কোম্পানীৰ কাঠ, চূণ, ৰাজানাৰ ধন সকলো ঢাকালৈ কঢ়িয়াব লগা হৈছিল স্বংমা নদীৰ। এই নদীৰ এচোৱা জয়-ন্তীয়া ৰাজ্যৰ ভিতৰত থকাত জয়ন্তীয়া ৰজাই আজকাল দিবলৈ প্ৰাথোগ পাইছিল খোকাৰেই জয়ন্তীয়া ৰজাক সন্তো নকৰিলে। যে শাসন আৰু ব্যৱসায় কোনোটোৰেই নিৰ্বাপন নহয় এই কথা চাকৰি কাউঞ্চলৰ বাকী পক্ষক জনালে আৰু এহেটোও জনালে যে যুদ্ধ বিনা এই কাম সম্ভৱ নহয়। কোম্পানীৰ কৰ্তৃপক্ষই যুদ্ধ এখন লগাই লবলৈ ইচ্ছা নকৰিলে; খেৰলোকৰ হাতত সমস্যা

বহুত। ইতিমধ্যে ১৭৭০ খৃষ্টাব্দ ২২ জুলাই তাৰিখে তুকুম আছিল যে জিলাখনৰ শাসনভাৰ থেকাবেই বাৰবেল নামে এজনক গটাই দি তেওঁ ঢাকালৈ উভতিব লাগে।

আচৰিত কথা, থেকাবেই এবছৰৰ ওপৰ এই তুকুম অমাগ্ন কৰিলে, আনহাতে তেওঁ জয়ন্তীয়া বজাৰ সযত কৰিবৰ যে দকাৰ এই কথা কৰ্তৃপক্ষক জনাই থাকিল। শেহত ঢাকাৰ কৰ্তৃপক্ষই এলটাইন লীক নামৰ ডেকা অভিচাৰ এজনৰ তুলত পঞ্চাশজন গোবা চিপাই পঠিয়াই দিলে। পিছত কেপেটইন এলিকাৰ নামে বিষয়া এজনে আক কিছু সৈদ্ধ লৈ আহে আৰু তেওঁৰই জয়ন্তীয়া অভিযানৰ নেতৃত্বৰ বহন কৰে।

১৮৭৪ খৃষ্টাব্দৰ মাৰ্চ মাহত আক্রমণ আৰম্ভ হয় আৰু বাটত এখন নদী থকা সত্ত্বেও আৰু জয়ন্তীয়া বজাই বাধা দিবলৈ চেষ্টা কৰিলেও কোম্পানীৰ সৈদ্ধ আগবাঢ়ি বাজাদানীৰ ওচৰৰ বাজাগল্ল পায়গৈ। বাজাখন লবলৈ তুকুম নৰক্ষাত জয়ন্তীয়া বজাৰ পৰা কিবা শাখিৰ প্ৰস্তাৱ আহে নেকি তালৈ কেপ্টেইন এলিকাৰে অপেক্ষা কৰে। বজাই সময় পায়ো একো সুশৃষ্ট প্ৰস্তাৱ আগ নবঢ়ালে, বৰ কোম্পানীৰ সৈদ্ধক আকো আক্রমণ কৰিলে। এইবেলি কেপ্টেইন এলিকাৰে বাজাদানী অভিযান কৰিলে। বজা ভাগিল। আগষ্টে তিনি তাৰিখে থেকাবেই পঠিত্তা বিপোট মতে জনা যায় যে জয়ন্তীয়া বাজাৰ সমতল অঞ্চলৰ বহুতো প্ৰকাই কোম্পানীত শৰণ লৈছেই আৰু এই অঞ্চল কোম্পানীৰ বাজাত সুমুৱাই ললে ইয়াৰ উপৰুই আগৈয়ে জয়ন্তীয়া বজাই যি ক্ষতি কৰি গৈছে তাৰ পুৰণ কৰিব। থেকাবেৰ

প্ৰস্তাৱে কৰ্তৃপক্ষক বিমোহিত পেলালে, কিয়নো জয়ন্তীয়া বজাক শাস্তি দিয়াৰ বাহিৰে তেওঁৰ বাজা লোৱা কথা চলে। আন্তকাল ৫পাই লৈ খবছৰ বাট মুকলি কৰা কোম্পানীৰ নীতি নহয়। আনকি জয়ন্তীয়া অভিযানত যোৱা সৈদ্ধবিলাক সোনকালে উভতি নহা কাৰণে যি অথবা খবছ হৈছে তাতে কৰ্তৃপক্ষই সন্তোষ পোৱা নাই। সি যি নহওক, ১২ জুন তাৰিখে থেকাবেই কৰ্তৃপক্ষক জনাবলৈ সমৰ্থ হ'ল যে কেপ্টেইন এলিকাৰ চিলহেট চহৰলৈ উভতি আহিছে আৰু জয়ন্তীয়া বজাই এই অভিযানৰ ক্ষতিপূৰণ স্বৰূপে ১৫০০০ 'আৰ্কট' টকা দিবলৈ বাজী হৈছে, সুবন্দা নদীয়েদি কোম্পানীৰ নাওৰ অবাধ গতি মানি লৈছে আৰু কোম্পানীৰ বাজাত লুটপাট নকৰিবলৈ প্ৰতিজ্ঞাবদ্ধ হৈছে। এই বন্দবস্তীৰ জামিন স্বৰূপে বজাই নিজৰ আস্থায় এজনক থেকাবেৰ ওচৰত জনা দিলেহি। কৰ্তৃপক্ষই এই বিপোটৰ কথা সন্তোষজনক পালে আৰু জয়ন্তীয়া অঞ্চল দখল কৰাৰ কথা তল পৰিল। এই নিত-মাত্ৰ পিছতে ১৮ জুন তাৰিখে বজাখনৰ মুক্তা হয়। এওঁৰ নাম দিয়া নাই, এওঁৰ পিছত বজা হোৱা পুস্তকৰ নামো নাই, কিন্তু পিছৰ জন সত্ত্ৰৰ ছদ্মসি: (মুহু ১৭৮০)।

এই ঘটনাৰ পিছত চিলেটৰ খেতিয়কসকলে এক আবেদন দাখিল কৰে ২০ হাজাৰ টকা খাজানা মাফ কৰাৰি। তেওঁলোকে কয় জয়ন্তীয়া বজাৰ উৎপাতত তেওঁলোকৰ সিমান টকা ক্ষতি হৈছে। এই আবেদন থেকাবেই ঢাকালৈ পঠিয়াও দিয়ে। ঢাকাৰ কৰ্তৃপক্ষই কথাটো পছন্দ নকৰিলেও থেকাবেক তাৰ সত্যাসত্য অস্বসন্ধান কৰিবলৈ

আদেশ দিয়ে। পিছে ইতিমধ্যে 'ৱে' চিলহেট এৰিব লগা হোৱাত এই অস্বসন্ধান মজ্ঞ বিঘাৰ হাতত পৰিল।

থেকাবে চিলহেটত থাকোঁতেই আৰু এটি ঘটনা ঘটে। খাতীয়া জয়ন্তীয়া পাঠাৰৰ পৰা জাকে জাকে হাতী আৰি বাহজন কেতি-বাটি মহৰিয়াই পেলাইছিল। কোম্পানীৰ কাৰণে এই হাতীৰ প্ৰয়োজন আছিল। কামান আদি কঢ়িয়া-বলৈ হাতীৰ দৰকাৰ। প্ৰথমতে কোম্পানীৰ খবছতে হাতী দৰা হৈছিল। পিছত খবছ দৰৰ হয় কাৰণে ১৭৭০ খৃষ্টাব্দত চৰকাৰী উজাগত এই কাম কৰা নিষদ্ধ হয়। পিছে স্থানীয় জমিদাৰ আদিয়ে নিজৰ কাৰণে হাতী ধাৰলেও কোম্পানীক কামান লাগে সিমান দিব নোৱাৰিছিল। চিলহেটত থকা বাজান, শুভ আদি আদায়কাৰী যি বিষয়া আছিল তেওঁলোকে কলিকতাৰ গৱৰ্ণৰ জেনেৰেল হেষ্টিংজক জনালে যে তেওঁলোকৰ হাতত ৬৬টা হাতী আছে। হাতীৰ বৰ্ণনা, মূনা আদি সাৰাংশৰ বৰবৰণো গৱৰ্ণৰ জেনেৰেলৰ হাতত পাবলৈ। শেহত হেষ্টিংজে তেওঁৰ উপদেষ্টাসকলৰ লগত সিদ্ধান্ত কৰি হাতী-কেইটা কিনিবলৈ বাজী হ'ল।

হাতীৰ মূনা সেই সময়ত জৰুৰীৰ উচ্চতায় অসুখাৰ থিৰ বৰা হৈছিল, কিন্তু গৱৰসাতীসকলে প্ৰশ্নক হাতীৰ মূনা গড় হিচাপে এহেজাৰ ধৰিলে। এই মূনাৰ আৰা আশ্বখন কালে আদায় কৰি লৈ বাকী পিছলৈ থোৱা হ'ল। হাতী পঠিয়াব লাগে পাটনালৈ। এই বিষয়ে লিখানাব হৈ থাকোঁতেই চাবিটা মৰিল, বাকী ৬৩টা পাটনালৈ পঠিত্তা হ'ল আৰু সেই হাতী কোম্পানীৰ

পক্ষৰ পৰা গ্ৰহণ কৰাও হ'ল। জৰুৰীগৰখনা ইয়াৰ পিছতে সৰক হাতী মৰিল, মাত্ৰ ১৬টাহে বাচি থাকিল। বাৰসাতীসকলৰ পক্ষৰ পৰা থেকাবেই ৩৩,৩২০ টকাৰ দাবী জনালে। এই দাবী কৰ্তৃপক্ষই মানি লব গৃহণকিলে, বিশেষকৈ হেষ্টিংজৰ উপদেষ্টাৰূপে (কাৰ্ভিট্ৰিছ অৰ্ডেৰনিউ) প্ৰতিবন্ধকতা জমোৱাত হেষ্টিংজে এই দাবী যুক্তি-যুক্ত বুলি থিৰা কৰিলেও একো কৰিব নোৱাৰিলে। আবেদন-নিবেদন কৰি ফল নোপোৱাত থেকাবেই

উচ্চ আদালত চূপ্ৰিম কোৰ্টৰ শৰণ ল'লে। আদালতে বিচাৰ কৰি ২০০০০ টকাৰ দাবী স্বীকাৰ কৰে। মোকদ্দমাৰ খবছ বুলিও ৪২৭ টকা উজাৰ দিয়া হয়। ই ১৭৭৬ খৃষ্টাব্দৰ ঘটনা।

এই বহুতে থেকাবেই বিয়াও কৰায়। এবছৰৰ পিছতে দুই বছৰ চাকৰি কৰাৰ পিছত সপত্নীক তেওঁ এই দেশ এৰি ইংলণ্ড পায়। যথেষ্ট ধন-সোণ লৈ যাব পাৰি; থেকাবেৰ আৰু চাকৰি কৰাৰ প্ৰয়োজন নাছিল। ইংলণ্ডৰ মিডলছেক্স জিলাৰ এক অঞ্চলত শাস্তিৰে ল'ৰা-ছোৱালীৰ তদাৰক কৰি তেওঁ জীৱন কটালে। অৱসৰ গ্ৰহণ কৰাৰ পৰা মাত্ৰিশ বছৰ পিছত তেওঁৰ মৃত্যু হয়। এই পৰিঘাৰণা অৱশ্যে ভাবতৰ্থক লগত সন্মুখ নিছিল। থেকাবেৰ দুজনী ভনীয়েকে এই দেশতে বিয়া কৰাইছিল। তাৰ উপৰি তেওঁৰ নিজৰ ন-টি পুত্ৰ-কন্যা এই দেশলৈ আৰি ইয়াৰ মাটিতে লীণ হয়। এই-সকলৰ দ্বিতীয়জন বিচমও আছিল ঔপন্যাসিক থেকাবেৰ পিতৃ। এওঁৰ কলিকতাত মৃত্যু হয়। ঔপন্যাসিক থেকাবেৰ তমু কৈছিল 'আলিগুৰ 'মেজিষ্ট্ৰেট গৃহত' (১৮১১)।

“কুম্ভে ৰাজবংশাৰলী”ত এভূমুকি

—শ্ৰীপ্ৰতাপ চন্দ্ৰ চৌধুৰী।

কপালেশ্বৰ মুত্থাৰ পিতৃত পুত্ৰ সম্বন্ধিত ৰজা হ'ল। সম্ভৱ পুত্ৰ বহুমতি, তেওঁৰ পুত্ৰ দেৱজ্ঞা, তেওঁৰ পুত্ৰ দেৱদত্ত, তেওঁৰ পুত্ৰ সুকুমাৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ ৰূপনাৰা, তেওঁৰ পুত্ৰ যক্ষাতি, তেওঁৰ পুত্ৰ কল্প, তেওঁৰ পুত্ৰ নীলবৰ, তেওঁৰ পুত্ৰ পূৰ্ব, তেওঁৰ পুত্ৰ গদ, তেওঁৰ পুত্ৰ ইন্দ্ৰজিত, তেওঁৰ পুত্ৰ পৰবেশি, তেওঁৰ পুত্ৰ শিষ্ট, তেওঁৰ পুত্ৰ শুক, তেওঁৰ পুত্ৰ স্বৰ্ণাশ্ব, তেওঁৰ পুত্ৰ বসুন্ধৰা, তেওঁৰ পুত্ৰ দেৱানন্দ, তেওঁৰ পুত্ৰ অপবানন্দ, তেওঁৰ পুত্ৰ চন্দ্ৰৱৰিণি, তেওঁৰ পুত্ৰ ভাস্কৰমজ, তেওঁৰ পুত্ৰ সুধামতি আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ প্ৰতাপ ৰাজ হ'ল। তেওঁ অতি প্ৰখ্যাত আছিল। তেওঁৰ সাতগৰাকী বাণীৰ ভিতৰত সৰু বাণীৰ ওপৰত অধিক দ্বেষ আছিল। প্ৰথম গহানী বাণীৰ গৰ্ভত বৰপুত্ৰ মৃগাস্কীৰ জন্ম হ'ল।

এদিন সৰু বাণীয়ে সৰ্ব্বৈক্যকালৰ সৈতে উলসিত হৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰত গা ধুই আছিল। তাকে অসম্ভৱ হৈ জলদেৱতাই (নাগ দেৱতা) প্ৰতাপৰ ৰাজ্যখনৰ মাটি বহাই নানা হোহ আচৰিবলৈ ধৰিলে। তাকে দেখি ৰজাৰ বৰ কু উঠিল আৰু সৈন্ত সামন্ত লৈ গৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ ওপৰত গৰ্জিবলৈ ধৰিলে।

‘শুনিছোৰ বাবা মোৰ সজ্জাৰ কুমাৰ। এতমান উপহাৰ কৰিলি আমাৰ। গ্ৰামাভূমি নগৰক অনেক বহাইলি। ধন-ধাতু বিকৃতি সবাকো চম ৰৈলি ॥ তাৰ প্ৰতিফল মই পাবো কৰিবাক। যুশুনিজা ৰাঘৱে বান্ধিলা সাগৰক ॥

এইদৰে ৰজাই ব্ৰহ্মপুত্ৰক নানা ভাৱে গৰ্জন কৰি ঘৰলৈ উভতি আহি কিছুদিন আছে। এনেতে এদিন নিশা সপোনত ব্ৰহ্মপুত্ৰই তেওঁৰ দৰ্কাণীক নিম বুলি ক'লে আৰু তেওঁক নিদিয়ে আকৌ নানা প্ৰকাৰে উপহাৰ কৰিব বুলিও ক'লে। বাণীক কেনেকৈ দান দিব লাগে তাৰো যুষ্টি দি ব্ৰহ্মপুত্ৰ অস্থান হ'ল। ইপিনে বাহিৰে পুৱাল। ৰজাই সপোনৰ কথা সকলোকে বিবাৰ ক'লে। পিতৃত পাত্ৰ-মহী সকলোৰে সৈতে আলোচনা কৰি সপোনত কোৱা মতে এখন নাও বন্দকছমকৈ সজালে আৰু তাতে লগুৱামিণীৰ সহকাৰে সৰু বাণীক ভৰাই লৈ ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ বুকুত খেল খেলিবলৈ গ'ল। হৰিধ্বনি দি নাও ছোঁত-বলৈ লাগিল। এনেতে নাগদেৱতা আহি কাষ চাপিনহি। চকুৰ পলকৰ ভিতৰতে ছফালে ছু-শাবী গছ গৰ্জি উঠিল আৰু তাৰ মাজতে নাও

খনো ভুৰ গ'ল। বাণীক নাগদেৱতাই পাতাল-পুৰলৈ লৈ গ'ল। ৰজাই বাণীৰ অস্তিত্বনে বিয়া-ধুমি কান্দি কান্দি ব্ৰহ্মপুত্ৰ তীব্ৰত বাগৰি পৰিল। পিতৃত চেতনামহা পাতলত পাত্ৰমহীৰকলে গছাই বটাই ৰজাক ঘৰলৈ লৈ গ'ল। তেওঁ কিছুদিন ৰাজকাৰ্যা চলাওৱাৰ পিতৃত বৰপুত্ৰ মৃগাস্কীক ৰাজ্যভাৰ সোৰাও দি তপস্বী কৰিবলৈ শুচি গ'ল। ভালোমান দিন পিতৃত কছাৰীৰজা আৰিমন্তই এদিন ধ্যানত বহি থকা অৱস্থাত তেওঁক বৰ কৰিলে।

বাপেকৰ মৃত্যুৰ পিতৃত বৰপুত্ৰ মৃগাস্কীয়ে মহাশুণত ৰাজ্য লাই আছিল। হঠাৎ এদিন হোচৰজা নৰনাৰায়ণে তেওঁক ৰাজ্য আত্মকৰণ কৰি দখল কৰিলে। তেতিয়া তেওঁ বৰ নিৰুপায়ত পৰিল আৰু ভাৰ্গৱ-পুত্ৰ সমৰিণী ব্ৰহ্মপুত্ৰ পাৰ্শ্বত দক্ষিণ কালে যাত্ৰা কৰিলে। তেওঁৰ লগত কিছুমান প্ৰজ্ঞাও গ'ল।

“দক্ষিণে আসিয়া ঘোৰ অগণক পাইলা ॥ হস্তী-মাত-গজ-বায়ো বন্ধে সিধানত ॥ মনক ইৰাণসে ৰাজ্য ৰহিলা তথাও ॥ দুৰ্বোৰ অৰণ্য কাটি গুহ বান্ধিলছ ॥ সৈন্ত-সমৰিণী ৰাজ্য হৈতে ৰহিলছ ॥ নামত জকটাগ্ৰাম পৰম সুন্দৰ ॥ হৰিয়ে আনন্দ ৰহিলন্ত মৃগস্বৰ ॥

জকটাগ্ৰামত (বৰমানৰ জাগী-জকত গাঁওত) কিছুদিন থকাৰ পিতৃত ৰজাৰ মৃত্যু হ'ল আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ ইন্দ্ৰজিত ৰজা হ'ল। সেই সময়ত পূৰ্বদিশত হিন্দুধৰ্ম পুহাই ৰাজ্য শাসন কৰিছিল। তেওঁক দাৰি-কায়বীৰা ৰজাবিনায়েক কৰ-ভাৰ দিব লাগিছিল। সেই ৰজাই প্ৰতিদিনে মাহুৰৰ জঙ্কৰ স্বৰূপে লৈছিল। যিলাকে মাহুৰৰ ছদ্ম

দিব নোৱাৰিছিল, তেওঁক ৰজাই খাই পেলাইছিল। হিণ্ডিয়া ৰজাৰ এনেকুৱা ৰাফস স্বভাৱৰ কথা শুনি ৰজা ইন্দ্ৰজিত আৰিমন্তৰ পুত্ৰ বত্ৰাকৰ আৰু তেওঁৰ ভাগিন—এই তিনিয়োজনে লগত সৈন্য সামন্ত লৈ সেই ঠাই পৰিত্যাগ কৰি পশ্চিম দিশলৈ পলাই গ'ল। এতিদৰে গৈ গৈ তেওঁলোকে কিছুদিনৰ মূৰত গুৱাহাটী পালে। তাতে ব্ৰহ্মপুত্ৰ তীব্ৰত নিশা টোপনি গ'ল। তিলমিলিয়া টোপনিৰ মাজতে ৰজা ইন্দ্ৰজিতই সাৰ পাই উঠি দেখিলে যে সমুখত এখন মহা সমুদ্ৰ (ব্ৰহ্মপুত্ৰ) ইয়াক এতিয়া কেনেকৈ পাব হব? কাণ দেখি ৰজাৰ নুকু কুঁপি উঠিল যদিও তেওঁ তেওঁৰ আবাধ্যা দেৱী কালিকা গোপানীক ভাবি ভাবি আকৌ টোপনিৰ পৰিল। টোপানীত এটি সপোনত দেখিলে—

“মাধাত বান্ধিয়া লৈবা মোৰ মূৰ্ছিয়ান ॥ মোহোক মাধাত লৈয়া হৰিয়ে মনত ॥ লোক সমৰিণীতে নাৰিবায়া সমুদ্ৰত ॥ আগহায়া বাইবা তুমি কিৰি নচাইবেক ॥ কিৰিয়া চাটিলে ঘোৰ আপদে পাইবেক ॥”

সপোন ভাগিল, বাহিও পুৱাল। ব্ৰহ্মপুত্ৰত জান দান কৰি উঠি মৰাভিক্তাৰে ৰজা ইন্দ্ৰজিতই কালিকা গোপানীৰ মূৰ্ত্তিতা মুঠ ললে আৰু সৈন্যসামন্ত সকলোৰে পানীত নামি পাব হৈ যাবলৈ ধৰিলে। ৰজা আগে আগে, সৈন্যসকল পাছে পাছে গৈ আছে। হঠাৎ ৰজাই পান পাই ফিদি চালে—মাৰ বাৰখৰ গৃহস্থীলোক পাব হৈছে। কিন্তু কি আচৰিত তেওঁ ফিৰি চোৱাৰ লগে লগেই বাৰীবোৰ লোক পানীত তল গ'ল। তাকে দেখি ৰজাই বুকুত ভুইবাই ভুইবাই কান্দিবলৈ ধৰিলে।

“ৰাধৰ লোক সমুদ্ৰ ভৈলা পাব।
দেখি শোক পৰি কান্দিলহু নৃপবৰ।।
নৃপতি কান্দন পৃথৱীত পৰি পৰি।
হৃদয়ত মুষ্টিহানি বাগৰি বাগৰি।।”

আনহাতে আৰিমন্তৰ পুত্ৰ বটাকৰেও ধনে
নাশত-নাশত কাণ্ড দেখি অতি অচেৰিত হ’ল
আৰু তেওঁ কান্দিবলৈ ধৰিলে। এইদৰে কিছু-
সময় কন্দাকটাৰ পিছত তেওঁ স্থিত্ব হ’ল আৰু
সৈফ-নামস্থ লৈ উভতি দক্ষিণ দিশলৈ যাবলৈ
ধৰিলে। গৈ গৈ তেওঁ এখন চুকোৰ অঞ্চল
ভিতৰত প্ৰৱেশ কৰিলে। তাতো এখন পাহাৰ
পাদদেশত এলোপা প্ৰকাণ্ড ডিমক গছ আছিল।
তাবো তলত তেওঁ বাসৰ উপযোগীকৈ কাৰ আদি
নিৰ্মাণ কৰিলে তেতিয়াৰে পৰা তাতো (অৰ্থাৎ
ডিমক গছৰ তলত) বসতি কৰা কাৰণে তেওঁ
“ডিমক বা বজা” নাম পালে।

“ছুকোৰ অঞ্চল সিটো দক্ষিণ দিশত।
কৰিলহু গৃহৰাজ্য পৰ্য্যন্ত মূলতঃ।।

আছিল ডিমক গছ অতি ভয়বৰ।
বাহিলহু গৃহৰাজ্য তলত তাহাৰ।।
সেহিদিন ধৰি বজা ত্ৰাহাত বহিলা।
সেহিহে কাৰণে ডিমকৰা নাম ভৈলা।।”

মুগাছৰ এজন ভাগিন আছিল। তেওঁ
দক্ষিণ ফালে থকা এটা পাহাৰৰ গুহাত বসতি
কৰিছিল। গুহাত বাস কৰা কাৰণে তেওঁৰ
“গোভাৰজা” বোলে। তেতিয়াৰে পৰা ডিমকৰ
বজা আৰু গোভাৰজা পৰস্পৰ মিলাত্ৰীনিৰে দাক
বাজা শাসন কৰিবলৈ ধৰিলে।

“পূৰ্বী মুকাছৰ যিটো ভাগিন আছিল।
পৰ্বতৰ সমীপত দক্ষিণে বহিলা।।
জুপাৰ পৰ্বত গছৰত বহিলহু।
এতেকেসে গোভা নাম বেৰত ভৈলহু।।”
বংশাৱলী মতে ডিমক বজাই বন চৰ্চা অৰ্থাৎ
কালিকা গোসানী আৰু গোভাৰজাই ইষ্টদেৱ
মহাদেৱক পূজা কৰিছিল।

অসম সাহিত্য সভাৰ ছাৰ

৩লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা শতবৰ্ষিকী উপলক্ষে
প্ৰকাশিত কেণবয়ান বাছকবনিত্যা কিতাপঃ

- * বেজবৰুৱাৰ প্ৰবন্ধ বাছনি—৮'০০
- * বেজবৰুৱাৰ পত্ৰলেখা ৭'০০
- * বেজবৰুৱাৰ দিনলেখা ৪'০০
- * বেজবৰুৱাৰ চিত্ৰলেখা ৬'০০
- * বেজবৰুৱাৰ বাণী - ৫'

* বেজবৰুৱাৰ Religion of Love and Devotion

- প্ৰাধিকানঃ (১) চন্দ্ৰভাস্কৰ সন্দিকৈ ভৱন, যোৰহাট-১
- (২) ভগৱতীপ্ৰসাদ বৰুৱা ভৱন, গুৱাহাটী-১

প্ৰাচীন ভাৰতত শ্ৰীধনৰ প্ৰচলন

শ্ৰীনিশিপদ চৌধুৰী

‘শ্ৰীধন’ শব্দৰ অৰ্থ ত্ৰিবোতাৰ সুকীয়া
সম্পত্তি। প্ৰাচীন কালত ত্ৰিবোতাক ভিন ভিন
সময়ত ভিন ভিন কাৰণত উপহাৰ স্বৰূপে দিয়া
সম্পত্তিৰ ক্ষেত্ৰতহে এই শব্দটোৰ প্ৰয়োগ কৰা
হৈছিল।

স্মৃতি আৰু ব্যাকৰণ লিখকৰোৰ ভিতৰত
কাণ্যায়নে ২৭ টা শ্লোকত শ্ৰীধন সম্পৰ্কে বহুল
ভাৱে বৰ্ণনা আৰু ব্যাখ্যা কৰিছে। মনু,
যাজ্ঞবল্ক্য, নাৰদ, বিষ্ণু আদিয়ে আগৰ ব্যাখ্যা
আলমলৈ তুলত দিয়া ধৰণে বৰ্ণনা কৰি গৈছে।

(১) অধ্যায় শ্ৰীধন— যিবোৰ বস্তু বিয়াৰ
আগতে ত্ৰিবোতাক দিয়া হয় সেইবোৰক অধ্যায়
শ্ৰীধন বোলা হয়। এইবোৰ সাধাৰণতে দিয়া
হৈছিল মন আৰুইণ কৰিবলৈ আৰু বিয়াৰ সূত্ৰ-
পাঠৰ কাৰণে।

(২) অধ্যাহনিক শ্ৰীধন— পিতৃক-মাতৃক
ঘৰৰ পৰা যিকিয়া ছোৱালীক স্বামীৰ ঘৰলৈ উলি-
য়াই দিয়া হয় তেতিয়া পিতৃক-মাতৃক নিজৰ
ছোৱালীক উপহাৰ হিচাপে নানা ধৰণৰ বস্তু
দিছিল। সেইবোৰেই অধ্যাহনিক শ্ৰীধন।

(৩) প্ৰীতি দত্ত শ্ৰীধন— শত্ৰু-শাজহেৰে
কিনা আন সম্পৰ্কীয় সম্বানী ব্যক্তিক ন-কইনাই
সেৱা কৰোঁতে ন-কইনাক তেওঁলোকে যিবোৰ
উপহাৰ দিয়া হয় সেইবোৰ হ’ল প্ৰীতি দত্ত শ্ৰীধন।

(৪) শুক এৰেবাৰ কথাত ইয়াক কইনাম
মাচুল বুলিয়ে সন্কেপ কৰ পাৰি।

(৫) অধ্যায়ে— বিয়াৰ পিছত স্বামীৰ পৰা
স্বামীৰ পৰিয়ালৰ মানুহৰ পৰা, নাইবা মিত্ৰ-
স্বত্ৰীমৰ পৰা পোৱা দান উপহাৰ আদিয়েই অধ্যায়ে।

উপ্তয়ে নিজৰ মাক-বাপেক আৰু নিজৰ স্বামীৰ
পৰা পোৱা উপহাৰবোৰক অধ্যায়ে বুলি অভিহিত
কৰিছে।

আলতে শ্ৰীধনৰ সৰল সংজ্ঞা বা উজু ব্যাখ্যা
নিৰাৱাৰি। হিন্দু জুৰিসকলে মাত্ৰ ইয়াৰ শ্ৰেণী
সম্পৰ্কে বৰ্ণনা কৰি গৈছে। কোনোৱে শ্ৰীধনৰ
বিশেষ আৰু সঠিক ব্যাখ্যা দিয়া নাই; ‘শ্ৰীধন’
শব্দটো ত্ৰিবোতাই ব্যৱহাৰ কৰা নাইবা যিখিনি
সম্পত্তিৰ ওপৰত সকলো সময়তে ত্ৰিবোতাৰ নিজৰ
স্বৰ বা স্বাদীনতা অৰ্থাৎ বিশেষ ক্ষমতা থাকে
তেনে ক্ষেত্ৰতহে ব্যৱহাৰ কৰা হৈছে।

'শুল্ক'ৰ পৰা ইয়াৰ উৎপত্তি। স্ত্ৰীৰ প্ৰকৃততে ছোৱালীৰ মূল্য অৰ্থাৎ শুল্ক বা 'Bride Price'ৰ লগত নিবিড় সন্ধক। এই শুল্ক লোৱা বীতিটো বেয়া বুলি পৰিগণিত হৈছে যদিও আনফালে ই স্ত্ৰীখনক বিকাশ কৰিবলৈ উদ্ভূত দিছে। ছোৱালীজনীৰ পোহ-পাল, পালন-পালন ইত্যাদিৰ বাবেই পোৱা মাচুল বা শুল্ক বিনি পিতাক-মাকে কোত্তিয়াৰ তাৰ একাংশ আৰু কেতিয়াবা সম্পূৰ্ণৰূপে তাইৰ জীৱনত উপভোগ কৰিবলৈ তৃপ্তো দিছিল। স্বামীৰ ঘৰলৈ আনিও ছোৱালীজনীয়ে নিজৰ বাবেই ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰিছিল। তাইৰ মৃত্যু হলে সেইবোৰ তাইৰ ল'ৰা-ছোৱালীয়ে ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ অধুমতি পাইছিল; কিন্তু স্বামীৰ সেইবোৰৰ ওপৰত কোনো দাবী বা অধিকাৰ নাহি। সম্বন্ধনহীনা জীয়েকৰ মৃত্যুৰ সময়ত পিতাকে সেই সম্পত্তি ঘূৰাই পাবলৈ জোৱায়েকৰ পৰা দাবী কৰিব পাৰে। অৱশ্যে এনে দাবীৰ উত্থাপন হৈছিল জোৱায়েকৰ পুনৰ বিবাহৰ সম্ভাৱনাতহে। অস্তৰ প্ৰথামতে বিয়া হলে, কইনাৰ মূল্য স্বামীয়ে দিয়ে, আৰু কইনা নিসেছানা হৈ মৃত্যু হলে স্ত্ৰীখন কইনাৰ পিতাক নাইবা ভায়েক-ককায়েক পায়। এয়া হ'ল দ্ৰুতি লিখকসকলৰ মন্তব্য। কইনাৰ মূল্যৰ এটা অংশ নাহবা গোটেই অংশটো স্বামীয়ে শৰুৱেকক ঘূৰাই দিব লাগে বাবে কইনাৰ মূল্য বা স্ত্ৰীখনৰ ওপৰত কইনাৰ সম্পূৰ্ণ অধিকাৰৰ ক্ষমতা থাকে আৰু সেই ক্ষমতাটো স্বামীয়ে মানিবলৈ বাধ্য। কইনাই সাধাৰণতে এই দানখিনি নিজৰ কাপোৰ-কানি, অলঙ্কাৰপাতি, ঘৰৰ সাজ-বাচন, নতুন ঘৰ-

ঘৰৰ সাজ-সজ্জা আদি বিনামত ধৰণ কৰে। 'শুল্ক' প্ৰথা নৰকাতো কইনাই কিছুমান বিয়াৰ দান পাইছিল। বৈদিক কিতাবসমূহে উল্লেখ আছে যে সেইবোৰ দানৰ ওপৰত স্ত্ৰীৰ সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা থাকে। "পত্নী বৈ পাবিণ্যাহ্যঃ ইশে।" সাধাৰণতে এই দানসমূহতে ত্ৰিবেতাৰ ব্যৱহাৰৰ উপযোগী কাপোৰ আৰু অলঙ্কাৰ-পাতিহে আছিল। স্বামীৰ বিনা অধুমতিত বিতৰণ কৰিব পাৰিছিল নে নাই আমি বৈদিক সাহিত্যত তাৰ উল্লেখ নাপাওঁ। সম্ভৱতঃ হেনেকুৱা আইন নাছিল। লাতে লাতে স্ত্ৰীখনৰ সীমা বিয়পি পৰিবলৈ গৰে। স্বামীয়ে বিয়াৰ পিছত দিয়া উপহাৰো স্ত্ৰীখনৰ মাজত সোমাই গৰে। স্ত্ৰীখন বাঢ়ি গৈ আমাক স্বামীৰ সম্পত্তি স্ত্ৰীখনৰ অন্তৰ্গত হয় আৰু সেই সম্পত্তিৰ ওপৰত ত্ৰিবেতাৰ সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা থাকে। যাজ্ঞবলক্যই তেওঁৰ সম্পত্তি চূয়াগৰাকী স্ত্ৰীক সমানে ভগাই দিছিল। ধৰ্মদিত্যা নামৰ যৈণীয়েক পৰাকীয়ে নিজৰ পিতাকৰ ঘৰত বাৰী কালভাৰৰ কটাবলৈ আৰম্ভ কৰাৰপৰা সম্পত্তিৰ অংশ লৈ বাহলৈ স্বামীৰ পৰা অধুমতি পাইছিল।

হিন্দু সমাজত ত্ৰিবেতাৰ কিছুমান বস্তুৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ নিজা স্বত্ব আছে আৰু সেইবোৰ স্ত্ৰীখনৰ অন্তৰ্গত কৈছিল। প্ৰাচীন সাহিত্যত উল্লেখ থকা মতে ল'ৰা-ছোৱালী আৰু দাসীৰ নিৰ্দিষ্টা ৰীতো সম্পত্তিৰ ওপৰত ক্ষমতা নাহি, বিবাহৰ সম্পত্তি ত্ৰিবেতাৰ বিয়াৰ সময়ত বা আন সময়ত উপহাৰ পায়, আনকি সেইবোৰো স্বামীৰ সম্পত্তি হয়। অৱশ্যে বৰ্তমান যুগত তাৰ প্ৰয়োগ নাহি।

* T. S. VI, 2, 1, 1

বৌদ্ধধৰ্মে কিন্তু স্ত্ৰীৰ সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰীৰ স্বত্ব যদি লোৱা নাছিল আৰু সেইবোৰ সম্পত্তি স্ত্ৰীখনলৈ লক্ষ্যপূৰ্বকভাৱে কোৱাৰ বাধ্য দিছিল।

মাচুলকাৰ্য্য: দুই শব্দ: সাংশ্ৰেণীয়ক: ভাৰতবৰ্ষসভা: ১৯

মহুৰো একে অধিকত বৰিও বেওঁ বিধৱা এগৰাকীয়ে স্বামীৰ সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰী হোৱাটো মানি নলয়। বিষ্ণু আৰু যাজ্ঞবলক্যই বিধৱাক স্বামীৰ সম্পত্তিৰ উত্তৰাধিকাৰী ৰূপে মানি লয়। বৈদিক সাহিত্যই স্ত্ৰীখনৰ নিশ্চিত সীমাৰ বিষয়ে নিমাত। মহুৰে স্ত্ৰীখনৰ বৰ্ণনা আৰু বয়স বিস্তাৰ সন্ধক ব্যাখ্যা কৰিছে। স্ত্ৰীখন ছয় প্ৰকাৰৰ—(১) পিতাক-মাক, ভায়েক-ককায়েক সকলো সময়তে দিয়া দান; (২) স্বামীয়ে বিয়াৰ পিছত দিয়া দান; (৩-৪) যি কোনোৱে বিয়াৰ সময়ত আৰু কইনাই নতুনকৈ স্বামীৰ ঘৰলৈ আহোঁতে পোৱা উপহাৰ। বিধুৱে আকৌ তিনি প্ৰকাৰৰ স্ত্ৰীখন সলগল কৰিছে। (১) নিজৰ পুত্ৰক দিয়া দান; (২) কোনো সম্পৰ্কীয় মাহুৰে দিয়া দান; (৩) স্বামীয়ে দ্বিতীয় বিবাহ কৰিব প্ৰমাণে প্ৰথম গৰাকীক দিয়া ক্ষতিপূৰণ বা পুৰকৰ বিয়াৰ পিছত সোমাইছিল।

বিয়াৰ পিছত মিত্ৰ-নতুনকৈ বাহিৰে কোনো মাহুৰে দিয়া উপহাৰ আৰু স্ত্ৰীয়ে কাম কৰি অৰ্জা দৰমহা এইবোৰো স্ত্ৰীখনৰ অন্তৰ্গত পৰে। বাহিৰা মাহুৰৰ পৰা সোণমীয়া পুৰস্কাৰ লোৱাটো যুক্তি সমত নহয় আৰু ইয়াৰ ফলত পৰিয়ালৰ অপকাৰ হব পাৰে। তদুপৰি এনে ক্ষেত্ৰত চকু চৰা স্বামী স্ত্ৰীৰ ওপৰত টাৰ আৰু সন্দেহ

জন্মটো স্বাভাৱিক। ফলত স্বামী স্ত্ৰীৰ মাজত কাৰিয়ার স্তৰপাত আৰু ঘৰখনৰ অশান্তিৰ সৃষ্টি হয়।

প্ৰায় ৭০০ গুৰে পৰা স্ত্ৰীখনৰ সীমা ব্যৱহাৰ ইচ্ছা পৰিস্ফুট হোৱা দেখা যায়। "বৃত্তিৰাভ-ৰণং শুভ্ৰং লাভশ্চ স্ত্ৰীৰণং ভাবে।" ইয়াৰপৰা ভালকৈ বুজিব পাৰি উত্তৰাধিকাৰী পুত্ৰে পোৱা সম্পত্তি স্ত্ৰীখনৰ মাজত সোমাইছিল। এইবোৰ সাহিত্য কিনি লোৱা সম্পত্তি। সম্পত্তিৰ ভাগ বিতৰণ কৰোঁতে পোতা, উজুৰ্গা কৰোঁতে পোতা, আৰু দখল কৰি লোৱা। স্ত্ৰীখন এনেকুৱা ভাৱে বিস্তাৰিত যে এইটো ত্ৰিবেতাৰ অধীনত থকা সকলোবোৰ সম্পত্তি, সেইবোৰ তেওঁৰ দ্বাৰাই উপাৰ্জিত হব পাৰে—আটাইবোৰ স্ত্ৰীখনৰ অন্তৰ্গত।

স্ত্ৰীখনৰ ওপৰত ত্ৰিবেতাৰ প্ৰভাৱঃ স্বামীৰ বিনা অধুমতিত ত্ৰিবেতাৰই তেওঁলোকৰ দৰকাৰ সম্পত্তি বেচিৰ বা বিতৰণ কৰিব পাৰে নে নোৱাৰে এই বিষয়ে বৈদিক সাহিত্যত পাবলৈ নাই। আগৰ স্মৃতি লিখকবোৰে স্ত্ৰীখনৰ ওপৰত ত্ৰিবেতাৰ সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা দিয়া নাছিল। মহুৰে ত্ৰিবেতাৰ স্ত্ৰীখনৰ ওপৰত ক্ষমতাৰ অকণো গুৰুৰ দিয়া নাই। তেওঁৰ মতে আনকি ত্ৰিবেতাৰই সিহঁতৰ সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা থকা সম্পত্তি স্বামীৰ বিনা অধুমতিত বেচিৰ বা বিতৰণ কৰিব নোৱাৰে। সময়ত সমাজে এই বাধ্য নিৰ্দেশক নাছিল বুলি জাৰি স্ত্ৰীখনৰ ওপৰত ত্ৰিবেতাৰ ক্ষমতা দিবলৈ বিচাৰে। ছোৱাটা মহুৰা ছালি জাৰি চাই পিছৰ কালৰ আইন বিধাৰকৰলে স্ত্ৰীখন স্ত্ৰীখনত

১৯ D. S. 11, 2, 44

বিভক্ত করে: সৌদায়িক আৰু অসৌদায়িক।

মুক্তহস্তে কৰা যিখোৰ দান বা উপহাৰ মাক-পিতাক নাইবা স্বামীয়ে নিজৰ জেৱালী বা গৃহিনীক সময়ে সময়ে দিয়ে সেইবোৰ সৌদায়িক। এই দানসমূহৰ ওপৰত ত্ৰিবোতাৰ সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা থাকে আৰু ইচ্ছামতে এইবোৰ বেচিব বা বিতৰণ কৰিব পাৰে। তাৰ বাহিৰে আনবোৰ স্ত্ৰীধন অসৌদায়িক। ইয়াৰ ভিতৰত আছিল মাটিবাৰী, ঘৰ ইত্যাদি। ত্ৰিবোতাই এই ভাগৰ স্ত্ৰীধন বেচিব বা বিতৰণ কৰিব নোৱাৰিছিল; কিন্তু জীৱন কালত এইবোৰ ব্যৱহাৰ কৰি থাকিব পাৰে।

আদিতে স্ত্ৰীধনৰ ভিতৰত পৰিছিল মূলাবান সাক-পোতাৰু, গঠণা পাতি আদি। সময়ত মাটি বাৰী আদি সম্পত্তিবোৰো স্ত্ৰীধনৰ অন্তৰ্ভুক্ত হয়। কাৰ্য্যায়নে ত্ৰিবোতাক স্ত্ৰীধনৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা দিয়ে আৰু ত্ৰিবোতাই সেইবোৰ স্বামীৰ বিনা অস্থমতিত বেচিব বা বন্ধকত বাৰিখ পাৰিছিল। আনকি স্থাৰৰ সম্পত্তিবোৰো তেওঁলোকৰ ক্ষমতাৰ ভিতৰত থাকে। এই স্থাৰৰ সম্পত্তিবোৰো তেওঁলোকে স্বামীৰ বিনা অস্থমতিত বেচিব বা বিতৰণ কৰিব পাৰিছিল নাইবা বন্ধকত বাৰিখ পাৰিছিল। নাৰদে কিন্তু স্ত্ৰীধনৰ ওপৰত ত্ৰিবোতাক সম্পূৰ্ণ স্বাধীনতা দিয়া নাছিল। অস্থাৰৰ সম্পত্তিবোৰহে স্ত্ৰীধনৰ ভিতৰত পৰিছিল আৰু সেইবোৰৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ স্বাধীনতা আছিল। মধ্যযুগত এই নিয়মটো মানিছিল। জীৱ্যবাহনে স্ত্ৰীধনৰ ওপৰত ত্ৰিবোতাৰ ক্ষমতা যুক্তিহীন বুলি ভাবি বিক্রী আৰু বিতৰণ কৰাৰ ক্ষমতা হ্ৰাস কৰি দিছিল।

স্ত্ৰীধনৰ ওপৰত স্বামীৰ কোনো হাত নাহি বিশেষ দৰকাৰত স্বামীয়ে স্ত্ৰীধন ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰিছিল; কিন্তু ঠিক সময়ত তেওঁ ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰিছিল। ইয়াৰ অৰ্থ হ'ব নোৱাৰিছিল। হিন্দু জুৰিয়ে এক মতত এই ক্ষমতা দিছে। ত্ৰিবোতাৰ স্ত্ৰীধনৰ ওপৰত সম্পূৰ্ণ ক্ষমতা আৰু সম্পূৰ্ণ অধিকাৰ আছে।

“বৃথাদানে চ ভোগে চ স্ত্ৰিয়ং দদ্যাৎ স বহুক্ৰম্”

নিজৰ স্বামীৰ বাহিৰে পৰিয়ালৰ কোনোয়ে স্ত্ৰীধন ব্যৱহাৰ কৰিব নোৱাৰে আৰু যাজ্ঞবল্ক্যে স্বামীয়ে বিশেষ কাৰণত ব্যৱহাৰ কৰা স্ত্ৰীধন তেওঁক শ্ৰীক দুবাই দিয়াৰ আৱশ্যক নাই বুলি মন্তব্য দিয়ে। স্বামীয়ে যদি স্ত্ৰীধন ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ ওলাওঁতে দুবাই দিব বুলি প্ৰতিশ্ৰুতি দিয়ে তেতিয়া হলে তেওঁৰ বাক্য ৰখা উচিত বুলি কাৰ্য্যায়নে কয়।

ত্ৰিবোতাৰ স্ত্ৰীধনৰ প্ৰকৃত উত্তৰাধিকাৰী কোনেই এটা স্ত্ৰীৰে প্ৰথম। সময় আৰু ঠাই অনুসৰি উত্তৰাধিকাৰী বেলেগ বেলেগ। হিন্দু ভিত্তি আচাৰ-নীতিৰ ভিত্তি স্ত্ৰীধনৰ ওপৰত উত্তৰাধিকাৰী স্ত্ৰীৰ ভিত্তি। সন্তানহীনা স্ত্ৰীৰ মৃত্যু হ'লে বা অনুমোদিত নোহোৱা অনুৰ, বাৰু আদি প্ৰথাৰে হোৱা বিয়াত নাকীৰ স্ত্ৰীধন মাক-পিতাক নাইবা ভায়েক-ককায়েক পায়। অনুমোদিত প্ৰথাৰে হোৱা বিয়াত স্ত্ৰীধন কইনাৰ মূলা বা মাটুল হিচাপে ৰখা হয় আৰু এইমিহি মাক-পিতাকে জেৱালীকৰ্মীক দুবাই দিছিল তাইৰ সতি-সম্পত্তি থাকিলে তেওঁলোকে এই স্ত্ৰীধন পাব। বৰ্ত্তমান সকলো বিয়া মঞ্জুৰ প্ৰথাৰে হয়

আৰু সেয়েহে স্ত্ৰীধনৰ উত্তৰাধিকাৰী নিৰ্দ্ধাৰণ প্ৰথাও স্থায়ী।

প্ৰাচীন কালৰ পৰাই জুৰিব অধিকাংশই স্ত্ৰীধন জেৱালীৰ মাজত আৱদ্ধ থকা উচিত বুলি বিবেচনা কৰে। সাধাৰণতে ত্ৰিবোতাৰ অলঙ্কাৰপাতি পোতাৰু-পৰিষ্কাৰ আদি স্ত্ৰীধনৰ অন্তৰ্গত আৰু সেইবোৰ অকল ত্ৰিবোতাইহে ব্যৱহাৰ কৰিব পাৰে; পুৰুষৰ আৱশ্যক নহয়। সেইবোৰেই সেইবোৰ জীয়েক সকলোৱেহে পাব পাৰে। জীয়েকৰ ভিতৰত চুমনীয়া আৰু আৰিয়ে জেৱালীকীকহে বেছি পছন্দ কৰা হয় আৰু বিয়া হোৱাবোৰতকৈ বিয়া নোহোৱা পৰ্য্যাক স্ত্ৰীধন ভাগ কৰি উভয়

অংশ এটা দিয়ে। কোনো জেৱালী জীয়াই নাথাকিলে নাতিনীয়েকে হয় স্ত্ৰীধনৰ উত্তৰাধিকাৰী নাতিয়েকসকলৰ মাজতো ওপৰত নিচিনাকৈ স্ত্ৰীধন বিতৰণ কৰা হয়। বজতে আকী ল'ৰা-চোৱালীৰ মমতা ৰক্ষা কৰিবৰ কাৰণে স্ত্ৰীধন হুয়োৰে মাজত সমানকৈ ভণ্ডাই দিবলৈ কয়। মনুষ্যে এইটো মন্তব্য। বঙ্গদেশ, মিথিলা, মাজাৰ আৰু গুজৰাট আদিৰ হিন্দু আইনসমূহে মন্তৰ অভিন্নত পালন কৰে। সেয়ে তেওঁলোকে বিদ্যৰ সময়ত ত্ৰিবোতাক স্বামীয়ে দিয়া উপহাৰকে স্ত্ৰীধন বুলি মানি লয় আৰু এই স্ত্ৰীধন ল'ৰা আৰু জীয়েকৰ মাজত সমান অংশত ভাগ হয়।

প্ৰসঙ্গ :

- ১। ডঃ সাকৰ্বী জয়ালৰ 'The status of women in the epics'.
- ২। ডঃ এ. এচ. অষ্টেকাৰ 'The position of women in Hindu Civilization'.
- ৩। পি. বি. কানৰ 'History of Dharma Sastra'.
- ৪। পি. থাৰাৰ 'India women through the Ages'.
- ৫। জি. দি বেনাৰ্জীৰ 'Hindu Law of Stridhana'.

অসম সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত
সকলো প্ৰকাৰৰ কিতাপ
শতকৰা ত্ৰিশ টকা কমিচন হাৰত
গ্ৰাহকসবলৈ আগবঢ়োৱা হৈছে।

নগদ বিক্রী
নতুবা

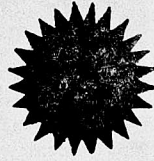
আগধনসহ দিয়া অভাৱৰ কিতাপ যোগান ধৰিবলৈ
অসম সাহিত্য সভা কাৰ্যালয়
সততে সাজু হৈ আছে

কেন্দ্ৰীয় কাৰ্যালয় :
চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন
যোৰহাট-১

গুৱাহাটী কাৰ্যালয় :
অগৰতী প্ৰদান বক্ৰা ভৱন
গুৱাহাটী-১

* Devala, ব্যৱহাৰনমুখা—পৃ. ২৮

দক্ষিণ ভাৰত আৰু ভাৰতীয় ভক্তি-ধাৰা

ডঃ উপেন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী

ভাৰতীয় ভক্তি-আন্দোলনৰ আৰম্ভণি দক্ষিণাত
বা ষ্ট্ৰাইভ দেশত তামিল প্ৰদেশত হৈছে। তাৰ
পৰা ক্ৰমে উত্তৰ ভাৰত আৰু শেষত পূৰ্ব ভাৰত
এনেকৈ সমগ্ৰ ভাৰতবৰ্ষত বৈষ্ণৱ ভক্তি আন্দো-
লন বিস্তাৰিত হৈ ভাৰতীয় জাতীয় জীৱনত
নৱযুগৰ সূচনা কৰিছে। নৱধা ভক্তিকল্পে পৰিচিত
ভক্তিৰ সকলো অঙ্গ তামিল প্ৰদেশত বুঢ়ীয়া যষ্ট
শতিকাৰ পৰা নৱম শতিকালৈ এই কালছোৱাত
বৈষ্ণৱ ভক্ত-কৱি আলৱাৰসকলৰ দ্বাৰা ৰচিত
সাহিত্যত সোমাই আছে। শ্ৰীৰামায়ণাচাৰ্যৰ
বিশিষ্টাধ্বৈতবাদী বিচাৰধাৰা আলৱাৰসকলৰ দ্বাৰা
ৰচিত সাহিত্যৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি গঢ়ি উঠা।
আলৱাৰসকলৰ সাহিত্য, গীতা আৰু শ্ৰীৰামায়-
ণাচাৰ্যৰ মাজৰ যোগসূত্ৰ স্বৰূপ। তেওঁলোকৰ সাহিত্য
সংগ্ৰহ 'নালায়িৰদিবা প্ৰবন্ধম'ৰ প্ৰভাৱ ভাগৱতৰ
ওপৰতো পৰিছে। গতিকে ভাৰতীয় ভক্তি-
আন্দোলনৰ মূল গ্ৰন্থ ভাগৱত পুৰাণৰ সলনি
নালায়িৰদিবা প্ৰবন্ধম বুজিহে ক'ব লাগে। এই-
খনেই ভক্তি আন্দোলনৰ আদি গ্ৰন্থ। সমালো-

চকসকলৰ ভাষাত ক'বলৈ হ'লে "বৈষ্ণৱ মতত
ভক্তিৰ যি প্ৰাধান্য সি মূলত: ভ্ৰাবিড়ীয়সকলৰ
দান।" সেইবাবে 'উৎপন্ন ভ্ৰাবিড়ে সাং', 'ভক্তি
ভ্ৰাবিড় উপইজী' আদি উক্তিৰ প্ৰসিদ্ধি।

ভক্তিৰ লগত সম্পৰ্ক থকা পূজা আৰু শিৱ
শব্দ দুটাও মূলত: তামিল ভাষাৰ। শিৱ শব্দৰ
মূল তামিলৰ 'শিৱপপু' (ৰতাং বাং)। তামিলত
'আণ' শব্দৰ অৰ্থ হৈছে ফুল। শিৱপপু আৰু
আণ লগলাগি হ'ল 'শিৱপপন, শিৱন'। তাৰ
পৰা হ'ল সংস্কৃত শিৱ। পূজা শব্দত পু আৰু
জা এই দুটা অক্ষৰ লগ লাগিছে। তামিল ভাষাত
পূৰ্ব অৰ্থ হৈছে পুপ্প আৰু 'জা' বা 'শৈ'ৰ অৰ্থ
হৈছে কৰা। অৰ্থাৎ আৰাধা দেৱতাৰ অৰ্থে পুপ্প
আগবঢ়োৱা কাৰ্যই হৈছে পূজা বা পূৰ্ণ।

তামিল সাহিত্যৰ ইতিহাসক কেইবাটাও কালত
বিভক্ত কৰা হয়। ইয়াৰ গু: পু: পঞ্চম শতিকাৰ
পৰা ষষ্ঠীয় দ্বিতীয় শতিকালৈকে এই সময়ছোৱাক
সংঘ কাল বোলা হয়। তৃতীয় শতিকাৰ পৰা
পঞ্চম শতিকালৈ সংঘোত্তৰ কাল, বৌদ্ধ-জৈন

কাল বা ভক্তি-পূৰ্বকাল। ষষ্ঠ শতিকাৰ পৰা
নৱম শতিকালৈ বৈষ্ণৱ ভক্ত-কৱি আলৱাৰ আৰু
শৈৱ ভক্ত-কৱি নায়েনমাৰসকলৰ ভক্তি কাল।
সংঘ-পূৰ্ব কালৰ প্ৰাপ্ত একমাত্ৰ গ্ৰন্থখনৰ নাম
'তোলকা প্লামে'। ইয়াত তামিল প্ৰদেশৰ সেই
সময়ত উপাসনা কৰা দেৱ-দেৱীসকলৰ পৰিচয়
গোৱা যায়। এই মহৎগুণী গ্ৰন্থখনত তামিল
প্ৰদেশৰ জলবায়ু আৰু অৱস্থা অনুসৰি চাৰিটা
স্থ-ভাগত ভাগ কৰা হৈছে। 'মুন্নৈ' বা বনভূমি
অঞ্চলৰ লোকৰ উপাসা দেৱ 'মায়েন'ক আটাই-
তকৈ উচ্চ স্থান দিয়া হৈছিল। কালক্ৰমত এই
দেৱতাই আন ভূভাগতো প্ৰভাৱ বিস্তাৰ কৰে।
মায়েন শব্দৰ অৰ্থ হৈছে শ্ৰাম বৰণীয়া। নাইবা
'নীল মেঘৰ দ্ৰুতি যুক্ত ভগৱান'। তেওঁৰ আন
এটা নাম 'তিকাৰাল'। এওঁ আয়ৰ নামৰ
গোৱালসকলৰ অধিদেৱতা। সময়ত এওঁৰ বৈদিক
বিষ্ণুৰ লগত একীকৰণ হয়। আয়ৰসকলৰ
বাসস্থান বন্যাকলৰ শ্ৰাম বৰণীয়া ৰূপে তেওঁলোকৰ
উপাস্ত দেৱতাৰ বৰণৰ বহনাত সহায় কৰে।
মুনে প্ৰদেশৰ অধিবাসীসকলে তিকাৰালৰ উপাসনাত
বিশেষকৈ তেওঁৰ বাল-লীলাৰ ওপৰত গুৰুত্ব
দিছিল। আয়ৰ-নাৰাসকলেও সেই দিবা পূৰবৰ
লীলা স্মৰণ কৰি নিজক পাতৰি গৈছিল। তামিল
জনগণৰ কল্পনা অনুসৰি এইজন দেৱতাৰ বাল্য
কথাৰ সৈতে সংশ্লিষ্ট অনেক কাহিনী বৰ্তি
ইছিল। মায়েনৰ প্ৰতি আয়ৰ বন্যীসকলৰ
প্ৰেমক লক্ষ্য কৰিয়ে বোধহয় হোলকাপ্লামেৰ
ব্যতিক এইদৰে ক'বলৈ সুবিধা পাইছিল: এই
বন্যীসকলৰ হৃদয়ত এই দেৱতাৰ প্ৰতি থকা
প্ৰেম তেওঁলোকৰ নিজৰ পতিসকলৰ প্ৰতি হোৱা

প্ৰেমৰ সুলভ। মুন্নৈ প্ৰদেশৰ অধিদেৱতা মায়েন
বা তিকাৰালে সংঘকালত উত্তৰ পিনৰ পৰা অহা
বৈদিক ভক্তি পৰম্পৰাৰ দ্বাৰা প্ৰভাৱিত হৈ তিকাৰাল
ধৰ্ম বা বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰূপে তামিল প্ৰদেশত প্ৰসাৰ
লাভ কৰি ইয়াৰ প্ৰধান ধৰ্ম হিচাপে স্থান
অধিকাৰ কৰে।

গোপাল কৃষ্ণ আৰু বাধাৰ বিকাশতো তামিল
প্ৰদেশৰ বৰ্ত্তমান উল্লেখযোগ্য। ওপৰত উল্লেখ
কৰা আয়ৰসকলৰ ব্যৱসায় গোচাৰণ আছিল।
মায়েন আছিল তেওঁলোকৰ বাল-দেৱতা। সেই
দেৱতা সম্পৰ্কীয় অনেক কাহিনী জন সাধাৰণৰ
মাজত প্ৰচলিত আছিল। আয়ৰসকলে সেই
দেৱতাৰ লীলা সম্পৰ্কীয় কাহিনীবোৰৰ অভিনয়
কৰিছিল আৰু তেওঁ মচা নাচ আদিবো আয়োজন
হৈছিল। সংস্কৃত সাহিত্যত গোপাল কৃষ্ণৰ
প্ৰধান শ্ৰেয়সী বাধাৰ বৰ্ণনা যজ্ঞ পিছৰ বুলি
কোৱা হৈছে। ড: হজাৰী প্ৰসাদ দ্বিৱেদীৰ মত
অনুসৰি "বাধাৰ ভক্তিৰ স্বৰূপ দক্ষিণৰ পৰা
অহা।" তামিল প্ৰদেশত মায়েনৰ সৈতে
সম্পৰ্কিত কাহিনীৰ মাজত 'কন্নন' (কৃষ্ণ)ৰ লগত
তেওঁৰ প্ৰধান প্ৰেমিকা 'নঞ্জিন্দিৰ বৰ্ণনা পোৱা
যায়। সেই বৰ্ণনা পৰৱৰ্ত্তী যুগৰ সংস্কৃত সাহিত্যত
পোৱা বাধা আৰু কৃষ্ণৰ বৰ্ণনাৰ সমতুল্য।
'তামিলত য'তে কন্নন বৰ্ণনা আছে ত'তে
নঞ্জিন্দিৰ উল্লেখ আছে। তেওঁলোকৰ প্ৰেম-
লীলাৰ কাহিনী আগৰে পৰা জন সমাজত
প্ৰচলিত আছিল। যেতিয়া বৈদিক আৰু তামিল
এই দুই সংস্কৃতিৰ মিলন ঘটিল আৰু মায়েনৰ
বাল-লীলাই বাহুদেৱ কৃষ্ণৰ লগত মিলি গোপাল

কৃষ্ণ কলপ'লে; তেতিয়া মায়েম আৰু তেওঁৰ প্ৰেমিকা নগ্নিনৈ প্ৰেম-ক্ৰিড়াৰ সখ্য স্থাপন কৰিবলৈ এজনী স্ত্ৰীৰ কল্পনা বোধ হয় হ'ল আৰু তেওঁ পিছত বাধা নামে পৰিচিত হ'ল। সম্ভৱতঃ গ্ৰন্থত পোৱা বাধা-কৃষ্ণ বিষয়ক প্ৰেম-নীলাৰ বৰ্ণনা কৰ্মৰ আৰু নগ্নিনৈৰ কাহিনীৰ কথাও প্ৰাচীন তামিল সাহিত্যত আৰু পিছত আল্লাবদসকলৰ সাহিত্যত পোৱা যায়। (ডঃ মোহম্মদ আল্লাবৰ ভক্তো'কা তামিল প্ৰবন্ধম ঠেৰ হিন্দী কৃষ্ণ-কাব্য)।

প্ৰাচীন তামিল সাহিত্যত মায়েমৰ বিষয়ে এনেকুৱা বৰ্ণনাও পোৱা যায়; মুল্লৈ প্ৰদেশৰ অধিদেৱতা মায়েম (কন্ন) শ্ৰাম বৰণৰ। তেওঁ আয়ৰ নামে ব্যাত গোৱালসকলৰ অধিপতি আছিল। গোদুন্ন তেওঁৰ সম্পত্তি। তেওঁ বন-ভূমিত গৰু চৰাইছিল, গীত গাইছিল আৰু ব'হা (কুলল) বজাইছিল। তেওঁ গোৱাল-বমণীসকলৰ লগত নাচিছিলো। কন্নৰ মুখা প্ৰেমিকা আছিল নগ্নিনৈ। তেওঁ আয়ৰ বনত জন্ম। কন্ননে নগ্নিনৈক সেই সময়ৰ তামিল প্ৰথা অনুযায়ী পত্নীৰূপে গ্ৰহণ কৰে। সেই প্ৰথা অম্বসৰি কুমাৰীসকলে এটা পৰীক্ষাৰ দ্বাৰা বীৰ যুৱকসকলক পৰিকল্পে বৰণ কৰিছিল। সেই পৰীক্ষাটো আছিল এনেকুৱা: কেইটামান খাঁড়ক এক নিৰ্দিষ্ট ঠাইত বন্ধ কৰি থোৱা হয়। পাছত বাহীনা আদি বজাই নাইৱা আন উপায়েৰে সন্তানক উত্তেজিত কৰি সেই বন্ধ ঠাইৰ চুকাৰ খুলি সিহঁতক ওলাই আহিবলৈ দিয়া হয়। বাটত বীৰ যুৱকসকল বৈ থাকে। হেৰুলোকৰ মিজনে সেই উত্তেজিত খাঁড়বোৰক বন্ধ কৰিব পাৰে তেওঁকে পত্নীৰূপে কুমাৰীসকলে বৰণ কৰে।

প্ৰাচীন তামিল সাহিত্যত আৰু পাছৰ আল্লাবদ সকলৰ বচনাতো এইদৰে উল্লেখ পোৱা যায় যে বাতবলত বনী শ্ৰীকৃষ্ণা (কন্ন) ই সাহেটা বীড়ক বন্ধ কৰি নগ্নিনৈক লাভ কৰে। (এইখিনিৰ বন্ধ কৰিবলগীয়া যে শ্ৰীশঙ্কৰদেৱে সৰু কালৰ ঘাঁড়ৰ লগত যুঁজ কৰি বাঁড়ক বন্ধ কৰা কথা খিনিত শঙ্কৰদেৱৰ শাস্ত্ৰীক শকুতিৰ প্ৰানক উল্লেখৰ উপৰিও শঙ্কৰৰ ভ্ৰাতৃকৃত্যৰ প্ৰভাৱ অনুযায়ী শ্ৰীকৃষ্ণদেৱ আৰোপ বুলি ক'বৰ খল আছে)।

সংস্কৃততে বোৱা হেঁফৰ বৰ্মৰ গল্পকোষ ভক্তিকালত আল্লাবদসকলৰ বচনত ফলে যুজ জাতিকাৰ হৈ উঠে আৰু বৰ সৌখ্যত উজ্জ্বল ভাৱতৰ ভক্তি-আন্দোলন তথা ভক্তি-সাহিত্যৰে সৌৰভাষিত কৰি তোলে। স্থগীয়া নৱম শতিকাৰ পৰা ষোল-সোতৰ শতিকালৈ বচনা কৰা সাহিত্য মহাযুগীয় সাহিত্য। এই সাহিত্যত তামিল বাহিৰে ভাৰতীয় আনসকলো ভাষাৰ ভক্তি সাহিত্য সন্নিবিষ্ট হৈছে। মহাযুগীয় ভক্তি সাহিত্যক, বিশেষকৈ কৃষ্ণ-ভক্তি সাহিত্যক আল্লাবদসকলৰ ভক্ত-যুই দুই ধৰণে প্ৰাৰম্ভ কৰে তথা ভিতৰত কিছুমানক সাধাৰণ তথা আ কিছুমানক বিশিষ্ট তথা বোলা হৈছে। সাধাৰণ তথা ভিতৰত ভক্তিৰ ওপৰত আটাইকৈ অধিক গুৰুত্ব দান, নাম মহিমা, দ্বন্দ্ব, শৰণাগতি বা প্ৰাপ্তি, স্বৰূ, মহিমা, সংস্কাৰ আৰু বৈবাগ্য বন্দা হৈছে।

আল্লাবৰ ভক্তসকলে জ্ঞান আৰু বৰ্ম মৰি পৰিতৰে' ভক্তি মাৰ্গক অতি সুগম কৰি তোলে জন্মসাধাৰণে তাক সহজে গ্ৰহণ কৰিব পৰা হয় আল্লাবদসকলৰ যতে ভগৱানত অম্বৰিত্তে ভক্তি

ভগৱানক মাত্ৰ স্বৰূপ কৰিছে তেওঁ ভক্তৰ হৃদয়ত বাস কৰিবলৈ লয়। ভক্তই ভক্তিৰ লীণ হৈ থাকিবলৈ বিচাৰে। ভক্তিৰ পৰা যি ফল পোৱা যায় সি স্বৰূ প্ৰত্যৰ্থকৈও অধিক। আল্লাবদসকলৰ দৃঢ় বিশ্বাস যে ভগৱানৰ সহস্ৰ নামৰ ভিতৰত কোনো এটা নাম সদায় স্মৰণ কৰিলে মন, কথা আৰু কামৰ পৰা হোৱা সকলো পাপ নাশ হয়। মন পৰিত্ৰ ভাৱত ভবি উঠে আৰু শক্তি বাঢ়ে। আল্লাবদসকলৰ ধাৰণা যে আত্মকল্প ভগৱানৰ অসীম শক্তি, ভগৱানৰ ভক্ত-স্বন্দৰলতা আৰু ভগৱানৰ শ্ৰেষ্ঠ গুণবোৰৰ বাৰণাৰ স্তুতি কৰিলে ভক্তই পৰম শাস্তি অমৃতৰ কৰে। আল্লাবদসকলৰ সকলো বচনা এক-প্ৰকাৰ স্তুতি গীতে। এই স্তুতি গীতবোৰৰ লগত সঙ্গীতৰ সমাবেশ আন এটা উল্লেখযোগ্য কথা। আল্লাবদসকলৰ অনেক বচনাত 'শৰণাগতি তত্ত্ব'ৰ প্ৰবৰ্ত্ত বিশেষ গুৰুত্ব আৰোপ কৰা হৈছে। নিজৰ দোষৰ প্ৰতি সচেতন হৈ তাৰ বাবে অহতাগ কৰা, নিজৰ আশ্ৰয়শীলতা অমৃত কৰা, ভগৱানক একমাত্ৰ আশ্ৰয় বুলি জ্ঞান কৰা আৰু নিজৰ উদ্ধাৰৰ বাবে প্ৰাৰ্থনা কৰি থকা অৱস্থাই প্ৰাপ্তি বা শৰণাগতি। তিকমলৈ আল্লাবদে আশ্ৰয় প্ৰকাশ কৰি ভগৱানৰ ওচৰত এইদৰে শৰণ প্ৰাৰ্থনা কৰিছে: মই স্তুতি, চিন্তিত আৰু ব্যাকুল। সাপাৰিক মোহজালত পৰি মই কিমান সোণাগাণী সুযোগ হেৰুৱাইছো। বিজয়ৰ কামনা কৰি, নম্বৰ পদাৰ্থক বাগ্ধা কৰি, নান্দীৰ মোহজালত পৰি কিমান দিন মই এনেয়ে নষ্ট কৰিছো। এতিয়া কি কৰোঁ? যে ভগৱান, মই চোৱ, মই কপটবেশকাৰী, মই দিশহীন, লক্ষ্যহীন। এতিয়া তোমাৰ দয়াৰ কামনা কৰিছো।

আল্লাবৰ ভক্তসকলে স্বৰূক মহত্বগুণ স্থান দিছে। মন কৰিব নিচিনা বহুতক লাঞ্ছন নিয় জাতিৰ যুৱক মহালাভাক গুৰুৰূপে পূজা কৰা সেই সময়ৰ এটা কথাত্মিকাণী ঘটনা। গুৰুক মহত্ব দানৰ কাৰণ হৈছে। "অত্ৰেত আধাৰিক জীৱনৰ পথ প্ৰদৰ্শক। অজ্ঞান তিমিবৰ মাজত গুৰু জ্ঞান-দীপক। গুৰুৰ সহায় নহ'লে মনৰ মণি আঁতৰি নাবয়, পৰ-নাথ্য প্ৰাপ্তিও অসম্ভৱ হয়।" সংস্কৃত ভগৱান প্ৰাপ্তিৰ উপকৰণ ৰূপে মানি আল্লাবদসকলে ভক্ত-সমাজত বিবাগ কৰিবলৈ উপদেশ দিছে। ভক্তিৰ পৰত আগতসকলৰ কাৰণে সাংসাৰিক বিষয় আৰু সেইবোৰৰ দৈতে সংযুক্ত পদবোৰে তাগ কৰি সেইবোৰৰ প্ৰতি বৈবাগ্য ভাৱ বৰাটো পৰম আশংক। আল্লাবদসকলৰ পদবোৰত বৈবাগ্যৰ অনেক উপায়ৰ ভিতৰত তলত উল্লেখ কৰা বিষয়কেইটালৈ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰা হৈছে: (ক) পৰক্ৰিয়ৰ ওপৰত বিষয় বিলাক নান্দীৰ মোহক দূৰ কৰি নিন্দা (গ) নান্দীৰ নিন্দা আৰু (ঘ) শৰীৰৰ নম্বৰতাৰ বোমা। নান্দীৰ মোহক দূৰ নিন্দা কৰি ত্ৰিমান্দৈ আল্লাবদে অহতাগৰ প্ৰবৰ্ত্ত এইদৰে কৈছে: যুগনয়নী মহিলাসকলৰ ৰূপ-জালত পৰি, নিজৰ কৰ্ত্তাৰ পাহৰি মই নবকৰ দুখ ভুগিবলগীয়া পাপ কৰিছো।" আল্লাবদসকলে কয় যে মনুতে যদি নিজৰ শৰীৰৰ নম্বৰতা আৰু সংসাৰৰ অসাধতাৰ পৰিচয় পায় তেনেহ'লে তেওঁ নিশ্চয় বৈবাগ্যযুক্ত জীৱনৰ প্ৰতি আগ্ৰহান্বিত হ'ব।

গুৰু ভক্তি-তত্ত্বৰ উপৰি অৱতীৰ্ণ বিষ্ণুৰ বিভিন্ন লীলাৰ কাব্যাত্মক বৰ্ণনাও আল্লাবদসকলৰ বচনাত আছে। সেইবোৰে পৰৱৰ্ত্তী ভক্তি-আন্দোলন অথবা

ভুক্তি-সাহিত্যক বিশেষভাৱে প্ৰভাৱিত কৰিছে। এইবোৰক বিশিষ্ট তত্ত্ব বোলা হৈছে। বিশিষ্ট তত্ত্ব অক্ষুণ্ণ হৈছে (ক) শ্ৰীকৃষ্ণ বিৱিধ লীলা (খ) শ্ৰীকৃষ্ণ অলৌকিক ৰূপ-মাধৱী (গ) শ্ৰীকৃষ্ণত পৰমেশ্বৰ আৰু (ঘ) শ্ৰীকৃষ্ণ প্ৰতি গোপীনী-সকলৰ প্ৰেম ভাৱনা। শ্ৰীকৃষ্ণ বিৱিধ লীলাৰ ভিতৰত আছে শ্ৰীকৃষ্ণৰ জগ্নোৎসৱৰ বৰ্ণনা, নাম-কৰণ সংকাৰ, পুত্ৰনা বধ, শকট ভগ্নন, শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভৰিৰ আঙুলি যুৰেৰে চেলেকা, শ্ৰীকৃষ্ণক মাকক চপ্ৰটো আনি দিবলৈ কৰা প্ৰাৰ্থনা, শ্ৰীকৃষ্ণক 'হোৱাৰ' ভয় দেখুৱা আদি অনেক ঘটনাৰ বৰ্ণনা। এইখিনিতে মন কৰিবলগীয়া যে আলৱাৰসকলৰ বচনাত পোৱা কৃষ্ণ-লীলাৰ ভিতৰত ভাগৱতত পোৱা বেছি ভাগ লীলাৰ বৰ্ণনা আছে। তত্ত্বপনি ভাগৱতত নথকা লীলা কিছুমানৰো বৰ্ণনা আছে; যেনে শ্ৰীকৃষ্ণক মাকৰ 'ঘৰত চপ্ৰটো আনি দিবলৈ কৰা প্ৰাৰ্থনা, নাহিবা শ্ৰীকৃষ্ণক মাকক ভয় দেখুৱা আৰু মাকে শ্ৰীকৃষ্ণক 'হোৱাৰ' ভয় দেখুৱা। আলৱাৰসকলে কিন্তু শ্ৰীকৃষ্ণৰ গোপুল লীলাৰ যেনে বিস্তৃত বৰ্ণনা বিহে, তেনেদৰে মধুবা বা দামকাৰণী লীলা বৰ্ণনা কৰা নাই। শ্ৰীকৃষ্ণৰ বিৱিধ লীলা বৰ্ণনা কৰা সময়ত আলৱাৰসকলে সদায় শ্ৰীকৃষ্ণত পৰমেশ্বৰৰ ৰূপ দেখিছিল আৰু তেওঁক বিষ্ণুৰ অৱতাৰ বুলি মানিছিল। আলৱাৰ-সকলৰ বচনাত গোপীনীসকলৰ শ্ৰীকৃষ্ণৰ পুত্ৰিত বাৎসল্য আৰু মধুৰ ভাৱৰ ওপৰতহে গুৰুত্ব দিয়া হৈছিল।

আলৱাৰসকলৰ বচন 'পুৰাণমত' বামলীলাৰ সমপৰ্যায়ৰ এবিধ নৃত্যৰ উল্লেখ আছে। তাৰ নাম

'কুকৰৈকৃত'। আলৱাৰসকলৰ আগৰ কালৰ বচন 'শিল্পাধিকাৰমত'ত কুবুৰৈকৃতৰ বিষয়ে এইদৰে কোৱা হৈছে যে সাত বা নজনী গোগলিনীৰ একনৈয়ে 'আন একনীৰ হাতত ধৰি নাচিছিল। তেওঁলোকে তেওঁলোকৰ ইষ্ট দেৱতা কল্পনৰ ওচৰত তেওঁলোকৰ বাধা-বিঘিনিবোৰ আঁতৰাবৰ কাৰণে কৰা পুৰ্ণিমাৰ সময়ত এই নাচৰ আৰম্ভ কৰিছিল। আকৌ "সুন্দৰ স্বগন্ধিত বনমালা শ্ৰীকৃষ্ণৰ ভিত্তিত শোভিত হৈছিল। তেওঁ শিবত মুকুট, কঁকালত মুগ্ধ বস্ত্ৰ, কাণত কুসুম-গুচ্ছ লৈ সৌৰভয়ুত কুসুম্বেৰে শোভিত কুণ্ডলযুক্ত গোগ-কুমাৰীসকলৰ মাজত মূৰ্ছনী বজাই বজাই তেওঁলোকক মোহিত কৰি, তেওঁলোকৰ হাতত ধৰি নাচি-নাচি আনন্দিত হৈছিল। গাৰীৰ, মে আৰু অমৃত পানৰ আনন্দ দাম কৰি শ্ৰীকৃষ্ণক নৰযোৱনা কুমাৰী-সকলৰ লগত খেলি খেলি পেঁয়ৰ পুত্ৰ হৈ যোৱাইছিল।'

তামিল সাহিত্যৰ সংঘ-পূৰ্ব কাল, সংঘ কাল, সংঘান্তৰ কাল আৰু ভক্তিকালৰ বিৱৰ্তনৰ জৰিততে ভাৰতীয় ভুক্তি আন্দোলনৰ ইতিহাসৰ নতুন দিগন্ত উজল হৈ উঠে। বিশেষকৈ শ্ৰীকৃষ্ণৰ মানৱ ৰূপৰ দেৱতাৰূপে অধিষ্ঠিত হৈ বিষ্ণুৰ সৈতে একীকৰণ, গোপাল কৃষ্ণ আৰু বাধা বিকাশ নৱীয়া ভক্তিত ৰূপ গ্ৰহণ, বাসলীলাৰ উদ্ভৱ আদি বিষয়ে নতুন চিন্তাৰ সমল যোগায়। নৱম শতিকাৰ পাছত ভক্তি-আন্দোলনে দক্ষিণ ভাৰতৰ পৰা ক্ৰমে উত্তৰ ভাৰত আৰু পূৰ্ব ভাৰতত কেনে দৰে বিভিন্ন শাখা-প্ৰশাখাত বিকশিত হৈছে তাৰ কাহিনীও অতি মনোৰম।

অসমীয়া শব্দৰ বৰ্ণবিলাসত উচ্চাৰণৰ ভোকাভাওণা

ড° হৰি প্ৰসন্ন ভট্টাচাৰ্য

তৎসম শব্দৰ ক্ষেত্ৰ

উদ্বৰ্ণ— অসমীয়া শব্দমালাত সংস্কৃত বা তৎসম শব্দৰ আভাৱ নাই, বৰক অগ্ৰাণ্য শব্দতকৈ তৎসম শব্দবোৰই সংখ্যা সৰহ। অসমীয়া ভাষাত ব্যয়োগ কাৰণে তৎসম শব্দবোৰ বানান বিষয়ত মূলত যেনে আছিল যেনে ভাবেই পোৱা হয়। এই প্ৰসঙ্গত উদ্বৰ্ণ-সংযুক্ত শব্দবোৰৰ কথা প্ৰথমতে আলোচনা কৰিব খুজিছোঁ। শব্দ, শাব্দীয়, বা, বৃষ্টি, সপ্ত, সন্তান আদি উদ্বৰ্ণ-সংযুক্ত শব্দত শব্দ। এইবোৰ শব্দৰ সংস্কৃত মতে যেনে উচ্চাৰণ হ'ব লাগে অসমীয়াত মুঠেই নহয়। সংস্কৃত প্ৰতিটো উদ্বৰ্ণৰ শুকীয়া উচ্চাৰণ আছে, কিন্তু অসমীয়াত সি প্ৰায় একেটা হৈ পৰে। সংস্কৃত বোধকৰো প্ৰাচীন অসমীয়াৰ কোনো কোনো পুথিত আৰু মিছনেৰী যুগৰ কোনো কোনো বচনাত কেউটা উদ্বৰ্ণৰ বদল মাত্ৰ হয় 'স'ৰ প্ৰয়োগ ঠায়ে ঠায়ে পোৱা যায়। এইদৰে অগ্ৰাণ্য দস্তা, যুৰ্দ্ধনা, ঐষ্টা প্ৰভৃতি বৰৰ চাবণ বৈশিষ্ট্য সংস্কৃতত আছে যদিও অসমীয়াত না হোৱা নাই। অথচ বানানগোৰ অবিদুল স্বত্বৰ দৰেই বখা হৈছে। এইবোৰ শব্দ যেনে— অটনী, বজনী, ধাত, দিক্, পত্ৰা, দুধা হাদি। কিন্তু কেইটামান বৰ্ণৰ উচ্চাৰণত বিহীন ঘটা বাবেই বানানৰো ব্যতিক্ৰম ঘটেৱা

হৈছে; এই কেইটা বৰ্ণ বিশেষকৈ 'ল' ব, 'ৱ', 'য়', 'য়'।

ব, ৱ— সংস্কৃতৰ দৰে অসমীয়া বৰ্ণমালাতো এই দুয়োটা বৰ্ণ আছে। অসমীয়া অভিধানে উচ্চাৰণৰ পিনে লক্ষ্য ৰাখি নিৰ্দেশ দিছে— "শব্দৰ শব্দত থাকিলে 'ৱ' 'ব' ৰ দৰে উচ্চাৰণ আৰু লেখা হয়" আৰু মাজত বা শেষত থাকিলে প্ৰায়েই 'ৱ' যেনেকৈ উচ্চাৰণ কৰা হয়। সেই-দেখি সংস্কৃত ৰণ, ট্যাকৰণ, ৰেদ, বিদান প্ৰভৃতি শব্দ অসমীয়াত ক্ৰমাৎয়ে বৰ্ণ, ব্যাকৰণ, বেদ, বিদান ৰূপ লৈ দেখা দিছে।

য, য— অসমীয়া বৰ্ণমালাত 'য' আৰু 'য়' দুয়োটা বৰ্ণই শুকীয়াভাবে ঠাই পাইছে যদিও সংস্কৃতত মাথোন 'য' বৰ্ণটোহে আছে, 'য়' বৰ্ণ নাই। সংস্কৃত 'য' বৰ্ণৰ উচ্চাৰণ সদায় 'য়' যেনে, যম (উচ্চা: যম), যজ (উচ্চা: যজ), যাত্ৰা (উচ্চা: যাত্ৰা)। এই প্ৰসঙ্গত অসমীয়া অভিধানে কৈ গৈছে— "য কোনো শব্দৰ মাজত বা অন্তত থাকিলে 'ই'ক' এনেকৈ উচ্চাৰিত হয় আৰু তেতিয়া তাক 'য়' এনেকৈ লিখা হয়।" উদাহৰণ, জ্যোগ্য, বিয়োগ, বিনিয়োগ ইত্যাদি।

ওপৰত দিয়া উদাহৰণবোৰৰ পৰা আমি ইয়াকে বুজিলো যে, একমাত্ৰ উচ্চাৰণৰ বাবেই

কিছুমান তৎসম (বা সংস্কৃত) শব্দবো বানান বদলোৱা হৈছে; কিন্তু কিছুমান শব্দৰ ক্ষেত্ৰত উচ্চারণৰ বিষয়টো বাদ পৰিল; যেনে উষ্মবৰ্ণ, দন্ত্য, মুক্তা, তালবাহু প্রভৃতি বৰ্ণবোৰৰ উচ্চারণৰ সমস্যা আছে; কিন্তু ইচ্ছাপূৰ্বক বাদ দিয়া হ'ল। এতিয়া বিতৰ্কৰ বিষয়টো হ'ল এই যে, যদি উষ্মবৰ্ণ সমূহকে ধৰি দন্ত্য, তালবাহু আদি বৰ্ণযুক্ত তৎসম শব্দবোৰত উচ্চারণৰ বিষয়টো নেওচা দি মূল বানান যেনে আছিল অবিকল হেনে ভাবেই অসমীয়াত বন্ধা কৰা হয়, তেনেহলে কেৱল ব, ৰ, য আৰু যৰ ক্ষেত্ৰত মাথোন উচ্চারণৰ কথাটোৱেই ইমান মজৰ বিষয়ৰ মানে কি ? বাস্তৱ ক্ষেত্ৰত দেখা যায় যে, স্থান বিশেষে আৰু জাতি বা সম্প্ৰদায় বিশেষে উচ্চারণ-বৈশিষ্ট্য কেৱল অসমতেই নহয়, অসমত ঠাইতে আছে; অসমীয়া ভাষাতেই নহয়, অসমত ভাষাতো দেখা দিছে। আমাৰ মতে তৎসম শব্দবোৰৰ বানান মূলত যেনে, অসমীয়াত অবিকল হেনে ভাবেই বন্ধিত হব লাগে; বেছিয়া হ'লে অল্পতঃ তৎসম শব্দবোৰৰ বানান-বিভ্ৰান্ত আঁহৰি যাব। আমি ভাৱে, উচ্চারণৰ বিষয়টো তৎসম শব্দৰ বেলিকা একেবাৰে পৰি-হাৰ্য। জাতি-বৰ্ণ-বিশেষে বা স্থান-কাল-পাত্ৰ-ভেদে উচ্চারণ যেনে যেনে ভাবে কৰে সেই কথা ভাবি মূৰ ঘামোৱাৰ সৰ্কীৰ নাই আৰু সকলো ক্ষেত্ৰতে ইয়াক নীতি ৰূপে মানি ললে সমস্তা সমাধান হওক চাৰি বাঢ়িহে গৈ থাকিব। অসমীয়া অভিধানবিলাক উচ্চারণৰ কথাৰ লৈ তৎসম শব্দ কেইটামানৰ মাথোন বানান সলনি কৰাৰ যি নিৰ্দেশ দি থৈ গৈছে, আমি উল্লেখ কৰা নীতি বন্ধা কৰিবলৈ হলে, সেই নিৰ্দেশৰ বিৰো-ধিতা কৰিবো আৰ্জি আৱশ্যক আৰ্হি দৰিছে;

অৰ্থাৎ বৰ্ণ, ব্যাকৰণ, বেদ, হিব্ৰান্ প্রভৃতি ৰ সংস্কৃত থকাৰ দৰে অসমীয়াতো গৃহনীয় লাগে; সেইদৰে, আনোগ, ত্ৰিযোগ, শব্দৰ ত্ৰিযগ আদি শব্দত 'দ'ৰ উচ্চারণ শব্দৰ মাত্ৰ আৰু শেষত থকা হেতুকে 'য়' হয় বুলি এক শিকি ললেই কেঠা মৰিল। আজিৰ উঠি আ-চামৰ মাহুতৰ দৃষ্টিত মাথান প্ৰথমতে বিসৰ-বেদ লাগিব।

দেশী শব্দৰ ক্ষেত্ৰত

এপৰ্য্যক দি অহা একে যুক্তিতেই আমি দেশ-শব্দ কেতবোৰতো আচৰিৰ ধৰণৰ বানান বিভ্ৰান্ত লক্ষ্য কৰি আহিছো। যৰ বৰ্ণৰ ভিতৰত বিশেষকৈ 'এ'কাৰ আৰু 'অ'কাৰৰ বিটো আৰ্হি (ষ্ট্ৰেচ) উচ্চারণ বুলি জনা যায়, স্থান-কাল-ভেদে তাৰে উচ্চারণ বৈমম আমাৰ কাণত সদায় বাজিছে আছে। 'বেয়া', 'বেলোৰ', 'স্তেনেহলে' আ-শব্দৰ 'এ' ধ্বনি। 'হোৰ', 'মোৰ', 'কাগোৰ' 'জোৱালী' আদি শব্দৰ 'অ'-ধ্বনি ঠাই বিশেষ বা বাজি বিশেষে যুক্তা; সেইবোৰ কোনে কোনো ঠাইত বেজি সম্প্ৰসৰিত আৰু কোনো ঠাই বেজি সন্নিহিত হৈ উচ্চাৰিত হয়। সেইদৰে বহুতো অসমীয়া শব্দৰ 'অ'-ধ্বনি আৰ্হি উচ্চাৰ-অনুসৰি সন্নিহিত হয় আৰু কোনো কোনো শব্দৰ তেনে সন্নিহিত উচ্চাৰণৰ সূচনা কৰিবৰ বাবে বৰ্ণটোৰ সোহাতে ওপৰ পিনে এটা উৰ্দ্ধ ৰা-দিয়া বীতি চলিব দৰিছে। এই বীতি আজি পৰা প্ৰায় ত্ৰুত্বি বহুবমানৰ আগত সিম-বাপকভাৱে প্ৰচলিত নাছিল। আজিকালি অলপ বেজি বাপক হৈ আহিছে যদিও ই সকলোবোৰ সমগল শব্দকে সামৰি লব পৰা নাই আৰু সকলোবিলাক লিখকে সমানভাবে গ্ৰহণো কৰ-

নাই। এইখিনিতে প্ৰশ্ন উঠে 'বিয়' ? উদাহৰণ ৰূপে, আমি মাথোন কেইটামান শব্দ উল্লেখ কৰিলো—'লা', 'কা', 'পক', 'বল', 'গাল', 'হাল', 'আঁক', 'ত'ক প্রভৃতি কেইটামান শব্দত আজিকালি প্ৰায়েই উৰ্দ্ধকমা চিনটো দিয়া দেখা যায়; কিন্তু চনিয়া, চক, হাঁহীয়া প্রভৃতি শব্দৰ উচ্চাৰণ অমুসৰি মূৰৰ বৰ্ণটোৰ পোহাতে ওপৰত উৰ্দ্ধকমা একোটা ছোৱা উঠিত বৰ্দ্ধিত, অভিধান-বাদ দিছে; অথচ গাহৰি, পতি (দামী), প'হম, থাপিয়া (থাপ্মা) প্রভৃতি শব্দত অভিধান-উৰ্দ্ধকমা দি থেছে বৰ্দ্ধিত, আমাৰ লিখকসকলে প্ৰায়ে তালৈ নম কৰা নাই। এই একোটা কথাই চম্পুবিদুৰ ক্ষেত্ৰতো দেখা দিছে। অসমীয়া বহুতো শব্দৰ ধ্বনি স্বাভাৱিকতে অন্ত্যনাসিক; তাৰে কেতবোৰত এই ধ্বনি আৰ্হি স্পষ্টা। তথা-পিও চম্পুবিদু প্ৰায়েগত কোনো পিনেই সমতা বন্ধা ধোৱা নাই। স্থান বিশেষে কিছুমান শব্দই উচ্চাৰণৰ কাৰ্যত বগাই বগাই কালক্ৰমত একে-বাৰে নন ৰূপ একোটাও লৈছে আৰু ই একেবাৰে স্বাভাৱিক।

বিদ্যালয়ৰ প্ৰাথমিক স্তৰত শিক্ষা দিওঁতে বৰ্ণবিদ্যাস আৰু উচ্চাৰণৰ শিক্ষা দিয়াটো এক বিৰাট, সমস্তা—সকলো দেশতে, সকলো ভাষাত।

ইংৰাজীত Put, Fat আদি শব্দৰ 'u' বৰ্ণৰ ধ্বনি-বৈমম, Hour, Honour আদি শব্দৰ 'H' বৰ্ণৰ ধ্বনি বিলোপৰ বিষয়ে প্ৰথম স্তৰত শিক্ষাধীক শিক্ষা দিয়াৰ যি সমস্যা, অসমীয়া শব্দৰ বেলিকাও তেনে এক সমস্যাৰে সন্নিহিত হৈছে আৰু হৈ থাকিব; ই পৃথিবীক নোহোৱা যুগল্য কথা নহয়। স্থান-কাল-ভেদে উচ্চাৰণ সং-ত-বদলি হৈ আছে আৰু থাকিবই। এনে স্থলত, বৰ্ণ কিছুমানৰে টনা-আজোৰা কৰি থকাৰ পৰা কোনো লাভ নাই। উচ্চাৰণৰ চেপা শালত পেলাই শব্দবোৰ ঠিক ঠিক গঢ় লগাবলৈ যোৱাটো সকলো ক্ষেত্ৰতে সমৰ্থন-যোগ্য নহয়। ই কিছুমান মাথোন। বিদেশী শব্দবোৰ অসমীয়াত লগা-সুস্থিত কৰাত অৱশ্যে উচ্চাৰণৰ ভিত্তিত নকৰিলে উপায় নাই। যি একেবাৰে স্থকীয়া বিষয়।

[এই বছৰৰ ১০ জুলাই তাৰিখে গুৱাহাটী পৰিতা সভাৰ বক্তোবোৰা আধিবেশনত অসমীয়া শব্দৰ বৰ্ণা বিদ্যাস সম্বন্ধে এখন আলোচনা-চক্ৰ-পনা হৈছিল। বহুমান বৰ্ণবিদ্যাসৰ ক্ষেত্ৰত যি আৰ্জকৰা চলিছে তাক নিচয়িত কৰিবলৈ এখন কমিটি গঠন-প্ৰস্তাৱ কৰা হয় আৰু তাৰ বাবে বাইছৰ মতামত বিচৰা হয়। আমাৰ এই প্ৰবন্ধ সেই উদ্দেশ্যেই আগবঢ়োৱা হৈছে— প্ৰবন্ধ-লিখক]

বাগৰ বিষয়ে আলোচনা

শ্ৰীগোলক চক্ৰ খাণ্ড্য

এই পত্ৰিকাৰ এটা সংখ্যাত বাগৰ বিষয় আলোচনা কৰা হৈছিল: এই প্ৰবন্ধত কেইজন-মান শৌৰণিক পন্ডিতৰ মত ব্যাখ্যা কৰিব খোজা হৈছে।

এই সঙ্গীত পুৰাণত সামবেদৰ স্তুতিবিলাক পুষ্পব্ৰত নাম দি আৰু কিমান সবেৰে ব্যাখ্যা কৰিছিল তাক দেখুৱাইছে। বায়ুৰ উত্তৰ আৰু সম্পূৰ্ণ বুলি বাগ ব্যাখ্যা কৰিছে। পুনৰ এই বাগ দুভাগত বিভক্ত যেন—যজ্ঞ আৰু মহাম গ্ৰাম। ইয়াৰ পিছত গান্ধাৰ গ্ৰাম আছে, সেইটো নিম্প্ৰয়োজন; কাৰণ আমাৰ অশ্ৰুণিত। এই গ্ৰাম পুনৰ দুভাগত বিভক্ত: প্ৰথমটো শুক্ৰ আৰু দ্বিতীয়টো বিকৃত। এই শুক্ৰ যেনে তাম্বাৰ সপ্তকৃত হব নোৱাৰে, কিন্তু বিকৃত যেনে তাম্বাৰ লগত সম্পূৰ্ণ অমিল।

মতন্তৰ মতে গ্ৰামত কেৱল স্বৰ, জাতি, মুৰ্ত্তা, তান, জাতি আৰু বাগৰ বিভিন্নতাৰ কাৰণ দৰকাৰ, নাৰদে যি গান্ধাৰ গ্ৰামৰ কথা উল্লেখ কৰিছে সেইটো আমাৰ নিম্প্ৰয়োজন। তেওঁৰ মতে ভৱত মুনিয়ে চাৰিটা জাতিত কেৱল ৫, ৬ আৰু ৭ স্বৰ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। এই বাগ তেওঁৰ মতে জাতিৰ পৰা উৎপন্ন। তেওঁ ৭টা জাতিৰ কথা কৈছে, যেনে—শুক্ৰ, ভিন্ন, গৌড়, বাগতি,

সাৰাৰিণ, ভাৰা আৰু বিভায়া। দুৰ্গাশক্তিৰ ৭ গতি ভৱত ৮ গতি আৰু চাৰুনাৰ ভাৰা গতি। মতন্তৰ মতে এইবিলাকৰ পৰা শুনিলে শুক্ৰনা বাগবিলাক বাচি উলিয়াব লাগে। তেওঁৰ মতে ভিন্নকৰ পৰা ৫ বাগ, গৌড়ৰ পৰা ৩টা, বাগৰ পৰা ৮টা, সাধাৰণৰ পৰা ৭টা, ভাৰাৰ পৰা ১৬টা আৰু বিভায়াৰ পৰা ১২টা। ভাৰা ৪ জাতিৰ যেনে—মূলা, সংকণ, দেশজ আৰু জয়া। এই বিলাক গ্ৰামক বাগো পোৱা যায়। মতন্ত মুনিয়ে কয় যে দুয়োটা গ্ৰামৰ পৰা এই গ্ৰাম বাগ পোৱা যায়। গ্ৰাম বাগৰ পৰা ভাৰা, বিভায়াৰ পৰা অম্বৰ ভাৰা। তেওঁ এই সম্বন্ধত এখন তালিকা দিছে।

নানা দেৱৰ ভাৰত বহুকাৰত লিখিছে যে তিনিও বিধ বাগ গ্ৰামৰ পৰা উৎপত্তি। গান্ধাৰ গ্ৰামৰ পৰা কপাল পদ আৰু কমলা বাগৰ উৎপত্তি বুলি তেওঁ উল্লেখ কৰিছে। নাৰদৰ সঙ্গীত মকবন্দত দুয়োটা গ্ৰামৰ উপৰিও গান্ধাৰ গ্ৰামৰ উল্লেখ পোৱা যায়। মকবন্দত দেৱ গান্ধাৰি, দন্যামি, গ্ৰজবি, ভূপাল আদিৰ নাম পোৱা যায়। কিন্তু তাত সকলো বাগ সম্পূৰ্ণ, তেওঁৰ আৰু কীৰ জাতিৰ বুলি কোৱা হৈছে। নাৰদে কেৱল ছয় বিধ পুৰুষ আৰু পত্নী বাগৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। উদাপতমত ১৮ গ্ৰামৰ কথা উল্লেখ আছে।

৩৬ টা শুক্ৰ বাগ আৰু সেই শুক্ৰ বাগৰ ভিতৰত নাগপনি, তবলানি, অৰ্দ্ধি ইত্যাদিৰো পৰিছে। এই পুৰি শিৱৰ পৰা অহা বুলি কয় আৰু ২১ টা বাগ কথিৰ পৰা উৎপন্ন। বাগে ৰূপ লয় বাবে তাক বাগীনি বোলা হয়। ভাৰাৰ পৰা পৰা বাগক বিবেচনা কৰে। বাগ যেতিয়া উঠি যায় আৰু নামি আহে তাক ক্ৰিয়াঙ্গ বোলা হয় আৰু যেতিয়া বাগে মজ বাগৰ ওচৰত থাকে তেতিয়া তাক উপাঙ্গ বোলে। এই বিষয়ে তলৰ শ্লোক ব্যাখ্যা দিছে। শুক্ৰ বাগ শিত ৰূপে, সাধাৰণ বাগ শক্তি ৰূপে আৰু যেতিয়া দুয়োটা মিহলি ৰূপ ধৰে তেতিয়া তাক সংকণ বাগ কোৱা হয়।

বাগজ্ঞানুকৰিখাভ্ৰায়াঙ্গানি বিধুবুধাঃ।
বাগে ননোগতে চাপি শনৈয়ে উপলভ্যতে ॥
স হু ভাগ্যে ইত্ৰাক্ৰম ক্ৰিয়াঙ্গস্তয় কথ্যতে।
বাগে জ্যোতিষ শনকৈৰ্গতাপৰিবিধানতঃ।
ক্ৰিয়াঙ্গ শ্ৰোপলক্ৰি: স্যাচ্ছপাঙ্গত্বৎ বদন্তে।
উপদা মপাত্যে ৰূপে বাগা নামপূৰ্ণদৃতাঃ।
(উদাপতম)

সঙ্গীত মতন্তৰ মতে বাগৰ বিভিন্নতা হৰণাৰ প্ৰেৰণাহে। তাক প্ৰথম স্থানত দু ভাগত ভগোৱা হৈছে—এটা নাৰ্গ আৰু আনটো দেৱী। সঙ্গীত ব্যাকৰণ টীকাৰ কল্পিপাথে কয় যে বাগ দহ ক্ৰকাৰ যেনে—গ্ৰাম বাগ, উপবাগ, বাগ, ভাৰা, বিভায়া, অম্বৰ ভাৰা, বাগাৰ, ভাৰাৰ, ক্ৰিয়াঙ্গ আৰু উপাঙ্গ। পুনৰ কল্পিপাথে উদাপতিৰ মতে তিনিটা বাগৰ কথা কৈছে। শুক্ৰবাগ শুনিলে অৱলা হয় আৰু শাস্ত্ৰৰ বিধান মতে ব্যাখ্যা কৰে। কিন্তু অহা বাগৰ আশ্ৰয় লয় শুনিলে শুক্ৰনা কিন্তু ই শুক্ৰ আৰু ছায়াৰূপ দুয়োটাৰ মধ্যক। তেওঁ উদাপতিৰ পৰা উদ্ধৃত কৰিছে:—
তেওঁ উদাপতিৰ পৰা উদ্ধৃত কৰিছে:—
ময়েৰ পৰাক্ৰমিভে: স্ত্ৰীপুৰি কুত্বহস্য।
অঃ সৱয় শূক্ৰস্তে যট ক্ৰিশত, সংযোগিতাঃ।

এহেথা ছায়াৰূপ জাত্যভ্ৰায়াঙ্গ সমস্তয়া:।
অনংখ্যাকাঙ্গতে তেষু শত মেকোক্তবা: ক্ৰমাৎ ॥
শুক্ৰং হু শিবৰূপেন শক্তি ৰূপেন সাধগম:।
দ্বয়ো মিশ্ৰং হু সংকীৰ্ণমভস্তে ত্ৰিবিধা: মতঃ ॥

কল্পিপাথে গ্ৰাম বাগ ৫ ভাগত বিভক্ত বুলি কয়: যেনে—গীতি, শুক্ৰ, ভিন্ন, গৌড়, বেৰা আৰু মাধৱনি। মুঠ গ্ৰাম ৩৭টা। সংগীত ব্যাকৰণত এই গ্ৰাম বাগক বেণী বাগ বুলি কৈছে। এই গ্ৰাম বাগৰ পৰা ভাৰা, বিভায়া আৰু অম্বৰ ভাৰাৰ উৎপত্তি। দুটা বাগৰ সমঞ্জস্য থকাতকৈ উপাঙ্গ বুলি কৈছে। বায়ুৰ আৰু উত্তৰ বাগৰ তাত উল্লেখ আছে। এইবিলাক বৰ্ত্তকৰ মতে দেশী বাগ। কল্পিপাথে বাগাঙ্গৰ আদিৰ বিধয়ে মতন্ত মুনিয়ে মতপ্ৰকাশ কৰিছে। বাগাঙ্গৰ শব্দক নামক্ৰিত মত স্কোক্তা হইয়া। যথা *শ্ৰীক্ৰমা-চ-চৰা*

গ্ৰামোলোমান তু বাগাংগ ছায়ামাঙ্গ ভবেদিত্তি।
গীত শৈ: কথিত্য শৰৈৰ বাগাঙ্গাস্তেন হেতুনা।
ভাৰাশচায়া শ্ৰিত্য যেন জায়ন্তে সাদৃশ্য: কিল।
ভাৰাঙ্গাস্তেন কথ্যন্তে গায়কৈস্তেনমতিকাৰিভি: ॥
শোকোক্তাঃ ই কৰ্ণদাৰ প্ৰাণা হা ক্ৰিয়া তন্তঃ।
জায়ন্তে চ ততো নাম ক্ৰিয়াঙ্গস্তেন কৰবাৰ্হতঃ ॥
এইটো ওপৰৰ উদাপতিৰ লগত তুলনা কৰিব পাৰি। সাৰদ্বপবে তেওঁৰ পদ্ধতিত উল্লেখ কৰিছে যে ভাৰা পুণ্ডৰ পৰা আৰিছে, বিভায়া ভাৰাৰ পৰা আৰু অম্বৰ ভাৰা বিভায়াৰ পৰা আহিছে। বাগৰ উপপত্তি ২১ ক্ৰান্তিৰ বুলি তেওঁ কয়। তেওঁ আন এওঁইটো কৈছে যে ক্ৰান্তিৰ পৰা ৩৪। তেওঁৰ মতে তৈৰৱ, পাঙ্গম, মট, মৰাৰ, গৌড় আৰু মাঙ্গৰ এই কেইটাই প্ৰধান বাগ। হবিপালে তেওঁ সঙ্গীত স্বৰাত ১৮ জাতি আৰু ৩৬ টা শুক্ৰ বাগৰ উল্লেখ কৰিছে। তেওঁ ৬টা উপবাগ আৰু ২০টা বাগ বিচাে মা গ্ৰামৰ পৰা আহিছে।

পুণ্ডরিকভিটাইই বামসংহাৰ দৰে যুদ্ধ গ্ৰামৰ পৰা অহা বুলি কয়। তেওঁ সাত্ৰাজ চন্দ্ৰোহিত ১৬টা জনক মেল আৰু তাৰ জনা বাগ দেখুৱাইছে। তেওঁ কৈছে যে শিৱই বাগবিলাক তিনি ভাগে বিভক্ত কৰিছে; প্ৰথম শুক বাগ—ঘিটো বাগীচী বাগ, দ্বিতীয়টো সালঙ্গ—যত বাগৰ এটা কপ পোৱা যায়; তৃতীয়ত সফ্ৰিন—ঘিটো ওপৰত হোৱা ছটা বাগৰে আশ্ৰয় লোৱা; পুনৰ তেওঁ কৈছে যে দেশী বাগ হুন্দুমাৰ কেৰাৰ দৰে কোনো শাস্ত্ৰে নিয়ন্ত্ৰণ থকা নহয়। তেওঁৰ মতে ৬টা প্ৰধান বাগ আৰু ছয়কোপ এটা বাগীচী আৰু প্ৰত্যেকক বাগৰে এটা পুত্ৰ।

সদীত নাৰায়ণত পোৱা যায় যে ১৬ হাজাৰ গোপীনাথই শ্ৰীকৃষ্ণৰ আগত গীত গাওঁতে প্ৰত্যেক এএটা বাণত সাহসিল। তাৰ ভিতৰত ১০০টা বাস লক্ষসাদৰনৰ কাৰণ ব্যৱহাৰ হয়। পুনৰ তাত পোৱা যায় যে বাগে কেৱল পুত্ৰৰ আৰু শ্ৰীত ভ্ৰতগণ কৰিছে।

সদীত কামদেৱ পোৱা যায় যে বাগ তিনি ভাগত বিভক্ত যেনে :—কণ্ডা, তালুয় আৰু ওৱত। কণ্ড, তালু আৰু ওঁ। শ্ৰীবাগত কৈছে কণ্ড, মহা-মাদিকৰ কৈছে কণ্ডতালুয়। ইয়াৰ উপৰিও পোৱা যায় দাম্ভয়।

নাম তু শব্দবাচ্যায় সৰ্বলোক স্তবো: শুকম্। বাগমানাৰিভা: বৃহত্ তনোহে শা: (শব্দ) কৰাশ্বানা। এই শ্লোকৰ (শা) শব্দই শব্দৰে এই শ্লোক বচনা কৰিবলৈ বুলি বুজায়। নিগ্ৰ ভেদ হিচাপে তলৰ শ্লোকত দেখুৱাইছে।

ভৈৰৱো ভূপতিশ্চৈব জীৱাগ: পটমঞ্জৰা:। বসতি-কম ভূপাল: সাৰাশো মাৱন্ততথা। এতে সদীত শাস্ত্ৰেণ পুৰুষাণো প্ৰকৃতিতয়া:। জীৱাগো দেৱ গাছাৰো ভৈৰৱী গুণনী তথা।

বাগক কেনেদৰে বিভক্ত কৰা হৈছে সেই বিষয়ে তলৰ শ্লোকত কৈছে :

কণ্ডাজ-কণ্ডগাম: তু নাটজ নাৰদাদিতম্।
তালবাদি তালুগাম: ভূপতে বিপভা (ধা) যনা।
গুণ্যাদেমালাবদেশে দোটা গাম: অকীতম।
জীৱাগস্ত কণ্ডোষ্ট: স্তাত কণ্ডোষ্ট তথৈব চ।

(সদীত কামদেৱ)

বজা শুভৰা শিৱতঃ বহু-কৰত ৮টা পুৰুষ বাগ আৰু ১৬টা স্ত্ৰী বাগৰ বাখ্যা কৰিছে। তেওঁ ৬টা প্ৰধান পুৰুষ বাগ আৰু ৫টা বাগীচী বা স্ত্ৰী বাগৰ কথা উল্লেখ কৰিছে। মুস্তানা আৰু গ্ৰাম আদিয়ো বাগৰ পৰা উৎপন্ন বুলি কৈছে।

বাৰটমুখায়েও য়াড়, উড়ৰ আৰু সম্পৰ্ণ এই তিনিওটাৰ ইটোৰ লগত নিটো মিলালে যেনে:—(যাড়ৰ+উড়ৰ, যাড়ৰ+সম্পৰ্ণ, যাড়ৰ+যাড়ৰ ইটোৱি এইদৰে বাগ পোৱা যায় ১৬৮-১৬৯। প্ৰত্যেক মেনুকঁৱত সম্পৰ্ণ বাগ পোৱা যায় ৩৪৭৮-৩৪৭৯। কিন্তু বহুবাগ যোগ কৰিলে অৰ বেছি হয়। এইটো কোনো নাম নাথকা গ্ৰাম ভৱত নটা শাস্ত্ৰত জাতিৰ ১০টা লক্ষণৰ কথা কৈ আৰু এইবিলাক লক্ষণ বাগৰ আলাপত ব্যৱহাৰ হয়।

গ্ৰহাশো তৰমশ্ৰেী চ নামাসদন্যাস এব চ।
অঙ্গৰ চ বহুৰ চ য়াড়বৌভৱিত তথা।
নটা শাস্ত্ৰমতে বাগৰ এই বেছি দৰকাৰ জাতি আৰু অংশৰ বাবে। গ্ৰহৰ পৰা জাতি আৰু হৈছে। আশত বৰ বেছি প্ৰয়োজন কাৰণ তাত বাগ ইয়াত সোমাই থাকে। অনুবাদ আৰু সমোহৰ অপভ্ৰাস, বিয়াস, ন্যাস আৰু সন্যাস সোমাই থাকে। ন্যাস বাগৰ অৰ্থ শেষ হোৱাত আৰু অপ-ন্যাস অঙ্গৰ সোঁ মাজত ব্যৱহাৰ হয়।

মতঃ মুনিৰ বৃহৎশীত অংশ কেৱল বাগৰ কাৰণে ব্যৱহাৰ হয় আৰু বাগ পৰাও আৰম্ভ হয়। অপন্যাসে বিদাৰিৰ সোঁ মাজতে বিভক্ত কৰে এই বিদাৰী দুই প্ৰকাৰ—১) গীত বিদাৰী আৰু ২) পৰিবাৰী। মতঃৰ মতে য়াড়ৰ আৰু উড়ৰ মৰ্গ নহয় কিয়নো এই দুই জাতঃ শব্দৰ ব্যাহাৰত। তালিটা কৰা যি হয় তাক অৱকৃষ্ট বোলা হয়।

মতঃৰ মতে বাগে বৰ বেৰেৰে বিদ্যুতিত কৰি শ্ৰোতাৰ মনত আনন্দ দিবৰ কাৰণে উৎপত্তিকৈ বাগ বোলা হয়।

স্বৰ্গৰ্ব বিশেষণ সনিম্ভেদেন বা পুনম্।
ৰজাতে যেন যা কশিত্, স বাগ: সম্মত: সত্যম্।
(বৃহৎশীত)

অসমত দুৰিড়ীৰ অৱস্থিতি

শ্ৰী ভূপবান মৰল

【অসমত দুৰিড়ীৰ লোকৰ বসবাস আৰু কৰা অধ্যাপক মৰলৰ আলোচনাত নতুন চিন্তাৰ উপৰত দুৰিড়ীৰ প্ৰভাৱ দেখিছে। বিষয়টো আত্মশ্ৰুত।—সম্পূৰ্ণক জ: সা: সভা পত্ৰিকা।】

এতিয়াপকে আমি জনাত আধাৰ বাহিৰে জনাৰ্থী সকলৰ ভিতৰত অষ্ট্ৰিক খাটী, তিব্বত-বৰ্মী, বড়ো, ৰাভা, গাৰো, মিৰি, মিকিৰ, নগা-আদি বিভিন্ন পৰ্বশ্ৰী বা সমভূমিৰ উপজাতিৰ লোকসকল, টাই-চীনা গোটাৰ আৰ্য্যম কৃষ্টি মিজো আদি বসবাস কৰি আহিছে। কিন্তু বৰ আধাৰীৰ বিৰয়ে যে অসমত অতি প্ৰাচীন কালৰে পৰা প্ৰাক্-আৰ্য্য বা ভূমধ্য সাগৰীয় মহাজাতিৰ দুৰিড়ীলোক বসবাস কৰি আহিছিল। অথচ সেই দুৰিড়ী লোকসকল মিলিব নসকীয়া ভাষা-সংস্কৃতিৰ জাতি-উৎপত্তি হিচাপে বসবাস কৰা দেখিবলৈ পোৱা নাযায়।—লক্ষনীনাথ বেজ-বৰুৱাৰ অসম সাহিত্য সভাৰ অভিভাষণত, নিজৰ নসকীয়া প্ৰবন্ধত অসমত দুৰিড়ীলোকৰ অৱস্থিতিৰ কথা অনুমান কৰিছিল; সঁচাকৈ শ্ৰেণীৰ অনুমান পূৰ্বামত্ৰাই সত্য। অসমীয়া সংস্কৃতিৰ মাজলৈ সোমাই গলে, অসমীয়া শব্দ সম্ভাৰ দৈনন্দিন ব্যৱহাৰ হোৱা ঘটকা শব্দবোৰলৈ লক্ষ্য কৰিলে, বুৰঞ্জীৰ পাতত প্ৰাচীন ৰজাৰ কাহিনী অহমসদান কৰিলে, অসমত থকা ঠাইৰ নামবোৰৰ গুণাপত্তি আলচ কৰিলে অসমত দুৰিড়ীলোক বসবাস কৰাৰ সম্ভেদ পাব পাৰি।

প্ৰাক্-আৰ্য্য বা প্ৰাক্-হিন্দু হুমধাদাগৰীয় মতা জাতিৰ (the great Mediterranean race) প্ৰধান প্ৰধান ধৰ্মীয় বিশ্বাস ধৰ্মীয় আত্মটানিক

ইয়াৰ ভাষাগত আৰু সংস্কৃতিগত প্ৰভাৱৰ বিষয়ে খোৰাক আছে। তেখেতে স্থানৰ নামকৰণৰ প্ৰত্যন্ত গদূৰ চিন্তা আৰু আলোচনা হোৱা

কাম্বোৰৰ প্ৰাচীন কালৰে পৰা বঙ্গপুত্ৰ উপত্যকাতে লক্ষ্য কৰিব পাৰি। আদিম মাতৃহে বিশ্বয় বিমুঢ় হৈ মাতৃ-দেৱীত (Mother Goddess) বা শক্তিৰ উপাসনা কৰাৰ পদ্ধতিও অসমত বিশেষকৈ অসম কামাখ্যাৰকৈ কেন্দ্ৰ কৰি প্ৰচলিত থকা বুলি কৰি পাৰি। পূৰ্বাণে ইয়াৰ বিয়দ বিবৰণ সহ প্ৰমাণৰ সাক্ষী দি গৈছে। সৰ্বদেৱীৰ পূজা পদ্ধতি, এনেকি ৰাচীসকলৰ মাজত থকা সৰ্বদেৱীৰ পাতত মিহা নৰ-বলি প্ৰথা অসমত প্ৰাচীন কালৰে পৰা বিদ্যমান। পৃথিৱী দেৱীক সাৰুতা কৰা, শাসোপযোগী কাৰ্য্য সাধন প্ৰাক্-আৰ্য্য সেই মতা-জাতিৰেই অহমদান। বাউ পূজাৰ সম্ভেদ দিয়ে অসমৰ বিভিন্ন স্থানত পৰি থকা শিলৰ বলদ মূৰ্ত্তিয়ে। মাতৃ প্ৰধান সংস্কৃতি বৰ্ধমানত গাৰো-খাটী সকলৰ মাজত প্ৰচলিত।

পেট্টনৰ বস্ত্ৰ, চাহাবৰ Touaregs, বেংবেৰ আৰু ট্ৰাৰিডীসকলৰ মাজত থকাৰ দৰে মাতৃ প্ৰধান প্ৰথা অসমতো বৈ আছে। জন্তুক বিশেষকৈ গাইক পৱিত্ৰ জ্ঞান কৰা, গোবৰৰ সোণেদি স্তম্ভি বা পৱিত্ৰ কৰণ প্ৰথা অসমত বিদ্যমান। এনেকি তামিলমাতৃ বা মালাব্ৰাৰ মন্দিৰত থকা পৱিত্ৰ নটা প্ৰথা (sacred prostitution) অসমৰ মন্দিৰতো বিদ্যমান।

গতিক অসমত প্ৰচলিত প্ৰাচীন বা অৰ্য্যটান সংস্কৃতি প্ৰকৃততে আৰিড়ী বা হুমধা সাগৰীয় মতাজাতিৰ উচ্চ মানব সংস্কৃতি। বিয়দ আলোচনা অনাৱশ্যক।

এসময়ত গোটেই উত্তর ভাৰত আৰি বৰা অঞ্চ বৰ্তমান লক্ষণ ভাৰতত বসবাস কৰা ড্ৰাবিড়ী জাতিৰ কোনো এটি জাতি উপজাতি লুইতৰ পাৰত নিজস্ব ভাষা-সংস্কৃতিৰে দেখিবলৈ পোৱা নাযায়। ড্ৰাবিড়ী সংস্কৃতিয়ে অসমীয়া সংস্কৃতিৰ বিদৰে ছেটি ৰচনা কৰি আছে, ঠিক সেইদৰেই ড্ৰাবিড়ী ভাষাৰ অসমীয়া ভাষাৰ ছেটি হিচাপে ৰৈ আছে। এই সংস্কৃতি বিহীন হালোচনা হোৱা নাই। স্বৰ্গীয় বাণীকান্ত কাকতিয়ে অসমীয়া ভাষাত ড্ৰাবিড়ী মূলৰ ছেটি অনুমান কৰি গৈছিল।

পৰম্পৰাগত ভাৱে যৌনাঙ্গৰ নাম একোটা জাতিৰ মাজত প্ৰচলিত হৈ আছে; কুম্ভা সাগুনীয় মহাজাতিৰো যৌনাঙ্গবচক নামবোৰ অসমৰ লোক সমাজত প্ৰচলিত; গ্ৰীক, ইটালী, এনেকি স্পেইনৰ বহুদেশসকলৰ মাজত বাওঁহাৰ হোৱা হেনে গোপনীয় নামবোৰ অসমৰ মাহুহৰ মুখে মুখে।

অসমীয়া সংস্কৃতিৰ লগত জড়িত অনেক প্ৰাচীন বহুভাষা শব্দ ড্ৰাবিড়ী গোষ্ঠীৰ। যেনে— জোন-বিৰি (বিৰি মানে সূৰ্য) বেলা, বেৰি— (সূৰ্য); শিকৰ— (জুই, যেনে শিকৰত দি যায়); বৰ— (শিখা) যেনে বহি খৰ, বীজ (কনি eggs) আই (মাতৃ), মৰি মৰক (মৃত্যু- death); কিল্য (আঘাত কৰা), কাণ, ৰটানী, গৰা (steep), কোভা (bent), পুৰি (read), ওৰ (origin) মোটা (blunt) মোটা (stout, big) দমৰা, জকা, কেৰা, খুৰা, (hoof) খোলা— (hard cover) ইত্যাদি।

কামৰূপৰ বৰা আৰিমন্তৰ উপৰি পুকুৰ জিহাদি ড্ৰাবিড়ী। বুৰঞ্জীত আছে— ‘ড্ৰাবিড়ী দেশৰ

॥ ৩৩ ॥ অসম সাহিত্য সভাৰ পত্ৰিকা

জিত্তিৰি নামে ক্ষেত্ৰি আসি মংহত সেরা বৰ কামৰূপত বৰা হৈল। কুবেশচলত পাট কৰিলে।’ (কাম, বৃ, পৃ: ৪)

তলয়া পৰ্ব্বতৰ নাম মক কুবেৰাচল (কাম, বৃ, পৃ: ১০৭) পামৰূপৰ পালগৰী বৰা ধৰ্মপালৰ ৰাজধানী গোৱণ পৰ্ব্বত: গোৱণ পাট পৰ্ব্বতত কৰি ৰজা হৈ গৌৰৱ কনোজৰ, নন্দাৰ তলাব, জবই সাহানৰ, তিতট্টৰ, বাৰকাৰ, এই চয় ঠাইৰ- সাক্ষণ, কাচুপ, কলিহা আৰি পদ্মিতৰ সভা কৰি ৰাজাই (ৰাজত্ব) কৰে।’ (কাম, বৃ, পৃ: ১)

‘‘গৰ পৰ্ব্বতৰ বাঘবা কোণে ছোট ছোট চাৰি খনি পৰত আছে, তাৰ নাম গোদন্ত।’’— কাম, বৃ, পৃ: ১০৭

পাহাৰ উত্তৰে—উত্তৰ গুৱাহাটীৰ পশ্চিমে থক গোৱণ পৰ্ব্বত ৰজাৰ প্ৰাচীন ৰাজধানী। শৰ ছটিও ড্ৰাবিড়ী মূলৰ—

পাদ (slope of a hill) + অণ্ড, আণ্ড, অঙ (ঠাইৰ নামবাচক প্ৰত্যয়) অৰ্থাৎ পাদ+অণ্ড > পাদঙ > পাহাৰ the fortified locality on the proximity of hi ls.

হুঙ (hills) + অণ্ড (inhabited locality) হুঙ+অণ্ড > হুঙঙ > গোৱণ the fortified locality on the hills.

পুপতৰা তামৰ ফলিত থকা, বৰ্ম পালৰ ৰাজধানী ‘কামৰূপ নগৰ’ও ড্ৰাবিড়ী মূলৰ।

চীনা পৰিত্ৰাঙ্গক Tang shu এ ইয়াৰ ‘ko-me-lu’, চৰ্যাপদৰ এটি চৰ্যাত ‘কামৰূ’ (যেনে—কামৰূ জাঅ), আনবৈকমিকৈ আদি কৰি মুছলমান ঐতিহাসিকৈ কামৰূ, বা কামৰূ (৫) লিখিছিল। ধৰ্মপালৰ নামৰ ফলিতে ‘কামৰূ’

প্ৰকৃত আচৰিত হব লগা একো নাই, সেই সময়ত কামৰূ নামেৰেই জনাজাত। বৰ্তমানেও মগা ভাৰতৰ কাশী অঞ্চলত কামৰূ-কামাখ্যা নামেৰেই জনা যায়। কিন্তু পুৰাণ আদি শাস্ত্ৰত সংস্কৃত মূলৰ জ্ঞান কৰি কামৰূপ (কামৰূপেৰ পুৰৰ ৰূপ বা জটন প্ৰাপ্তি অৰ্থত) শব্দ ব্যৱহাৰ কৰিছিল। শ্ৰীজয় বাণীকান্ত কাকতিয়ে চাঙতলাসকলৰ শ্মশানৰ ভূং প্ৰেত বুজোৱা কৰুক, কসু শব্দৰ পৰা কামৰূ উদ্ভৱ হোৱা বুলি উল্লেখ কৰিছে। শ্মশানৰ ভূতৰ নামেৰে দেশৰ বা নগৰৰ নাম বুজোৱা সম্ভৱ নহয়। বোধকৰো ড্ৰাবিড়ী মূলৰ পৰাই ‘কামৰূ’ উদ্ভৱ হৈছে। আদিম মাহুহে বিশেষকৈ দুৰ্বিড়ীসকলে ঠাইৰ প্ৰাকৃতিক অৱস্থান বা পৰিস্থিতি অনুযায়ী ঠাইৰ নামকৰণ কৰিছিল—

দুৰ্বিড়ী নামৰ পৰাই ইয়াক বুজিব পাৰি। প্ৰাচীন ড্ৰাবিড়ী বা প্ৰাক্-আৰ্য্য শব্দ kama বা kama (অৰ্থ হৈছে—মুঠলি পথাৰ, সাক্ষাৰ সমভূমি, উপত্যকা আদি) শব্দৰ লগত স্থান-বাচক প্ৰত্যয় ক, ৰ, অৰ, দ বা ত ব্যৱহাৰ কৰিলে—আমি পাৰ্ঠ কৰ, কাম+ক > কামক অৰ্থাৎ বিস্তৃত সাক্ষাৰ সমভূমি।

যেনেকৈ কৰ আৰু চমু শব্দৰ পৰা দ্বিতীয় প্ৰত্যয়ৰ সাংযোগত কৰ+ত+আ (Definitive) > কৰতা, চম+ত+আ (Definitive) > চমতা বা চামতা, কৰ+অৰ > কৰাৰ (কুচি) (কৰাৰৰ বাসভূমি নহয়) চম+অৰ > চমাব (কুচি) (চমাব জাতিৰ বাসভূমি নহয়) এইবোৰ অসমৰ ঠাইৰ নাম। অসমৰ বিশেষকৈ কামৰূপ অঞ্চলৰ ঠাইৰ নামৰ জৰীপ কৰিলে ড্ৰাবিড়ীমূলৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা যথেষ্ট সংখ্যক

ঠাইৰ নাম দেখা যায়।

কামাখ্যা— গুৱাহাটীৰ নীলাচল পাহাৰত থকা পুৰণি বিখ্যাত দেৱী মন্দিৰ বা ঠাইৰ নাম। সংস্কৃত কৰণৰ ফলত কামাখ্যা নাম উদ্ভৱ হোৱা বুলি শ্ৰীজয় কাকতিয়ে উল্লেখ কৰি গৈছে। তেখেতৰ মতে অষ্টিক মৰাশ বুজোৱা khmoch, kumuoch (corpse) শব্দ সংস্কৃত কৰণৰ ফলত কামাখ্যা উদ্ভৱ হৈছে।

সম্ভৱত: কালিকাপুৰাণত বৰ্ণনা কৰা সতীৰ মৃত দেহৰ অঙ্গ বিশেষ পৰি পীঠস্থান হোৱা কৰাৰ আলমত এনে অনুমান কৰা হৈছে। প্ৰকৃততে ড্ৰাবিড়ী শব্দৰ পৰাই সংস্কৃত কৰণ কৰাৰ ফলত ‘কামাখ্যা’ শব্দ পোৱা হৈছে—

প্ৰাক্ আৰ্য্য কৰ (kama) বা কৰ (koma) অৰ্থাৎ পাহাৰৰ ওপৰত থকা গাওঁ, (village, generally situated on a hill), গ্ৰীকত koma—village, generally situated on a hill বা আৱ্হাটন অঞ্চলৰ kaman, বা kamana বা এনাটোলিয়াৰ comana (তুলনীয়)।

Koma বা kama+Ka (ঠাই বুজোৱা প্ৰত্যয়) অৰ্থাৎ komak বা kamak বা ka-maki আৰু ইয়াৰ পৰাই সংস্কৃত কৰণৰ ফলত কামাখ্যা (অৰ্থাৎ পাহাৰৰ ওপৰত থকা গাওঁ বা বাসস্থান) উদ্ভৱ হৈছে।

আম্বাৰাণী— সংস্কৃতীয়া ধৰণে ডাৰিলে আমৰ বাৰী বাগেট আমবাৰী যেনে লাগে। প্ৰকৃততে ই ড্ৰাবিড়ী শব্দ।

Amba আন্ব—নদী (the river); বি—close tc—সৰিকট বুজোৱা প্ৰত্যয় Amba—ri> Ambari নৈৰ পাৰৰ স্থান।

বৰ্তমান আমবাৰীত কোনো নদী নাথাকিলেও

চো বিল (চলা বা sala মানে নদী) আৰু ভল্লু নৈৰে বুৰঞ্জীত উল্লেখ থকা মতেই এটি নদী থকাটো সম্ভৱ। সেই নৈৰ পাৰত থকা হানেই আমবাৰী।

শুনমাটী—গুৱাহাটী শোণমাণ্যৰ থকা ঠাইখনকেই কোৱা হয়। এনে অশ্লীল শব্দৰে ঠাইৰ নাম দিয়াতো সম্ভৱ নহয়।

লোন > লুন > শুন মানে দ বা পঘনাই পানীৰে ওপচি পৰা পৰ্বতৰে আওতা ঠাই (valley)।

মট, মটি > মাটি, মানে হাবি, জঙ্গল স্থানমাটি মানে হাবি-জঙ্গলৰে ভৰা দ পৰ্বতৰে আওতা ঠাই (low or often flooded valley with the forest a woods.)

বিকবাৰী—নিশ্চিতভাৱেই ড্ৰাগিডী শব্দ। 'বিক' মানে ফল আৰু ফুল উৎপন্ন কৰা ঠাই। নাইবা বীজ মানে গাৰ্ভৰ নুবনীৰ বাসগৃহ: বীজ পাড়ী > বীকবাৰী (পাড়ী-গাৰ্ভ > বাৰী, বাড়ী) অৰ্থাৎ গাৰ্ভৰ নুবনীৰ বাসগৃহ থকা ঠাই সেয়ে—বীকবাৰী। সাধাৰণতে অসমত ব্যৱহাৰ হোৱা গাৰ্ভ বা নগৰ বাচক প্ৰত্যয় কিছুমান ড্ৰাগিডী মূলৰ।

i) বাৰী— সংস্কৃত 'বাটিকা' (homa, compound) শব্দৰ পৰা উদ্ভৱ হোৱা বুলি ভাগিনেও প্ৰকৃততে ড্ৰাগিডী পাড়ী (village, hamlet) শব্দৰ পৰা হৈ বাৰী, বাড়ী উদ্ভৱ হৈছে। যেনে—
বেলবাৰী— বেল (plantation or grass)
নলবাৰী— নল (good, suitable)

ii) তল, তলা— সমভূমি, নৈৰ উপত্যকা, পৰ্বতৰ মাজৰ সমভূমি অঞ্চল আদি বুজোৱা ড্ৰাগিডী তল, তলা গাৰ্ভ বাচক হিচাপে ব্যৱহাৰ

হয়। যেনে—

বেলতলা— বেল (Cultivated land, plantation)

বৰতলা— বৰ (The grassy field.)

iii) পেটা— নগৰ বা বাসভূমি বুজোৱা প্ৰথম যেনে—
বংপেটা— বৰ (The grassy field, Definitive) সৰু (মানে পৰ্বত)

iv) গুৰি— নগৰ বা গাৰ্ভ অৰ্থত ঢকি ভাৱনাতো যথেষ্ট গাৰ্ভৰ নামৰ ব্যৱহাৰ আছে—
বেলগুৰি— বেল (সমভূমি)

আমগুৰি— আম— (নদী), আম (পানী)
মখনগুৰি— মখন (গানীৰ আৰু আতা গুৰি হৈয়াৰী পানীয়)

v) কুচি— কামৰূপ জিলাত গাৰ্ভ বুজোৱা প্ৰথম 'কুচিব' ব্যৱহাৰ আছে। কিছুমানৰ মতে কুচি উদ্ভৱ হৈছে—

ক) কুশী— বুজৰ নিৰ্মাণ প্ৰাপ্তি ঘটাবলৈ নগৰৰ কুশী শব্দৰ পৰা; ই অসমত।

খ) সং: কুকী জগত্ননী (womb), কুকী (cavity উপত্যকা (valley), অৰ্থাৎ (bay)

গ) সং: কুটি— প'জা (hut), চাল (Shed) ভাজ (curve)

ঘ) সং: কুকী— চাবি (key)

উপৰোক্ত সংস্কৃত শব্দৰ পৰা কুচি উদ্ভৱ হৈ বুলি কলেও ড্ৰাগিডী 'কুচি' (village, hamlet) শব্দৰ পৰা কুচি উদ্ভৱ হৈছে। বহুপালদ শব্দ ফলিত বাহনিত পাটকৰ 'লাপুৰ্ণি' গাৰ্ভৰ নামেৰে আছে। লাপুৰ্ণি > আধুনিক ৰূপত লাপুৰ্ণ হ'ব। নাইবা বেটি (for) শব্দৰ পৰা উদ্ভৱ হৈছে।

সম্ভৱত: মধ্যযুগত অসমীয়া মাছবদ মূলত মূৰ্ছা উচ্চাৰণৰ ঠাইত দন্তমূলীয় উচ্চাৰণ হবলৈ ধৰে। তাৰ পিছত তালবীকৰণৰ ফলত 'চ' হয়।

যেনে— গুৱাকুচি— গুৱা—Gewa-hole, pit, hollow নাইবা (go- পৰ্বত, goa- উচ্চ, goi- পাৰাৰ)

কমাৰকুচি— কম (valley, সাৰুৱা ঠাই) আৰু স্থান বাচক প্ৰত্যয়— অৰ্থাৎ কমাৰকুচি মানে সাৰুৱা স্থান বিশিষ্ট বাসোপযোগী গাৰ্ভ।

কৈঠালকুচি— a village (কুচি < কুচি full of fragrant screwpines (Kaita' or Kaitai)

পাটাতাৰকুচি— পট্টি (Patta)-নগৰ (Town) চাৰ (cara)- সন্নিকট— (close to)

কুচি— (a village) গাৰ্ভ,
পট্ট > পাট + চাৰ + কুচি > পাটাতাৰকুচি

বা পাটাতাৰকুচি অৰ্থাৎ নগৰৰ সন্নিকট থকা গাৰ্ভ (a village situated near or close to a town)

নাইবা— pata- paddy field ধাননি পথাৰ
cara- close— সন্নিকট
kuchi— a village.

Patachar kuchi বা পাটাতাৰ কুচি—a village situated on the proximity of paddy fields.

কোঠালকুচি— a village (কুচি) on the bastion or fortification or rampart (kottal) দুৰ্গা বুজাৰ আগত গাৰ্ভ।

vi) মাৰী— মাৰা অৰ্থত নহয়, ড্ৰাগিডী ভাষাত mari-পানী (water) মন্দু-সৰু গাৰ্ভ (hamlet)

মন্দি— সেউজীয়া গাৰ্ভ।

শিঙ্গ— কলগছ (plantain)

শাল— খাল (channel)

vii) পুৰ— সংস্কৃত ভাষাতো সোমাই পৰা শব্দ, সাধাৰণতে গাৰ্ভ (village) বুজায়। যেনে—
মচলপুৰ— (muccala-covering, mocal-crocodile)

দিচপুৰ— (dis, diso, dies— peaks, mountains) নাইবা tibus (tib— pass, gorge, is, suffix for place name) this > dis, পৰ্বতৰ মাজৰ উপত্যকা।

viii) হাটী— বিহীন পণ্ডিতৰ মতে সংস্কৃত হাট (Market) বা হেইট (market বা secondary meaning— row, line, শাৰী) শব্দৰ পৰা হাটী উদ্ভৱ হৈছে। প্ৰকৃততে ড্ৰাগিডী হটি > হাটি উদ্ভৱ হৈছে ড্ৰাগিডী— হটি, পট্টি, বা পট্টু শব্দৰ অৰ্থ হৈছে গাৰ্ভ (village)।

গুৱাহাটী— guva- (hole, pit,) নাইবা Pre-Aryan— theme go (mountains), go (mountains), goi- (hills)

কুলহাটী— কুল (Tank, pond, lake)
শ্ৰীহাটী— ciri— (small)

ইয়াৰ বাহিৰেও অনেক স্থানবাচক নাম ড্ৰাগিডী মূলৰ। সকলোবোৰ গাৰ্ভৰ নাম উৎপত্তি আলোচনা কৰিবলৈ সামান্য প্ৰৱন্ধত টান বাবেই কেৱল

আভাস এটোহে দাঙি ধৰা হৈছে, এই সম্বন্ধে যথেষ্ট গৱেষণাৰ থল আছে। আশাকৰো ভৱিষ্যতে ইয়াৰ বিৱৰণ আলোচনা মুকলি হ'ব।

তলত আৰু কেইখনমান ঠাইৰ নাম উল্লেখ কৰিলোঁ।
পাঠশালা— (pata— ধাননি পথাৰ, sala— furrow channel).

অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকা ॥ ৪১ ॥

শিল— অৰ্ধ নদী (river) sala = river
লতাশিল— নট্ট (fertile plain between
mountains)

ফটাশিল— পদ, পট— (plain valley
surrounded by hills.)

শিলপুপুৰী— শিল = নদী

কৰতোৱা— কৰ (black) তায়— (river)

বৰাক— বৰা (river), -ক (কৃত্তবৰাক
প্রত্যয়)

লকা, তুৰা, মানচ, বৰিহাট, গবল, আজাৰা,
আৰু (ওৰ সমান টিপ) মুৰ— (পংস হোৱা)

সোৱণবাটা, মুকালমুৱা— ইত্যাদি ইত্যাদি।

অসমৰ কামৰূপ অঞ্চলৰ বিশেষকৈ
গুৱাহাটীৰ আশে পাশে থকা ঠাইৰ নামবোৰে
চকুৰ আগতে পাই আলোচনা কৰা হৈছে। এই
নামবোৰৰ উৎপত্তিয়ে ঠািকী জাতিৰ লোক বসবাস
কৰাৰ ধাৰণা সহজে মনলৈ আনে। অসমত

কোন জাতি বা উপজাতিৰ লোক ড্ৰাৰিডী গোষ্ঠীৰ
সেই সম্বন্ধে নৃত্য বিশেষজ্ঞসকলে বিচাৰ কৰিব;
কেৱল ভাষাতত্ত্বৰ ফালেদিহে অসমত ড্ৰাৰিডী
জাতিৰ অৱস্থিতিৰ কথা আলচ কৰা হ'ল।

সকলোৰে উপযোগী কেইখনমান কিতাপ

(আগধন সহ অৰ্ডাৰ দিলে ডি. পি. তো পঠোৱা হয়)

১। অসমীয়া ভাষা ০.৫০	৮। সীমান্তৰ শিক্ষা ২.০০
২। বেজবৰুৱাৰ বাণী ০.৫০	৯। চাৰুবাগিচাৰ অসমীয়া ১.০০
৩। প্ৰথম নাথ চক্ৰবৰ্তী ১.০০	১০। নিকিৰ জনজাতি ১.০০
৪। বিশ্বনাথ ৰাজবংশী ১.০০	১১। Assamese Language question ১.০০
৫। লক্ষ্মীনাথ বেজবৰুৱা (হিন্দী) ০.৫০	১২। সেইজী পাংৰ মাজে মাজে ১.০০
৬। আমাৰ লক্ষ্মীনাথ ১.০০	১৩। নীলাচল পাঠ ১.০০
৭। Lakshminath Barbarua ০.৫০	১৪। গান্ধী শতবাৰ্ষী সঙ্কলন ০.৫০

অসম সাহিত্য সভা

চন্দ্ৰকান্ত সন্দিকৈ ভৱন : যোৰহাট—১ ॥ ভগৱতী প্ৰসাদ বৰুৱা ভৱন : গুৱাহাটী—১

পদ্যত লিখা জ্যোতিবৰ পুথি

শ্ৰীযজ্ঞেশ্বৰ শৰ্মা

আমি অলপতে নগাৱৰ'ৰ এটি প্ৰাচীন পণ্ডিত
পৰিয়ালৰ শ্ৰীযুত নিহাৰুদ শৰ্মাৰ ভাগৱতীদেৱে
পৰা পদ্যত লিখা জ্যোতিবৰ পুথি এখন পাইছো।
পুথি নাচিণতীয়া, অমুমান হয় ডেডুৰ-চুশ বছৰ
আগতে লিখা। প্ৰথমৰ ছটা পাত নাই, বাকি
পুথিত শেষ হৈছে; ত্ৰিশটা পাত পোৱা গৈছে।
নীথলে ডেডু বেগেত মান, বহলে ছয় আঙুল
মান। প্ৰতি পাততে আঠ শাৰীকৈ আছে।
আগৰ দিনৰ অসমীয়া-চিয়াহীৰে লিখা, আখৰবোৰ
স্পষ্ট হৈ আছে। কিন্তু নকল কৰোঁতে ঠায়ে
ঠায়ে দুই-এটা এৰি গৈছে। পুথিৰ অন্তত
থকা ভলিতাৰ পৰা গ্ৰন্থকাৰজনৰ নাম সমুদ্ৰখৰি
বুলি জনা গৈছে-

শুনিয়েক সৰ্বজন কথা বিতোপন।
কথুদা নামে ইটো পদ নিৰন্ধন।
জিৰা শুনৈ ভগে তাৰ হৈকেৰ কৈলাপ।
লভিব মুকুতি সিন্তো বন্দুক মোচন।
কহয়ে সমুদ্ৰখৰি মই হিনমতি।
বাম বাম বুলি সাধা আপোনাৰ গতি।
পৰতীয়ে স্থাধিছে, শঙ্কৰে কৈছে। ফলিত
জ্যোতিবৰ জালখিনি কথা এনেদৰে পুথিখনত
গৰ্ভাৱা হৈছে—

শঙ্কৰে বোলন্ত যাৰে ই কথা থাকোক।
কালচক্ৰখন যেন ঠান তাক শুনিয়েক।

এহিবাৰ ৰানি কালচক্ৰ নিৰন্ধন।
জিৰা বাশি যিবা অঙ্গে হৈলা উতপন।
শুনিয়ে পাবতীদেৱি বচন প্ৰচণ্ড।
মেঘ ৰাশি ভৈল কাল পূৰুষৰ খণ্ড।
বৃষ ৰাশি মুখ ভৈল য়াতি ভয়ঙ্কৰ।
মিথুন ভৈলেক কৰ্ত্ত্ব জ্যোতি কালৰ।
.....
কন্যা ভৈল দুই বাচ দেখিতে চিবিজ।
.....

এহিমতে নিয়োজিলা শৰীৰ কালৰ।
আখ্যাপে প্ৰবেশিলা সত্ৰস্থ কিৰণ।
কালপূৰুষৰ পাচে লভিলা চেতন।

ইয়াৰ পাছত সৃষ্টিৰ বিৱৰণ দি গৈছে। তাৰ
পাছত ঠৌ-পূৰুষৰ সৃষ্টি, মাতৃহৰ শৰীৰৰ সৃষ্টি
বৰ্ণনা কৰিছে। ইয়াৰ পাছত নক্ষত্ৰবিলাকৰ
বৰ্ণনা—

পাকতীক সমুদ্ৰি বুলিলা ত্ৰিলোচন।
বাশিৰ নিৰ্ণয় কৰোঁ শুনা বিতোপন।
সতাইশ নক্ষত্ৰ সবে দুৰ্গৰ হুহিতা।
চন্দ্ৰৰ সন্দৰ্ভিয়াতিসয় হুচৰিতা।
.....

দিনে দিনে কৰে চন্দ্ৰ সৰাকে শৃঙ্খল।
চাৰি চাৰিখান পাত সৰাৰে আঁচয়।
নৱ নৱ পাত এক ৰাশিৰ নিৰ্ণয়।
বৃষৰাশিত চন্দ্ৰই সজোগ বৰা কালত শুদু

হলে কিফল হয় তাৰ কথা কৈছে—

সৰ্বজন পুয়কাৰি হাতে ক্ষেমাঅশ্রু।
বিস্তৰ খাইবাক পাৰে অল্পকোভুক্ষয়।
নাৰীৰ বলভ হৈব মিত্ৰে বহুতৰ।
জৌতন কালত শুখ মিলিব প্ৰচুৰ ॥
তুঙ্গত থাকিয়া চপ্তে শ্ৰিগ্ৰাব কৰয়।
উক্ত ফল মানে সমস্তকে প্ৰকাশয় ॥

মিথুন বাশিত চপ্তেই সন্তোষ বৰা কালত জন্মা
জাতক—

ৰতি সময়ত হৈবে নপুংসক প্ৰাই।
এক পক্ষ বাঢ়ে এক পক্ষ টুটি জাই।
উন্নত নাসিকা মনোহৰ অতিয়।

সিংহ বাশিৰ জাতক—

মাতৃক ভক্ত ভগৱন্তক যানয়

কঙ্গাবাশিৰ জাতক—

গিত বায় বসিক শাপ্তবে জানে মধ্য।
ইখৰকো জানে বৃজে আপুন স্বৰ্ঘৰ ॥

বিচাৰাশিৰ জাতক—

এতি নৱচৰণত চপ্তে কৰে গতি।
বিচাৰ গৃহত থাকি কৰয় সুৰতি।
আলিঙ্গন কৰি পয়োম্বৰ বিমলন।
সোহি সময়ত জিবা জন উপজয়
অঙ্গুল নয়ন দেখি বহল হৃদয়।
নুপতি বশত মাগ পাৰে মহাশয়।
পিপুল শৰীৰ দেখি কণ্ঠ হৃদয়।

ধনুবাশিত—মহুৰ গৃহত থাকি বৰয় শুচাৰ
চুখন বিলাস ঘনে ঘনে আলিঙ্গয়।

সোহি সময়ত জিবা জন উপজয় ॥
দীৰ্ঘাকাৰ দেখি শিব অধৰ বাতুল
মহা ধৰ্মায়স্থ নানা শাস্ত্ৰ প্ৰবস্তয়।

মকৰ বাশিত—

লজ্জাবিৰহিত অতিশয় কামাতুৰ
বিদম স্বভাব তইব হৃদয় কঠোৰ।
কুন্ত বাশিৰ জাতকে—

মিত্ৰত বহুল অতি হৰে মহাশয়।
অগম্যাগমন ঘোৰ পাপ আচৰয়।

মীন বাশিৰ জাতক—

পণ্ডিত হোৱয় সৰ্বগুণক জানয়
পৱল মুকুতা শম্ব হৰে বহুতৰ।
গুণৱতি ভাষা আতি হৰে মনোহৰ ॥

ইয়াৰ পাচত প্ৰত্যেক বাশিৰ ৰূপ বৰ্ণনা কৰিছে

মিথুন বাশিৰ বৰ্ণনা এনে—

মিথুনক দেখি তিৰি পুৰুষৰ চিত্ত
পুৰুষৰ হাতে গদা স্ত্ৰী হাতে বিন ॥

কুন্তবাশি:

কুন্ত বাশি ফুৰে যেন পুৰুষ আকাৰ।
কাৰুণ্যে ঘট লৈয়া কৰে আকাশে সকাৰ ॥

ইয়াৰ পাচত পুণ্ডিত নক্ষত্ৰবিলাকৰ উৎপত্তি আৰু

নাম বিলাকৰ কাৰণ বৰ্ণনা কৰিছে ॥ উদাহৰণ
স্বৰূপে ভৰণী আৰু বেৰহীৰ কথা:
ভৱণ ৰেৱত: কুজৰ তুইগোটি: কুবলোকে দেখিলয়।
বহে মদজল: দেখি কৌতুহল: কুন্তৰুল মখিলয়।
তুই হস্তেয়াসি: উপজিলা হৰে: তুইগোটা দিয়ামুন্দৰী
দেহিসে কাৰণে: নাম নিৰাজিলা: ভৱণি ৰেৱতি কৰি ॥

ইয়াৰ পাচত দশম স্থানৰ গ্ৰহ অনুসৰি
মাতৃহৰ বৃশ্চ-তুখ আৰু চৰিত্ৰ বৰ্ণনা কৰিছে—

আদিগো দিৱন্ত পুত্ৰ অৰ্থ বহুতৰ।

বৈদ্যৱতী শাস্ত্ৰে প্ৰৱৰ্ত্ত নিবহুৰ ॥

সকলৰ অৰ্থক দিৱন্ত বৃহস্পতি।

পাণ্ডিত হৱয় বৃশ্চৰ্য্যত হৰে বাত ॥

শ্ৰুত গ্ৰহ একে বাশিত থকাৰ ফল—

নাম চপ্তে বাদ একে বাশিত থাকয়

আপোনাব পামী এৰি আনক সেৱয়।

স্বকসমে বুধে কৰে নগৰাদৰয়।

নহুতৰ অৰকাৰ অৰ্থ বহুতৰ ॥

লয়সনে মেয়ত থাকয় দিনকৰ।

আপোনাব অৰ্থে সিতো হোৱয় ইধৰ।

ইয়াৰ পাচত বাজ্যযোগবিলাকৰ বৰ্ণনা দিছে।

সমুদ্ৰমাৰ্গে সংস্কৃতজ পণ্ডিত আৰু বিচক্ষণ লোক

সন্দেহ নাই।

আহোম ৰজাসকলৰ দিনত পুজাত লিখা এই
জ্যোতিষৰ পুথৰ সাহিত্যৰ বুৰঞ্জীৰ ফালৰ পৰাও
মুলা আছে। শিৱাসহ ৰজাৰ দিনত কাৰ্বাৰ
চক্ৰৱৰ্ত্তীয়েও অসমীয়া গদ্যত ভাৱদৌ নামৰ
জ্যোতিষ গ্ৰন্থৰ অনুবাদ কৰিছিল।

যদি শৰাইঘাটৰ বুদ্ধৰ প্ৰখ্যাত অচ্যুতানন্দ
দলৈয়েও এই পুথিৰ লিখকো হয়, তেন্তে সোতৰ

শতাব্দীৰ মাজভাগত এই পুথি ৰচনা কৰা বুলি
ধৰিব পাৰি। অচ্যুতানন্দ দলৈ সম্পৰ্কে বুৰঞ্জী
আৰু পুৰাতন বিচাৰণৰ ঘনা প্ৰকাশিত ভাষা:
সুখীকুমাৰ কুঞ্জাৰ বৰা সম্পাদিত দেওখাই অসম
বুৰঞ্জীৰ ২য় সংস্কৰণ-১৬৮ পৃষ্ঠিত এনেদৰে
পোতা যায়:

পাচে ফুৰেনে বঙ্গালক খেদি ধৰিবৰ মন
কৰিছিল। অচ্যুতানন্দ দলৈয়ে বোলে, "অলখন
বাটি ধৰিবলৈ ভাল নহৈছে।" ফুকনে বোলে,
"গগলক, ভাৱেৰে নৌ বাটোহেই ময়ে কাটিম।"

দলৈয়ে বোলে—"কাটিবা" ॥.....পাচে ফুৰেক
থাক দলৈয়ে বোলে, "স্বৰোদয়ত উত্তম পাটীজো।
এতিয়া বঙ্গালক ধৰিবলৈ উঠিব লাগে।".....
বঙ্গাল বহুত পৰিল। খেদি নি পাণ্ডুৰ নামতে
গলে। বৰফুকনে খেদি যাবৰ মন কৰিছিল।

পাচে সমুদ্ৰমাৰ্গ দলৈয়ে বোলে ইয়াৰ পৰা বেদি
যাবলৈ ভাল নহৈছে।" তাৰ পৰা বৃদ্ধ নহল।
.....বঙ্গালে তামাঘৰ ভাঙ্গি নাৱত
তুলি ভটায়াই গল। বৰফুকনৰ কথাত সকলোৱে
ভৱ দিলে। খেদি নগল। অচ্যুতানন্দ দলৈকো
সমুদ্ৰমাৰ্গ নাম দি কামৰূপায় গগ্যা এটি সন্ধিতে
দিবাই দি বেটাবন্দী মাতি দিলে।

মধ্য যুগৰ
শিক্ষা ব্যৱস্থা (২)

ডঃ শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ ৰাজগুৰু

০। শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যঃ—

প্ৰাচীন কালত শিক্ষাৰ প্ৰধান উদ্দেশ্য আছিল বাল্যকৃত ক্ৰমবিকাশ সাধন (Individual attainments), দেশ আৰু সমাজৰ প্ৰতি সেৱা আগবঢ়োৱা আৰু জীৱনত চৰম উন্নতি লাভৰ কাৰণে নিজক প্ৰস্তুত কৰি তোলা। জীৱনৰ নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক উন্নতিৰ ওপৰত আৰোপ কৰা গুৰুত্বই সেই কালৰ শিক্ষা-পদ্ধতি প্ৰধানকৈ ৰূপ দিছিল আৰু সেই অৰূপতেই নিৰ্দেশিত হৈছিল শিক্ষাৰ বিষয় বিলাক (subjects)। এই বিলাক কাৰণতেই সেই কালৰ শিক্ষা কাঠকৰী বা ব্যৱসায়িক প্ৰশিক্ষণ হোৱাতকৈ প্ৰাথমিক ভাবে মতবাদ বা উপপাদ্যৰ ওপৰতহে বেছি নিৰ্ভৰশীল হৈছিল। সেই কালত শিক্ষা বোধ-কৰা আধুনিক শিক্ষাতকৈ (literacy) বেছি চৰ্চ্ছামূলকহে (cultural) হৈছিল। পাৰ্চী সকলৰ দৰে ভাৰতীয়সকলেও শিক্ষাৰ প্ৰসঙ্গত সমাজৰ আদৰ্শ, ধৰ্ম আৰু সত্যৰ ওপৰতহে অধিক গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। চীন দেশৰ দৰে

ভাৰততো কলাৰ মাধ্যমেদি শিক্ষা দিয়া হৈছিল। কলা আৰু ধৰ্ম এই দুয়োটাতে জাৰতীয়সকলে সমন্বয় কৰিছিল (১৫)। আমাৰ অসমতো, মধ্যযুগৰ শিক্ষাৰ উদ্দেশ্য প্ৰাচীন কালৰ ভাৰতৰ শিক্ষাৰ উদ্দেশ্যৰ লগত প্ৰায় একেই আছিল। মধ্যযুগত অসমত শিক্ষাৰ প্ৰাথমিক উদ্দেশ্য আছিল মানুহৰ নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক উন্নতি সাধন কৰা। ছাত্ৰসকলক ঘিৰোৰ গ্ৰন্থ অধ্যয়ন কৰিবলৈ দিয়া হৈছিল সেইবোৰলৈ লক্ষ্য বৰিণেও এই কথাৰ প্ৰমাণ পোৱা যায়। পঞ্চদশ শতাব্দীৰ মন-বৈষ্ণৱ আন্দোলনেও মানুহৰ নৈতিক আৰু আধ্যাত্মিক উন্নতি সাধনৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰিছিল। এই উদ্দেশ্য সাধনৰ অৰূপে মন-বৈষ্ণৱ আন্দোলনে পুৰাণ, কাব্য, আদি অৰূপৰ বাচনা কৰাৰ উপৰিও নৃত্য, গীত, বাদ্য-বাজনা, চিত্ৰাঙ্কন, ভাঙনা আদি কলাৰ চৰ্চ্চা জনসাধাৰণৰ মাজত প্ৰচাৰ কৰিছিল। যদিও এই যুগত সমাজৰ অধিক সাৰ্বক লোকেই পঢ়িব আৰু লিখিব নাজানিছিল, তথাপি হেৰ্ডলেকৰ

সৰহ ভাগ লোকেই পুৰাণ, কাব্য আৰু আন ধৰ্ম গ্ৰন্থবোৰৰ মূল কথা আৰু শিক্ষামূলক কথাৰ লিখিব বিষয়ে ভালকৈ জানিছিল। কাৰণ মন্দিৰ, সত্ৰ আৰু নামঘৰবোৰত গোটিবোৰ লোক সকলৰ মাজত পুৰাণ, কাব্য আৰু বিভিন্ন ধৰ্ম গ্ৰন্থবোৰ পাঠ কৰি তাৰ অৰ্থ বাখ্যা কৰা বৃত্তিই দিয়া লোক আছিল। এৰ্ডলেকৰ পাঠক, ভাণ্ডাৰী আদি বোলা হৈছিল। মন-বৈষ্ণৱ আন্দোলনৰ প্ৰভাৱত নৃত্য-গীত, বাদ্য-বাজনা মন্দিৰ আদি বিভিন্ন গ্ৰন্থমাৰ কলা আৰু শিল্প-কলাৰ চৰ্চ্চাতো সৰ্বসাধাৰণ লোক নিগুণ হৈ উঠিছিল আৰু এই বিলাকৰ মাজেদি ধৰ্ম আৰু নীতি শিক্ষা লাভ কৰিছিল। এইবিলাক চৰ্চ্চাৰ ফলতেই এই যুগৰ সৰ্বসাধাৰণ লোকে লিখিব আৰু পঢ়িব মাজানিলেও লিখিব আৰু পঢ়িব জনা বাখ্য শিক্ষিত লোক এজনৰ দৰেই শিটাচাৰী, বনয়, নীতিজ্ঞান আৰু ধৰ্ম জ্ঞান থকা লোকৰ দৰে আছিল। এই সম্পৰ্কে উক্তৰ সূচীক্ৰমাৰ উদ্ধৃতিয়ে এটা সাধক অভিমত প্ৰকাশ কৰিছে। তথ্যতে কৈছে, “অসমত ভাৰতবৰ্ষৰ আন কোনো যুগৰে দেখিবলৈ নোপোৱা একপ্ৰকাৰৰ শিক্ষাই অসমৰ লাভ কৰিছিল যাক আমি ‘জ্ঞানকৰী শিক্ষা’ বুলি অভিহিত কৰিব পাৰোঁ। প্ৰাচীন-মধ্য পাৰ্বতীয়া লোকসকলে হেৰ্ডলেকৰ মাজত এই শিক্ষাৰ পৰম্পৰা এতিয়াও বচা কৰি আছে। এৰ্ডলেকৰ যদি মুক্তভাৱে আমি মনৰ কথা ক’ব পাৰোঁ, তেনেহলে আমি দেখিম যে এৰ্ডলেকৰ আমাৰ কাব্য, পুৰাণ আৰু ধৰ্মগ্ৰন্থ-বোৰক কাহিনী আৰু মূল তথ্যবোৰ জানে।” (১৬)

(১৬) Studies in the literature of Assam—

(১৭) উদা পৰিণয়—পীতাথৰ ৰিড—উক্তৰ

পুথিৰ পৰা জানিব পৰা যায় যে পুথি বচকে জেৰে পুথি কেৱল পাঠৰ কাৰণেই বচনা কৰা নাছিল; কাৰণ এই যুগত পঢ়িব বা লিখিব জনা লোকৰ সংখ্যা বেমেই নগন্য। তেওঁলোকে যে পুথিবোৰ প্ৰোভাৰ কাৰণেও বচনা কৰিছিল, এই কথাৰ সন্দেহ পুথিবোৰত দি থৈ গৈছে। উদাহৰণ স্বৰূপে পীতাথৰ কবিৰে তেওঁৰ ‘উদা পৰিণয়’ কাব্যত কৈছে:

“শ্ৰীভাগৱত কথা অমৃত মধুময়।
শুনিলে পাতক ৰণ্ডে বিস্তৃ দূৰ হয়।
হেন মধুময় কথা ৰহে ধীৰ জনে।
তনি পীতাথৰ কহে গুণে মনে।
লোকবন্ধে বাস্তৱ কথা বাস অসি মুখে।
বচিলো পাকালি যেন বক্তে সকলোকে।”

মন্দিৰ, নামঘৰ আৰু সত্ৰবোৰৰ সম্পৰ্কত, সেই যুগৰ লোকসকলে পঢ়িব লিখিব নাজানিলেও ধৰ্মীয় কথা, শিটাচাৰ, সামাজিক নীতি, নীতিকথা আদিৰ উপৰিও বেত, বাঁহ, কুহিলা, কাঠ আদিৰ বিভিন্ন শিল্প আৰু ভাঙনাৰ পোছাক-পৰিচ্ছদ, মটু, কাড়, গদা, মুখা আদি প্ৰস্তুত কৰিব জানিছিল। এই যুগত নামঘৰ, সত্ৰ আৰু মন্দিৰবোৰৰ সম্পৰ্কত সত্ৰকোথে অতি উৎকৃষ্ট আৰু সুন্দৰ কলা-যুতল শিল্প সৃষ্টি কৰিছিল অসমৰ সৰ্বসাধাৰণ লোকে শিক্ষা পাঠছিল আৰু প্ৰেৰণাও লাভ কৰিছিল।

ধৰ্মীয় পৰিবেশে যেতিয়া অসমীয়া মানুহৰ আধ্যাত্মিক আৰু নৈতিক উন্নতিৰ ওপৰত গুৰুত্ব আৰোপ কৰে ৰাজকীয় পৰিবেশে হেতিয়া প্ৰতি-জন অসমীয়াৰ কৰ্তব্যপাৰায়ণ, দেশপ্ৰেমিক, বুদ্ধি-মতা, আত্মনিব্বৰশীল, আত্ম-সন্মানী আৰু স্বাধীনতা

শ্ৰীসৰ্বেশ্বৰ নাথ শৰ্মা সম্পাদিত অসম সংস্কৰণ

প্ৰেমী কৰি তুলিছিল। আহোম যুগত বচিত বুৰঞ্জী সমূহে সন্মত বিষয়ৰ পৰা আৰম্ভ কৰি নিয় পৰ্য্যায় বিষয়লৈকে দেশৰ সকলো বিষয়ৰে অন্তৰ্ভুক্ত এই উচ্চ আদৰ্শ সমূহৰ বীজ বপন কৰিছিল। যদিও সততেই লিখিব বা পঢ়িব নাজানিছিল তথাপি দেশৰ সন্মত আৰু উচ্চ বিষয়সকল দেশপ্ৰেমিক, স্বাভিমানী, তীক্ষ্ণবুদ্ধি সম্পন্ন কৰুণাবাহী, সত্যাগ্ৰহী আৰু উচ্চ ব্যক্তি-সম্পন্ন লোক আছিল। (১৮) বিশেষতঃ মোগল-মৰীয়া বিদ্ৰোহৰ আগলৈকে আহোম শাসনে তলৰ পৰা ওপৰলৈকে সন্মত ডা-ডাঙৰীয়াৰ পৰা সাধাৰণ পাইকলৈকে সকলোকে দেশৰ ৰাজনৈতিক অৱস্থান বিষয়ে অৱগত কৰাই ৰাখিছিল। আহোম আমোলৰ পাঠক বাৱুজী অশ্বপদ, পাইকৰ গোটেৰ (৮টা পাইক একেলগে) যেতিয়া ত্ৰুজন বা ত্ৰিভিজন ঘৰত থাকে তেতিয়া বাকী ত্ৰুজন বা ত্ৰিভিজন বজাৰ ঘৰত তিনিমাত খৰি কাম কৰিব দিব লাগিছিল। তিনিমাহৰ অশ্বত বজাৰ ঘৰৰ পৰা ঘূৰি আহিলে গোটেৰ বাকী কেইজন বজাৰ ঘৰত (দেশৰ হকে) কাম কৰিবলৈ যায়। এই-দৰেই ৰাজধানীৰ লগত দেশৰ সৰ্ব-সাধাৰণৰ এটা খনিষ্ঠ যোগাযোগ হয়। ৰাজধানীৰ পৰা পুৰি অহা পাইকসকলে অক্ষয়ৰ সকলো লোককে ৰাজধানী গড়গাৱৰ বাতৰি দিয়েহি। গাৱঁৰ লোক সকলেও ৰাজধানী গড়গাৱৰ বাতৰিৰ আশ্ৰয়ে শুনে আৰু গড়গাৱৰ বাতৰিৰ সম্পৰ্কত তেওঁলোকৰ মাজত আলোচনাও হয়। এইদৰেই আমাৰ গাওঁ-বোৰতো ৰাজধানীৰ ৰাজনীতিৰ আলোচনা চলি-

(১৮) Assam's বুৰঞ্জী—(বায় গুণাভিৰাম বৰুৱা) উত্তৰ।

১৯) Studies in the Literature of Assam—উত্তৰ সুখীৰাম বৰুৱা ১৯৬৬ পৃষ্ঠা-১৪

চনা হৈছিল আৰু এই ৰাজনৈতিক আলোচনা-বিলাচনাৰ দ্বাৰা তেওঁলোক ৰাজনৈতিক ভাৱে সচেতন হৈ পৰিছিল। সেইকাৰণে দেশত যেতিয়াই যেনেকুৱা ৰাজনৈতিক পৰিৱেশৰ সৃষ্টি হৈছিল তেতিয়াই তেওঁলোকে সেই পৰিৱেশৰ মাজত নিজক ব্যাপ-স্বত্বই ল'ব পাৰিছিল; নাইবা, তেতিয়াই তেওঁলোক যেনেকুৱা ৰাজনৈতিক কামত নিয়োগ কৰিছিল সেই কাম দক্ষতাৰে তেওঁলোকে পালন কৰিব পাৰিছিল। (১৯) ইয়াৰ বাহিৰেও আহোম শাসনৰ আমোলত বিভিন্ন খেলত মাত্ৰেই বিভিন্ন শিল্পত যথেষ্ট পাৰদৰ্শিতা লাভ কৰে আৰু এই শিল্পবোৰৰ সহযোগত দেশৰ অৰ্থনৈতিক অৱস্থাও উন্নীকৰণ কৰে। শিল্প ব্যৱসায়বোৰৰ পৰম্পৰাগত ভাৱে আৰু পুৰুষাভিৰাম চৰি আছিল। আহোমৰ শাসন কালত বনিবনা, জাপানসজীয়া, কোথাশীয়া, কমাৰ, সোণাৰী, সোণোৱাল, বিলদাৰী, (হিলদাৰী বিভিন্ন বেল আছে), নাৰ্থশীয়া, নাৰ্থবেটা, বহুচোটা, শেণ-চোটা, বানৰঙী ইত্যাদি বিভিন্ন শিল্প-ব্যৱসায় বেল আছিল। এইদৰেই মধ্যযুগত ৰাজকীয় আৰু বখীৰ পৰিবেশত লিখা-পঢ়াৰ ব্যাপক ব্যৱহাৰ কৰাৰ লগতেও চৰকাৰিক এটা স্পষ্ট শিক্ষা ব্যৱস্থা চলি আছিল।

২০) শিক্ষানুষ্ঠান আৰু শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ :—
 মধ্যযুগত শিক্ষাদানৰ দায়িত্ব প্ৰধানকৈ ৰাজবংশকলৰ ওপৰতেই আছিল। 'উকগুৰু' অৰ্থাৎ ৰাজপুত্ৰ পতিতসকলৰ ঘৰতেই শিক্ষাদান কৰিছিল। বুৰঞ্জীবিদসকলৰ মতে কোনো লিপি (epigraph)

সহিগ্ৰহই খাবাক প্ৰাচীন মৰীচ নিয়ন্ত্ৰণ কৰে চলি থকা বিশালস্বৰ বা শিক্ষানুষ্ঠানৰ স্মৃতি এতিয়ালৈকে বিৰ পৰা নাট। সেইকালত শিক্ষানুষ্ঠান হিচাপে গুৰু-গুৰু, সঙ্কত টোল আৰু অগ্ৰহাৰ সকলৰ নিজৰ ওপৰাৰানত থকা গাঁৱৰ ওপৰেই শিক্ষাৰ অনুষ্ঠান হিচাপে আছিল। প্ৰাচীন পৰ্যায়ৰ অনুষ্ঠান হিচাপে আছিল। প্ৰাচীন কালত শিক্ষাৰ বন্ধনসকলে ৰাজপুত্ৰ পতিতসকলক "ছয়-দান" দিছিল, অৰ্থাৎ ৰাজপুত্ৰ পতিতসকল নিজৰ কাৰণে মতিসহ কিছু গাওঁ দান দিছিল। যিকল ৰাজপুত্ৰ অগ্ৰহাৰ পাইছিল তেওঁলোকে পতিত শিক্ষাদানৰ কাৰণে খুলো পাতিছিল। ৰাজপুত্ৰ অগ্ৰহাৰ লাভ কৰা ৰাজবংশসকলৰ যত্নস্বৰূপে Sixfold duties) ভিতৰত অধ্যাপনাও (teaching) আছিল। (২০) মধ্যযুগতো আৰু পতিতসকল পাঠ যে এইযুগতো গুৰু-গুৰুবোৰেই শিক্ষাৰ প্ৰধান অনুষ্ঠান আছিল। এইযুগত অসমৰ বিভিন্ন বৈদ্য ৰাজপুত্ৰ পতিতসকলে চালাৱা সঙ্কত টোলপ দেখাও জনা যায়। এই টোলবোৰ প্ৰতি-৩০ স্থানীয় লোকসকলেও সহায়-সহযোগ কৰিছিল। ৰাজবংশকলে তেওঁলোকৰ লৰাক ঘৰেই নিদান-নিমিত্তিক কৰ্ম, পুৰুষাখ্যাত আৰু আন আচাৰ-অনুষ্ঠান আৰু সন্তানৰ কাৰ্যৰ বিষয়ে শিক্ষা দিয়া এটা পদ্ধতিৰে আছিল; এই পদ্ধতিৰে নিদানেও বিদ্যু পৰিমাণে চলি আছে। ৰাজপুত্ৰ

সকলে চলোৱা শিক্ষানুষ্ঠানবোৰক 'টোল' বুলি 'ছাত্ৰশাল' বোলা হৈছিল। চৰিত পুথি পিলাকল উত্তৰৰ আছে যে শৰৎবৰেণৰ সময়ত অসমৰ বিভিন্ন অঞ্চলত বহুতো ছাত্ৰশালা বা টোল আছিল। মহাপুৰুষ শৰৎবৰেণে নিজে বকালোৱাৰ মাত্ৰে কদলিৰ টোলত অধ্যয়ন কৰিছিল। মহাপুৰুষ মাধৱদেৱে বাটুকাৰ বাবেই অধ্যাপকৰ টোলত পঢ়িছিল। ব্ৰহ্মপুত্ৰৰ উত্তৰ পাৰে ব্ৰীহদ্বিত্য বাদৰেই ভট্টাচাৰ্য্যৰ তলত এখন টোল আছিল। চৰিত পুথিৰ পৰা আৰু জনা যায় যে হাজো, বাসকুচি, কোচবোৰা, বহুপুৰ, আদিত মধ্যযুগত শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ আছিল।

কোচবোৰাৰ বহু মহাৰাজ মননদায়ক শিক্ষাৰ এখন প্ৰধান পুথ্যপায়ক আছিল। তেখেতে নিজে সৰ্বকৈ বেনাবসত থাকি অধ্যয়ন কৰিছিল। তেওঁৰ বাক্যত সঙ্কত শিক্ষাৰ যথেষ্ট চৰ্চ্ছা হৈছিল। তেওঁৰ আৰু তেওঁৰ পত্নী বনমালাৰ পুত্ৰ শোৰকণ্ঠ্য প্ৰয়োগ বনমালা নামৰ প্ৰখ্যাত সঙ্কত ব্যাকৰণ, 'কামুদী' নামৰ বিভিন্ন স্মৃতি শাস্ত্ৰ, জ্যোতিষ আৰু আন বিষয়ৰ গ্ৰন্থ সংস্কৃতত বনমা হৈছিল। তত্পৰি মাতৃ ভাষাৰে নামান পুৰাণ, কাব্য, মহাকাব্য আৰু গ্ৰন্থ, জ্যোতিষ আদি বাৰহাৰিক বিষয়ৰ নামান গ্ৰন্থ বনমা কৰা হৈছিল। গতিকে ৰাজধানী কোচ বিহাৰ শিক্ষাৰ প্ৰধান কেন্দ্ৰ আছিল। ৰায়বাহাদুৰ কলাভিৰাম বৰুৱাৰ মতে মহাৰাজ মননদায়কৰ কামকণ্ঠ্য শিক্ষাৰ প্ৰচাৰ কাৰ্যক বিশেষ ভাৱে

- ১০) History of Civilization of Assam— পৃষ্ঠা— ৪৭৪-৪০৫
 (১১) কৰ্মা গুৰু চৰিত— ১৯৫২— পৃষ্ঠা— ২৫।
 (১২) ঐ— পৃষ্ঠা— ৬৩।
 (১৩) ঐ— পৃষ্ঠা— ৩১১।
 (১৪) ঐ— পাতনি দ্ৰষ্টব্য।

উৎসাহিত কৰিছিল। তেওঁৰ পৃষ্ঠপোষকতাত কাগৰ আৰু কলিতা পণ্ডিতসকলে অসমীয়াত অন্ধৰ কিতাপ বচনা কৰিছিল। কিন্তু উজান অসমত, হৰোভিষ্মৰ বৰদাৰ মতে, শিৱসিংহ বজাৰ দিনলৈকে (১৭৮৪-১৭৪৪) আহোম বজাৰ বাজধানীত কোনো শিক্ষাযুগান নাছিল। অৱশ্যে বাজধানী বা আন কোনো সন্নাহ লোকৰ পৃষ্ঠপোষকতাত উজান অসমৰ বাজধানী বা বিভিন্ন অঞ্চলত 'অধ্যাপক' উপাধিধাৰী পণ্ডিত আছিল। বিভিন্ন ঠাইত থকা এই অধ্যাপকসকলে ছাত্রসকলক শিক্ষা দান কৰিছিল। শিৱসিংহ বজাৰ বাগী বৰজা ফুলেশ্বৰী কুঁৱৰে যেই বাজধানীত প্ৰথমে এখন পাঠশালা প্ৰতিষ্ঠা কৰি তাত সংস্কৃত শিক্ষা দিয়াইছিল। অকল মাত্ৰ অন্ধ বিষয়ৰ শিক্ষাৰে নাহুঁভাৱত দিওতা হৈছিল। 'মাকো' মিসকল নামৰ জৰীপ বা পিয়লৰ কামত অৱদ্ধ হ'ব ধোজে সেইসকলৰ কাৰণেই এই শিক্ষাৰ ব্যৱস্থা কৰোৱা হৈছিল। (২১)

চৰিত পুথিৰ পৰা জনা যায় যে ভাৰহৰণৰ আন ঠাইৰ পৰাও ৰাজ্য পণ্ডিত আৰু 'ছাত্রশাল' পাত্ৰি ছাত্রক শিক্ষাদান কৰিছিল। এই পণ্ডিতসকলক টোল প্ৰতিষ্ঠা কৰাত স্বানীয় লোকসকলেও সকলো প্ৰকাৰে সহযোগ কৰি সহায় কৰি দিছিল। উপহৰণ ৰূপে বহুদেহৰ প্ৰশাসন শিক্ষাৰ কেন্দ্ৰ নৱদ্বীপৰ পৰা কলাপচন্দ্ৰ বিজ নামৰ এজন ৰাজ্য পণ্ডিত আৰু অসমৰ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ

- (২৫) আগাম বুজী—গ্ৰন্থালিখন বৰদা—১৮৭৫ পৃষ্ঠা ৪২-৪৩
- (২৬) আতা দামোদৰ দেৱৰ চৰিত—নীলকণ্ঠ দাস—সাহিত্য সভাৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত ১৯২৭ পৃষ্ঠা ২৩১
- (২৭) গুৰু লীলা (ৰামায়ণ কৃত)—শ্ৰীমঙ্গলপতি দেৱ শৰ্মা সম্পাদিত—প্ৰাক ১৯১২-১৯১৩

অজ্ঞান গুৰু দামোদৰ দেৱৰ পিতৃ শৰ্মানন্দৰ সহযোগত এখন ছাত্রশাল পাতিছিল। গুৰু দামোদৰ দেৱে নিজেই কলাপচন্দ্ৰ বিজৰ এই ছাত্রশালাত অধ্যায়ন কৰিছিল। (২২)

নৱ বৈষ্ণৱ আন্দোলনেও মহাযুগত অসমত শিক্ষা প্ৰচাৰত যথেষ্ট বৰঙনি আগবঢ়াইছিল। ৰাজ্যৰ বৰ্ণাশ্ৰমসকলৰ দৈনন্দিন কাৰ্য-সম্বন্ধিতৰত ছাত্রক শিক্ষাদান কৰাটোও অসুস্থ হৈ আছিল। উপহৰণ ৰূপে চৰিত পুথিৰ পৰা জনা যায় যে ভট্টদেৱ, বৰমালাদেৱ আদি ধৰ্মগুৰুসকলে তেৰাসকলৰ দৈনন্দিন কামৰ ভিন্নমত ছাত্রসকলক শিক্ষাদানো কৰিছিল। ৰামায়ণ 'গুৰু লীলা'ত আছে যে ভট্টদেৱে পূজাৰ অন্তত ভোক্তা কৰি কিছুসংখ্য জিৰণি লয় আৰু তাৰ পৰা ছাত্রশাললৈ গৈ ছাত্রক শিক্ষাদান কৰে।

য়েনে:—
 "পাৱে মৈল দিয়া স্নানক কৰিয়া
 বসন্ত হৰি পূজাক।
 পূজা অনন্যৰে হুঁৰ অধায়
 কৰন্ত পাঠ গীতাক ॥ (১১২)
 দগ্ধ সমন্থিয়া ভোক্তা বনিয়া
 কিপিত নিন্ত্ৰা কৰন্ত।
 নিন্ত্ৰা অহোমানে উত্তি ছাত্রশাল
 গৈয়া ছাত্র পঢ়াৱন্ত ॥ (১১৩) ইয়া
 অসমৰ প্ৰধান পৰ-সমূহতো সেইসকল
 (বহুমানও আছে) একোজন ব্যাতিসকলৰ বয়

- (২২) Journal of the University of Guwahati - ১৯২১ No-1-vol-II পৃষ্ঠা ১১৬
- (২৩) কথা গুৰুচৰিত-১৯২২ পৃষ্ঠা ১০, ১৯৪, ৩২৭। দৰা ৰাজবংশলী প্ৰোক-২৬৬-২৬৭
- (২৪) কথা গুৰুচৰিত-১৯২২ পৃষ্ঠা-২৬
- (২৫) কথা গুৰুচৰিত-পাঠানি চৰ্চনা।
- (২৬) ঐ— পৃষ্ঠা-২৫
- (২৭) ঐ— পৃষ্ঠা-৩১০, ২৭০

পণ্ডিতৰ তুলত একোজন টোল আছিল। সৰ্বত সেই টোলবোৰত শিক্ষালাভ কৰিবলৈ ৰাজ্যৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ পৰা ছাত্র আহিছিল। (২৮)

মহাযুগত অসমৰ ছাত্রত বিভিন্ন বিষয়ৰ শিক্ষাৰ পৰামৰ্শিকা লাভ কৰিবলৈ ভাৰহৰণৰ সেই কালৰ প্ৰখ্যাত শিক্ষাকেন্দ্ৰ নৱদ্বীপ, মিলিতা, লাবান্দী আদি ঠাইলৈ যোৱাৰ কথাও জনা যায়। আন-হাতেদি এইবোৰ ঠাইৰ পৰাও পণ্ডিত লোক অসমৰ প্ৰখ্যাত পণ্ডিতসকলৰ লগত একোজন বৰিবলৈ অহাৰ কথাও জনা যায়। (২৯)

সেই সময়ত ছাত্রশাল বা টোলগোৰাৰ পৰিদৰ্শন কৰিবলৈ আৰু শিক্ষকক প্ৰয়োজনীয় বিষয়ত পৰামৰ্শ দিবলৈ কোনো কৰ্তৃপক্ষ আছিলনে নাই এই কথা উপযুক্ত প্ৰমাণেৰে ক'ব পৰা নাযায়। গুই এটা উল্লেখৰ পৰা মাত্ৰ অনুমান কৰিব পৰা যায় যে সেই সময়ত বাইজৰ মাজৰ একোজন বিদ্যান লোকে বাইজৰ প্ৰতিনিধি হিচাপে মাজে সময়ত ছাত্রশাল বা টোল গুৱাহাটী পৰিদৰ্শন কৰিছিল আৰু প্ৰয়োজনীয় বিষয়ত শিক্ষকক পৰামৰ্শ দিছিল। কথা গুৰুচৰিতৰ পৰা জনা যায় যে বাহৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্য নামৰ এজন পণ্ডিতে এগৰা মৰেশ্বৰ কন্দলিৰ টোল চাবলৈ গৈছিল। তেতিয়া বাহৰেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্যক ছাত্রসকলে কোনো এটা বিষয়ত আপত্তি দৰ্শোৱাত ভট্টাচাৰ্য্যই কন্দলিক

সমাজৰ প্ৰচলিত ৰীতিৰ বিপৰীতে যোৱাৰ বাবে গুই অসমীয়া কৰিছিল। (৩০)

৭। ভাৱ:—
 অসমত অধ্যাপকৰ বিভিন্ন মানৱ-গোষ্ঠীৰ অবিৰোধীয়েই বেছি। গতিকে উন্নত চিন্মৰ বৰ্ণাশ্ৰম বৰ্ণা যথাযথ পালন হোৱা সম্ভৱপৰ নাছিল অকল পালন হোৱাও নাছিল। সেই কাৰণেই উন্নত জাতি বিভাগ প্ৰথা প্ৰাচীন কালৰ পৰা উদাৰভাবে পালন কৰা হৈ আহিছে। সেয়ে মহাযুগৰ শিক্ষাযুগান বিলাকতো জাগ্ৰতিৰ প্ৰসঙ্গত জাতি বিভাগ প্ৰথাই বিশেষ বাধা আৰোপ কৰা নাছিল। প্ৰায় সকলো বৰ্ণৰ ছাত্রকে শিক্ষাযুগানত প্ৰবেশ কৰিবলৈ দিয়া হৈছিল। (৩১) ছাত্রৰ বয়সৰ ক্ষেত্ৰতো কোনো ধৰা-বন্ধা নিয়ম নাছিল। মহাপুৰুষ শৰ্মৰদেৱে বাৰ বছৰ বয়সতহে মৰেশ্বৰ কন্দলিৰ ছাত্রশালত ভৰ্ত্তি হৈছিল। (৩২) কোনো সময়ত বহুসংখ্য বা বৃদ্ধ লোকেও জ্ঞান আহৰণৰ প্ৰতি উৎসাহ দেখুৱাইছিল। চৰিত পুথিৰ উল্লেখ আছে যে বুঢ়া আতা নামৰ এজন বুঢ়া লোকে শিক্ষাযুগানলৈ শিক্ষালাভ কৰিবলৈ আহিছিল। মাকো ভৱানীপুৰীয়া গোপাল আতাই লক্ষণ গুৰাক ফিলিপেকিল মোলোৱাতই ভাগৱত পুৰাণৰ সময়দ্বয় ২য় বন্ধ পঢ়ুৱাই মুখস্থ কৰোৱাইছিল। (৩৩)

- (২৯) Journal of the University of Guwahati - ১৯২১ No-1-vol-II পৃষ্ঠা ১১৬
- (৩০) কথা গুৰুচৰিত-১৯২২ পৃষ্ঠা ১০, ১৯৪, ৩২৭। দৰা ৰাজবংশলী প্ৰোক-২৬৬-২৬৭
- (৩১) কথা গুৰুচৰিত-১৯২২ পৃষ্ঠা-২৬
- (৩২) কথা গুৰুচৰিত-পাঠানি চৰ্চনা।
- (৩৩) ঐ— পৃষ্ঠা-২৫
- (৩৪) ঐ— পৃষ্ঠা-৩১০, ২৭০

শিক্ষকৰ মাননি:—

শিক্ষক বা পণ্ডিতসকলে শিক্ষাদানৰ কাৰণে কি মাননি পাইছিল তাৰো স্পষ্ট ইঙ্গিত পাবলৈ নাই। যিসকল পণ্ডিতক বজাই পুঠীপোষকতা কৰিছিল তেওঁলোকক বজাৰ ঘৰৰ ফালৰ পৰাই যাবতীয় বস্ত্ৰৰ ব্যোগ্যৰ ধৰা কৈছিল বুলি অনুমান কৰিব পাৰা যায়। আনবলক ছাত্ৰ-শালৰ পণ্ডিত বা শিক্ষকে ছাত্ৰই আৰু বাহুজে বহিছাই দিয়া দানৰ ঘৰাই বোধহয় ছাত্ৰশাল চলাইছিল আৰু নিজেও প্ৰৱৰ্ত্তন কৰিছিল। ছাত্ৰ-সকল যিমান দিন গুৰুগৃহত বা ছাত্ৰশালত আছিল সিমানদিন তেওঁলোকে গুৰুৰ ঘৰুৱা যাবতীয় কাৰ্য্যৰ প্ৰতিও চাৰু দিব লাগিছিল। আন-হাতেদি গুৰুৰ বাৰীৰ ভিতৰত ছাত্ৰসকলক থাকিবৰ বহা অৰ্থই একোটি থকা ঘৰ দিব লাগিছিল। এই নিয়ম বৰ্ত্তমানেও দেখা যায়। মৰাপুৰুষ শব্দৰদেৱকো মহেন্দ্ৰ কন্দলিয়ে তেওঁৰ বাৰীৰ ভিতৰতে বালি হৈ থকা ঘৰ এটি দিছিল (৩৪) গুৰু (শিক্ষক) সকলে বোধহবে পাঠ্যক্রম শেষ হলেহে আৰু পাঠ্যক্রমত পাব-দৰ্শিতা লাভ কৰিব পাবিলেহে ছাত্ৰক গুৰুগৃহ বা ছাত্ৰশাল এৰি যাবলৈ অনুমতি দিছিল। তামৰ শাসন আৰু প্ৰচলিত পদ্ধতিৰ পৰা জনা যায় যে শিক্ষাৰ অন্তত ছাত্ৰজনে গুৰুক মাননি দিবৰ কাৰণে অৰ্থ সংগ্ৰহ কৰিবলৈ বাইছল ঘৰে ঘৰে বা বজাৰ ঘৰলৈ যায়। বজাসকলেও সেই কালত এনেদৰে গুৰুক দক্ষিণাৰ কাৰণে অৰ্থ সংগ্ৰহ কৰা শিক্ষাৰ্থী প্ৰাৰ্থীক দান দিয়াটো দিয়াৰ উদ্দেশ্য আছে। (৩৬) এটা পণ্ডিত কণ্ঠ বুলি বিবৰ্ত্তন কৰিছিল। এনে

বিদ্যান শিক্ষাৰ্থীক বজাই মাটি, মৰ, গাওঁ দানো কৰিছিল। দশম শতাব্দীৰ বলংঘাৰ নগাওঁ শাসনত কোৱা হৈছে যে বজা বলংঘাই বিষ্ণু সংক্ৰান্তিৰ দিনা শ্ৰুতিস্মৃতি পাৰদৰ্শিতা লাভ কৰা প্ৰাৰ্থনাৰ নামৰ এজন ব্ৰাহ্মণ শিক্ষাৰ্থীক মাটি দান দিছিল (৩৭) বছৰৰ ভিতৰত দুটা বিষ্ণু সংক্ৰান্তি হয়; এটা আহিন মাহত আনটো চ'ত মাহৰ শেষ দিনত। অসমৰ বিবাত সংক্ৰমিত পণ্ডিত মহামহোপাধ্যায় শীবেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ মতে ১৫ত বিষ্ণু সংক্ৰান্তিহেই এনেদৰে শাসন দানৰূপে আন বস্ত্ৰ দানৰ কাৰণে পৱিত্ৰ দিন। সেই কাৰণে অনুমান কৰা হয় যে বজা বলংঘাই এই দিতেই শ্ৰুতিধৰক দান দিছিল। (৩৬) বজা ২ক্ষনীৰায়নৰ ১৫১৩ ৪২ত দান কৰা শাসনৰ পৰা জনা যায় যে এইজন বজায়ে পণ্ডিত বিষ্ণু সংক্ৰান্তিৰ দিনা বিবেদৰ নামৰ এজন ব্ৰাহ্মণক ১শ পুৰা মাটি দান দিছিল। (৩৭) ওপৰত উল্লেখ কৰা মহামহোপাধ্যায় শীবেশ্বৰ ভট্টাচাৰ্য্যৰ মতেইয়েই বেছি যুক্তিসঙ্গত; কাৰণ বৰ্ত্তমান কালতো সংস্কৃত টোলৰ ছাত্ৰসকলে চ'ত মাহত আৰু বিশেষকৈ ১৫ত সংক্ৰান্তিৰ দিনা অৰ্থ বা আন বস্ত্ৰ সংক্ৰমণ কৰি পুৰা দেখা যায়। শিক্ষকসকল এটা ভাল দিন চাই ছাত্ৰৰ শিক্ষাদান আৰম্ভ কৰে। ছাত্ৰক গুৰু-গৃহত দিওঁতে অভিভাৱক গুৰু মাননি হিচাপে বা গুৰুৰ প্ৰতি সম্মানৰ চিন ৰূপে, কণ্ঠ বা সোণৰ মোহৰ, তামোদ-পাণ, বৃত্তি-চাদৰ, চাউল-পাত আদি

- (৩৪) কথা গুৰুচৰিত—পৃষ্ঠা—২৫।
- (৩৫) কামৰূপ শাসনৰত্নী—পৃষ্ঠা—৭২
- (৩৬) ঐ পৃষ্ঠা—৮৭
- (৩৭) Journal of the Assam Research Society vol III পৃষ্ঠা—৪২, ৪৫
- (৩৮) কথা গুৰুচৰিত—পৃষ্ঠা—২৫

বঘৰা বাজফৈদৰ বিষয়ে একাষাৰ

শ্ৰীলক্ষ্মীসিংহ ডেকা

পশ্চিম নগাঁৱৰ ঘগোতা মৌজাৰ অন্তৰ্গত বৰুৱীয়ে গৰকা বঘৰা এখন প্ৰাচীন গাওঁ। এই গাৱঁৰ আশে-পাশে বহুতো পুৰণি কীৰ্ত্তি চিহ্ন সিঁচৰিত হৈ পৰি আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে বঘৰা পাহাৰৰ কঢ়াকন্দা শিল, গৰু-মৰা শিল, জীমৈ ভাত বন্ধা তিনিতা উধানৰ শিল, উলুবাৰীৰ বাটৰ কাষত কুকুৰ পদচিহ্ন, টাঙোন মৰা শিল গাৱঁৰ মাজ ভাগত অনন্ত খান, তেতেতলায়া পাহাৰৰ উপশিল, শাপশিল; বালিকা খান, বুন্দাৰ কুঁমৈ পাহাৰত কালী মূৰ্ত্তি, ঘগোতা পাহাৰত আইনট, মায়া পাহাৰত নৰসিংহ মূৰ্ত্তি, সোৱজ্জন শিলা, বৰাত গনেশ খান, আদিহৈ আঙুলিয়াৰ পাৰি। নগাওঁ জিলাৰ বহাৰ এট গনেশ মূৰ্ত্তি-টোৱেই জিলাৰ ভিতৰতে সৰ্ববৃহৎ বুলি জনা যায়। এই বঘৰা গাৱঁক কেন্দ্ৰ কৰি পশ্চিম-বজা-মায়াৰ পৰা বাৰপুৰীলৈকে কলঙ ব্ৰহ্ম-পালিত হৈ বৰানীয়াৰ কেৰেকো-বা, দোলা, খাল, পুত্ৰৰ মাজ খণ্ডত এসময়ত কেইবাজনো ক্ষমতা

প্ৰাপ্ত সৰু বজাই বাজ ভোগ পাইছিল। এই বাজাবিলাকৰ নাম—তেতেলীয়া, বঘৰা, ঘগুৱা, মায়া, শুখনা গোপ্, তৰানী, উত্তৰ খলা, ন-ৰাজ্য দন্দুৱা, মনৰা ইত্যাদি। বঘৰা বাজা আঙুৰি থকা বঘৰা তেতেলীয়া পাহাৰত বঘৰা বাজা প্ৰবেশ কৰিবলৈ এটা গিৰিপথ আছিল। বঘৰা বজাই শৰণ পৰা নিৰাপদে থাকিবৰ বাবে এই গিৰিপথটো এটো উভয় শিল দি বন্ধ কৰি ৰাখিছিল। আতশ্ৰুক অঘৰাটী ইয়াক বন্ধ আৰু বজা হৈছিল। বৰ্ত্তমান গৰকাটানী বিভাগে এই শিলটো কাটি জালি নিশ্চান কৰে। বৰ্ত্তমান ই গলচোপা বুলি পৰিচিত। ঘগোতা আইধানত আগতে নৰসিংহ হৈছিল। “ঘগুৱা খানৰ বলি” বুলি এই অঞ্চলত এটা গজনা এতিয়াও প্ৰচলিত আছে। এই বজা পোৱালীসকলৰ নাতি পুতিৰ ঘৰত অঘত পালিত হৈ বৰানীয়াৰ কেৰেকো-বা, দোলা, খাল, পুত্ৰৰ মাজ খণ্ডত এসময়ত কেইবাজনো ক্ষমতা

শিলখৰ যন্ত্ৰ ‘মণিকোঁৱৰ আখ্যান’ নামৰ বিতপত নগাওঁ জিলাৰ ধূল-মূল ইতিহাস পাটবলৈ পাব।

সাঁচিপতিয়া গৈদ, চিঁয়াপাতৰ পুৰি, ভামৰ ফলি, ইত্যাদি বিদ্যমান। এই প্ৰাকৃত মাছ বধৰা ৰাজকৈদৰ কেইটামান কথাহে উল্লেখ কৰা হ'ব।

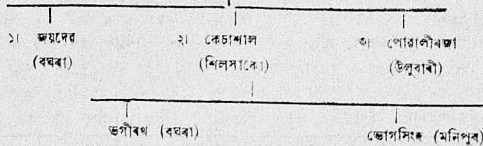
বধৰা ৰজা আৰু কুঠৈ ৰজা একে ভাই ককাই। কুঠৈ ৰাজবংশীয়ে গৈদত যমৰ ঘৰলৈ জীৱন্ত মাতৃৰ যোৱাৰ এটা কাহিনী পোৱা যায়। যমৰ অমুখোষত পৃথিৱীৰ ৰজা ৰূপাঙ্গদে পঠোৱা মামুহজনে দেৱতাৰ বৰ লভি পৃথিৱীলৈ ঘূৰি আহি ৰূপাঙ্গদক ৰাজ্য বিচাৰে। ৰূপাঙ্গদে ৰাজ্য দিবলৈ অমান্তি ৰোৱাত তেওঁৰো মাজত যুদ্ধ হয়। যুদ্ধত ৰূপাঙ্গদ আৰু তেওঁৰ পুত্ৰ সম্ভৱমতি ত্ৰিষ্টম নোৱাৰি পলায়ন কৰি 'ভৈলোপাৰ' নামে ঠাইত ৰাজ্য পাতে। কুঠৈ ৰাজ বংশীয়ে গৈদত ৰূপাঙ্গদৰ পিছত তলৰ ৰজা কেইজনৰ নাম পোৱা যায়। যথা—

- ১। ৰূপাঙ্গদ
- ২। সম্ভৱমতি
- ৩। মমুমতি
- ৪। দেৱদত্ত
- ৫। সুকুমাৰ
- ৬। শ্ৰীকৃপনাৰাগণ
- ৭। যক্ষাতি
- ৮। ৰুদ্ৰসিংহ
- ৯। নীলসিংহ
- ১০। পূৰ্ণ-

সিংহ ১২। গদসিংহ ১৩। ঈশ্ৰুজিত ১৪। পৰবেদী ১৫। সল্লু ১৬। সুকুৰাঙ্গ ১৭। অঘাশুৰ ১৮। বহুজ ১৯। দেৱানন্দ ২০। অজ্ঞানন্দ ২১। চন্দ্ৰৱাহী ২২। শুক্লপল্ল ২৩। সুধামতি ২৪। প্ৰতাপচন্দ্ৰ।

প্ৰতাপচন্দ্ৰৰ অজ্ঞ নাম ৰ মচন্দ্ৰ আৰু মায়া মন্ত। প্ৰতাপচন্দ্ৰৰ পুতেক গজাৰু বা আৰিমন্ত, আৰিমন্তৰ দুজন পুতেক—মুকাৰু বা ৰক্তসিৰ আৰু জকাৰু বা জোতালবলু। মুকাৰু শোণাটোয়েই কুঠৈ ৰাজ কৈদ। তেওঁলোকৰ বয়োৱকসকলে আজিও আৰি মাছ নাখাৰ আৰু নিজকে আৰিমন্তৰ বংশধৰ বুলি গৌৰৱ কৰে। কুঠৈ ৰজাৰ ঘৰত তেওঁলোকৰ কাইখেলি আখৰ লিখা সাঁচিপতিয়া গৈদ বা বুৰঞ্জী পুথি এতিয়া সংৰক্ষিত আছে। আৰিমন্তৰ পুতেক জোতাল বলুৰ পোনাতিয়ে বধৰা ৰাজকৈদ। জোতাল বলুৰ পৰা তলৰ ৰজাসকলৰ নাম বধৰা ৰাজ বংশীয়ে গৈদত পোৱা যায়। যেনে—

- ১। জকাৰু বা জোতাল
- ২। শুভাকৰ
- ৩। জয়পল্ল
- ৪। মঙ্গল সিংহ
- ৫। ভোগসিংহ

বহুমান অৱশৰ প্ৰাপ্ত মণ্ডল মানিপুৰৰ শ্ৰীহৰণ ১৫ মানৰ দিনা ভামৰ ফলি লিখি অৰণ কৰি বজাই ভোগসিংহৰ নাতিপুতি। বধৰা ৰজা থাপিলে। এই ফলি বহুমানো আছে। জয়পল্ল সিংহ ১৭০০ শকত ৰজা হয়। তেওঁ বহু দিনৰ পিছত বধৰা ৰজা ভোগসিংহৰ ১৭১২ শকত পশ্চিমৰ পৰাগমন ভাগৱতী ব্ৰাহ্মণক আৰি আপোন পুৰোহিত পাতি, বধৰা ৰজাৰ আৰি আপোন পুৰোহিত পাতি, বধৰা ৰজাৰ আৰি আপোন পুৰোহিত পাতি (বহু-মান নামকাৰ ৰুক), সোণৰ লহণ, এটা পুথুৱী ১৫ মানৰ দিনা ভামৰ ফলি লিখি অৰণ কৰি থাপিলে। এই ফলি বহুমানো আছে। বহু দিনৰ পিছত বধৰা ৰজা ভোগসিংহৰ দিনত বধৰাৰ ভাগৱতী ব্ৰাহ্মণক দি পূৰ্বানন্দ বুঢ়াগোহাঁইয়ে দিয়া আন এখন ফলি বধৰাৰ ভাগ-ৱতী বামুণৰ ঘৰত আছে। ভাগৱতী ঘৰৰ শ্ৰীলক্ষ্মী শম্ভাৰ পৰা ফলি চাই তাৰ এটা নকল দিয়া হ'ল :

শ্ৰীযুত পূৰ্ণানন্দ বুঢ়াগোহাঁই দেৱৰ নিৰাময় টেকেলা, শ্ৰীযুত বৰবৰুৱা হৰিজয় টেকেলা, এই দুই টেকেলাই হাটটি চাবৰ লেখা আৰি জাগীৰ দোপ-দৰত লৰনাথ জাগীয়াল গোহাঁইক, কুনকুনি বৰুৱাক, ঘন্তুৱাৰ সিদ্ধিগিৎ ৰজাক সজাৰায় টেকেলা ৰবাক, কুঁয়ৰ পূৰ্ণচিং ৰজাক, তৰালীৰ মঙ্গলচিং ৰজাক, শুখৰা পোগৰ বঘৰ'ৰ ভোগচিং ৰজাক, পোয়ালচিং ৰজাক, কছাৰীৰ বুৰা ৰজাক, জাগীয়ালৰ পৰা টামুলীক সকলোকে চপাই বুঢ়াগোহাঁই দেৱৰ আজ্ঞা শুনাই বঘৰাৰ ভাগৱতী ব্ৰাহ্মণৰ ঘৰক পোনাতি পৰ্যাণ্ডে বিয়াই সডাই উঠি ফুৰিব বুলি দোলা দিয়ে।

তাৰ দাক্ষী—

জাগীৰ মিৰ্জিৎ ৰাজখোৱা, যদু বৰা, বিলাই দুলাইয়া বৰা, শুকান ঢেকি বৰা, পূৰণ টামুলী, তেতেলিয়াৰ ভাঙ্গৰসিং, খাটনিয়াৰ বৰভেকা, জয়ৰাম ডেকাৰজা, মহদল ডেকাৰজা, ভোগদল বৰদৌল, যৱন দৌল, আৰু অনেক আছিল। ইতি শক ১৭২১/১০ বহাগ বহুস্পতিবাৰ।

ক্ষুদ্র সঞ্চয় আঁচনি

যোগেদি সঞ্চয় কৰি
লাভবান হওক

২৫।১।৭১ তাৰিখৰ পৰা

কৰ যোগা জমা আৰু ডাকঘৰ চেভিংছ বেকক

ক্ষেত্ৰত বৰ্জিত সুদ :-

(১) ডাকঘৰ চেভিংছ বেক (কৰ মুক্ত)

(ক) একক বৃত্তীয়া আৰু ভৱিষ্যনিধি হিছাপত—৪%

(খ) ২ আৰু ৩ বছৰীয়া 'আৱদ্ধ' জমাৰ ওপৰত—৪½%

(গ) বছৰটোৰ কোনো সময়তে ১০০ টকাৰ কমলৈ
নোমোৱাটক থকা সৰ্বানিয় জমাৰ ওপৰত—৪½%

(২) ডাকঘৰ টাইম ডিপজিট (কৰ যোগা)

(ক) ১ বছৰীয়া হিছাপ—৬%

(খ) ৩ বছৰীয়া হিছাপ—৭%

(গ) ৫ বছৰীয়া হিছাপ—৭½%

(৩) ৫ বছৰীয়া পুনৰ আৱৰ্তক (বকাবি ডিপজিট) জমা (কৰ যোগা)

সুদৰ হাৰ—৬½%

(৪) ৭ বছৰীয়া বাণীয় সঞ্চয় প্ৰমাণ পত্ৰ

৪ৰ্ব প্ৰচলন (কৰ যোগা)—৭½%

বিশদ বিকৰণৰ কাৰণে ডাকঘৰ বা জাতীয় সঞ্চয়
সংস্থান কাৰ্যালয়ত খৰচ কৰক।

অন্য চৰকাৰৰ ক্ষুদ্র সঞ্চয় আঁচনি বিভাগৰ সঞ্চালকৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত

বৰো কছাৰী ভাষাৰ

উচ্চাৰণ তত্ত্ব

আৰু বৰ্ণ নিৰ্ণয়

শ্ৰীভবেন নাৰ্জি

নানা তৰহৰ ফুলেই এখন ফুলনিৰ সৌন্দৰ্য্যৰ
বৈশিষ্ট্যতাৰ দৰে এখন দেশৰ নানা জাতিৰ
বিভিন্ন ভাষা আৰু মধুৰ সাংস্কৃতিক জীৱন ধাৰাৰ
নাগৰিকৰ জীৱনেই সেইখন দেশৰ সভ্যতাৰ
চানেকী দিয়ে। গতিকে বিভিন্ন জাতিৰ প্ৰত্যেক
জাতিৰেই ভাষা আৰু সংস্কৃতি বহু কৰি তেওঁ-
লোকৰ বৈচিত্ৰতাৰ সমন্বয় কৰিব পৰাটো জাতীয়
জীৱনৰ কৰ্মধাৰসকলৰ সাধনাৰ সাৰ্থকতাৰ ফল।
তেনিহাতে তেওঁলোকৰ জীৱন ধৰা হব।

এই বৈচিত্ৰতাবে তেনেকুৱা এটা জাতিৰ
মাত-কথা বা ভাষাৰ আলোচনা কৰিছোঁ যাক
আমি অসম তথা উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতত বৰো-কছাৰী
জাতি বুলি পৰিচয় পাঠোঁ। বৰো-কছাৰী জাতি
বুলি ক'লে উত্তৰ-পূৰ্ব ভাৰতৰ মেচ, ডিমাছা,
সোমোৱাল কছাৰীকে আদি কৰি এই কেইটা
জাতিক সামৰি লোৱা হয়। বৰো লোকসকলে
নিজকে 'বৰো' বুলি পৰিচয় দিয়ে। কছাৰী

নামটো অথবা ওপৰৰ ভিন ভিন নামবোৰ অইন
জাতিৰ লোকসকলে বৰোসকলৰ ওপৰত নাম দিয়া।
(এই কথা লিখকে বহুত আলোচনী আৰু কিতাপ
পত্ৰত প্ৰকাশ কৰি দিয়া সত্ত্বেও জাতীয় চৰকাৰৰ
লোক গনণাত ওপৰৰ বৰো-কছাৰী জাতিক ভিন
ভিন জাতিৰ নামত নামকৰণ কৰিছে।)

প্ৰায়ত্ত্ব, সমাজবিদ, ভাষাবিদসকলৰ মতে
বৰো-কছাৰী গোষ্ঠী ইন্দো-মঙ্গোলয়দ, ইন্দো-
তিব্বতীয়া শাখা গোষ্ঠীৰ লোক। সেইমতে বৰো-
কছাৰী ভাষাও সেই গোষ্ঠীৰ পৰা হোৱা বুলি
সৰ্বভাৰতীয় ভাষা গবেষণাগাৰত ডঃ সুনীতি
কুমাৰ চেটাৰ্জী, ডঃ স্বকুমাৰ সেন, ডঃ জন বাৰ্টন
পেজ, ডঃ প্ৰমোদ চন্দ্ৰ ভট্টাচাৰ্য্য আদি পণ্ডিত-
সকলে সৰ্বদম্মত্ৰভাৱে প্ৰকাশ কৰিছে।

এইখিনিতে উচ্চাৰণই খোৱা ভাল যে
যেনেকৈ মুচলমানসকলৰ "আৰবী" বুলি ক'লে
এটা মুচলমান ধৰ্মীয় মুচলমানজাতিৰ ভাষা

মূৰেৰে ভেদ কৰি ফালি দিয়া, গুৰুজি—ওঠ থেকে তাই
দিয়া, গুম—চাবি দিয়া আদি শব্দবোৰ 'উ' স্বৰে
'উ'ৰ ওচৰ চাপি উচ্চাৰণ হৈছে।

উদ্রায়—উদ্ধার কৰা, উজ্জ্বল—পিপাসি, উগ্ৰ—
ঘৰৰ ছাল, উহানি—বাকস, উষ্ণি—উপচি পৰা,
জুম—পাত কাপোৰ উৰি দিয়া, দুগা—বনলা
ইত্যাদি শব্দবোৰত 'উ' নিষ্কৰ স্বৰ বন্ধা কৰি
উচ্চাৰণ হৈছে। তাৰ বাহিৰেও অতিস্থ স্বৰত
উচ্চাৰণ হোৱা 'উ' উচ্চাৰণ বৰো ভাষাত পোৱা
যায়। যেনে:—গুম—বেৰা দিব দিয়া, ছুৰি—ভল
(ধাননি খেতিৰ পথাৰৰ) জুত <জুতগীয়া—টিক
নোহোৱা, গুৰ—নাদ বান্দি দিয়া, গুম—কাপোৰৰ
বাতি গোটা দিয়া ইত্যাদি শব্দবোৰে 'উ'ৰ
অতি স্থ স্বৰত উচ্চাৰণ হৈছে।

কিন্তু স্বৰৰ মাত্ৰা ভেদে উচ্চাৰণত
যেতিয়া অৰ্থ হব তেতিয়া স্বৰৰ মাত্ৰা বিশেষ 'উ'
'উ'ৰ দৰে উচ্চাৰণ হব। যেনে:—উৰা স্বৰত
'উন'—শানত ধৰি দিয়া, কচৰ তলৰ গভীৰ দীৰ্ঘ
স্বৰ টানি উচ্চাৰণ হৈ—অৰ্থ পিছ, উন উন খাওঁদো-
—পাছে পাছে গৈছে। সেইদৰে মধ্যম স্বৰত উনছ
—টোপনি যাব দিয়া ইত্যাদি। জু—পাতোৰে মেৰিয়াই
টোপোলাব দিয়া, বু—নাৰিবলৈ দিয়া, থু—থুচিয়াই
দিব দিয়া ইত্যাদি শব্দৰ উচ্চাৰণে বৰো ভাষাত
উচ্চ আৰু মধ্যম স্বৰত বৰো ভাষাত উচ্চাৰণ
হৈছে। কণ্ঠৰ তলৰ গভীৰ দীৰ্ঘ উচ্চাৰণবোৰে
স্বৰৰ দীৰ্ঘ স্বৰৰ ওচৰ চাপি উচ্চাৰণ হয়। অসমীয়া
ভাষাৰ গুচ, মুচ, ময়িৰুৰ আদি 'উ'ৰ উচ্চাৰণ

দৰে বৰো ভাষাত উন—পিছ, উচ্চাৰণে "উ" ৰ
দৰে হোৱা নাই। তেনেকৈ বৃহম—পৃথিভা, লুন-
চুন—চুত লগাকৈ ডাঙৰ, দুমদিয়া—বাণীচাল আদি
শব্দবোৰৰ উচ্চাৰণে 'উ' স্বৰে 'উ'ৰ উচ্চাৰণৰ
মৌলিকতালৈ যোৱা নাই। কেৱল 'উ'ৰ ওচৰ
চাপিছে মাত্ৰ।

অসমীয়া ভাষাৰ আ, ঠ, ঊ এই তিনিটা ব
বন্ধাকমে আ, ই, উৰ দীৰ্ঘ উচ্চাৰণ বুলোৱা হয়।
বৰো ভাষাত 'আ'ৰ বাহিৰে ই, উৰ মৌলিক উচ্চাৰণ
নাই। যেনে:—গাব—বা, গাব—কন্দা, গাব—
পেলাব দিয়া, খাও—চোব কৰিব দিয়া আদি শব্দৰ
উচ্চাৰণে 'আ' স্বৰৰ মৌলিকতা বন্ধা কৰিছে।

অন্যান্য দীৰ্ঘ স্বৰৰ দৰে 'ঈ' স্বৰৰ উচ্চাৰণ
বৰো ভাষাত পোৱা নাযায়। যেনে:—সিগা ঘৰি
ভয় কৰে, জিৰা—পূৰ্ণাশ, জিলৌ—ঘৰৰ ছালৰ কৰি
বোৱা কাঠি এইবোৰ শব্দই 'ঈ'ৰ মৌলিকতা বন্ধ
কৰি উচ্চাৰণ হোৱা নাই, কেৱল 'ঈ'ৰ ওচৰ চাপি
উচ্চাৰণ হৈছে মাত্ৰ। যেনেকৈ অসমীয়া ভাষাৰ
'গাঠকুৰা' উচ্চাৰণ কৰোতে যি 'ঈ'ৰ মৌলিকতা
বন্ধা হৈছে। তেনেকৈ বৰো ভাষাত 'ছি'ৰো
উচ্চাৰণ কৰোঁতে বৰো ভাষাই "ঈ"ৰ উচ্চাৰণ
বন্ধা কৰা নাই। বৰো ভাষাত কেৱল 'ঈ'ৰ
উচ্চাৰণৰ ওচৰ চাপিছে মাত্ৰ।

অসমীয়া ভাষাত গভীৰ উচ্চাৰণৰ স্বৰ
ই আৰু ঠ, এ আৰু ওৰ বৃহত স্বৰ। অ+
এ হয়। অ+উ ও হয়। 'এ'ৰ গভীৰ স্বৰ
ঐ আৰু 'ও'ৰ গভীৰ স্বৰ ঔ হয়। কিন্তু বৰো

ভাষাত ইয়াৰ বিপরীতে পোৱা যায়। যেনে:—
ন'—বিমা—বৰ ঘৰ। অসমীয়া ভাষা মতে
ন'—বিমা—নোহোঁহে হ'লহেস্তেন; বৰো ভাষাত অ+ই
ভিতৰত 'ই' টো নোহোৱা হৈ "ঠ"ৰ ঠাইত 'আ'
অন্ত: স্বৰত যোগ হৈ গভীৰ স্বৰত অপাস্থিত হ'ল।
সেইদৰে ন+কিচা—নচা ইত্যাদি। অসমীয়া
ভাষাৰ উচ্চাৰণৰ দৰে "ঐ" স্বৰক বৰো ভাষাত
গভীৰ স্বৰত পোৱা নাযায়। বৰো ভাষাত 'ঐ'
স্বৰক বা 'ঐ' অন্ত: স্বৰক "ঔ"ৰ মধ্য অন্ত
স্বৰৰ দ্বাৰা সমাধা কৰা হয়। যেনে:—দৌই
পানী, দৌন—থৰ দিৱা খাই—টেঙা ইত্যাদি।
সেইদৰে অসমীয়া ভাষাৰ "মঙ্গলদৈ" উচ্চাৰণটো
বৰো ভাষাত "মঙ্গলদৌই" উচ্চাৰণ হ'ল।

'আ' স্বৰৰ গভীৰ উচ্চাৰণৰ দৰে বৰো ভাষাত
'ঐ' স্বৰো নিষ্কৰ মৌলিকতা বন্ধা কৰি গভীৰ
উচ্চাৰণ হয়। যেনে:—জৌ—মদ, দৌ—কটা
খৌ—গভীৰ, হৌৱা—পূৰ্ণাশ ইত্যাদি।

সাধাৰণতে গভীৰ উচ্চাৰণ বোৰ কণ্ঠৰ গুড়িত
তলৰ ফালে উচ্চাৰণ হৈ দীৰ্ঘ হয়। কিন্তু বৰো
ভাষাত গভীৰ উচ্চাৰণো উচ্চ উচ্চাৰণ হৈ
দীৰ্ঘ হয়। দৌই—পানী, জৌ—লঠিয়াৰ দিয়া,
কৌই—গুট সিচিব দিয়া, দৌন—দান, খৌই—খাই,
ইত্যাদি।

আগতে কৈ অহাৰ দৰে বৰো ভাষা স্বৰ
ভাষাৰ কাৰণে 'এ' গভীৰ স্বৰো স্বৰৰ মাত্ৰাৰ
অৰ্থ অল্পযায়ী উচ্চাৰণ হয়। ছেন—ছেপা, ব্ৰহ্ম
উৰ্দ্ধস্বৰ। খেব—চিকুটাই দিব দিয়া। ছেৰ—
টিপি দিয়া। ছেন—পৰাজয় হোৱা। এইবোৰ
শব্দই 'এ'ৰ নিষ্কৰ স্বৰৰ উচ্চাৰণ বন্ধা নাই।
ব্ৰহ্ম স্বৰহে উচ্চাৰণ হৈছে। কিন্তু ছেম—কমি
যোৱা, ছেব—কিনাৰ, ছে—সহানি জনাই উত্তৰ
দিয়া ইত্যাদি শব্দৰ উচ্চাৰণবোৰে 'এ'ৰ গভীৰ
স্বৰ বন্ধা কৰি উচ্চাৰণ হৈছে।

মাত্ৰহৰ মুখৰ আকৃতি প্ৰত্যেককে ইজনৰ
লগত সিজনৰ একে নহয়। মাত্ৰহৰ মুখৰ আকৃতিৰ
মুখৰ গৱৰ অল্পযায়ী উচ্চাৰণো কম বেছি পৰি-
মাণে ইফাল-সিফাল হয়। তদুপৰি উত্তৰ-
পূৰ্বৰ ভাৰতৰ উত্তৰ বঙ্গ, দক্ষিণ নেপাল, গোৱাল
পাৰা জিলাৰ উত্তৰ-পশ্চিম অঞ্চল, দক্ষিণ-পূব
অঞ্চল, কামৰূপ জিলা, দৰা জিলা ডিমচা কছাৰী,
ত্ৰিপুৰা কছাৰী, আদি বৰো-কছাৰীসকলৰ ভিতৰত
মূল বৰো এক হলেও প্ৰত্যেক ঠাইৰ স্থানীয়
বৰো ভাষাৰ শব্দ উচ্চাৰণ প্ৰণালী কিছুমান লব-
চৰ হৈ বেলেগ বেলেগ শুনা যায়। *

* লিখক বৰো ভাষাৰ ভাষা তত্ত্ব কিতাপত বহল ভাবে আলোচনা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰিছে।

দুৰ্গা প্ৰসাদ মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ
গদ্যা-শৈলী

শ্ৰীঅক্ষয় শৰ্মা

[১৯৭০ চনৰ ১৯ ডিচেম্বৰত অসম সাহিত্য সভাই এই সাহিত্য-সাধকজনৰ জন্ম শতবাৰ্ষিকী
দিবস পালন কৰে]

দুৰ্গা প্ৰসাদ মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ প্ৰধানকৈ কবি
আৰু নাট্যকাৰ ৰূপেই জনাজাত। শিশুৰ মন-
জাৰিক অৱস্থাৰ লগত কোমল ভাষাৰে শিশুৰ
অনুভূতিক স্পৰ্শ কৰিব পৰাকৈ চুহমান কবিতা
লিখি আৰু তাৰে কিছুমান হেৰেভৰ কবিতা পুথি
উজু কবিতা আৰু ল'ৰা-কবিতাত সন্নিৱিষ্ট কৰি
জেখেতে অসমীয়া শিশুসাহিত্যৰ সাধকসকলক
পথ প্ৰদৰ্শন কৰি গৈছে। নাট্যকাৰ স্বৰূপেও
মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ শুখাতি লেখত লব লগীয়া।
মহৰী, নিগ্ৰো, কলিযুগ আদি খেমেলীয়া সামা-
জিক নাটকেৰে আৰু বৃষকেতু, গুৰুদক্ষিণা আদি
গহীন পৌৰাণিক নাটকেৰে হেৰেভে অসমীয়া
নাট্যজগতলৈ উল্লেখযোগ্য বৰঙনি আগবঢ়াই থৈ
গৈছে। কিন্তু নাট্যকাৰ আৰু শিশু সাহিত্যিক
হিচাপে মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ প্ৰতিভাৰ কথা ইতি-
মধ্যে বিভিন্ন কাৰুণ্য পত্ৰই আলোচনা হৈ যোৱাত
আমি মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ গল্প বচনখিনিৰ গুণ-
গৰিমাহে তুলত চমুকৈ বৰ্ণনাৰ খুজিছোঁ।

বেজবৰতা, গোহাইবৰতা, সত্যনাথ বৰা,
হেমচন্দ্ৰ গোস্বামী, ৰজনীকান্ত বৰদলৈ আদি

জোনাকী যুগৰ ভোটাভৰা সকলৰ প্ৰত্যেকৰে
গল্প লিখনিত স্বকীয় বৈশিষ্ট্য লক্ষ্য কৰা যায়।
তেওঁলোকে বচনা দীৰ্ঘৰ ক্ষেত্ৰত কোনেও কাণো
অধুৰৰণ নকৰি প্ৰত্যেকেই নিজৰ মহিমাৰে
অসমীয়া গল্পক মহীয়ান কৰি তুলিছিল। বেজ-
বৰতাৰ বচনাত যিদৰে বসাল অথচ স্বকীয় ভঙ্গী
আছিল সত্যনাথ বৰাৰ চিন্তাকলিৰ গদ্য আছিল
সেইদৰে সৰল অথচ ভাৱৰ গভীৰতাৰে সমৃদ্ধ।
জীৱ নলগা কোমল ভাষাৰে দীঘলীয়া মনোগ্ৰাঠী
বৰ্ণনা দিয়াত ৰজনীকান্ত বৰদলৈ আছিল অতি
পটু আৰু গোহাইবৰতাৰ 'শ্ৰীকৃষ্ণ' গ্ৰন্থত দীঘলীয়া
বাৰাবিঠিৰে আধাৰিকতা আৰু লৌকিকতাৰ
সামিশ্ৰণ ঘটাই পুনৰি কাহিনীক নতুন ভঙ্গীৰে
দ্ৰাষ্ট দৰিবলৈ যত্ন কৰিছিল। হেমচন্দ্ৰ গোস্বা-
মীৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিক প্ৰবন্ধমালাৰ গল্পভাণ্ডাৰে তেওঁৰ
বিষয়বস্তুৰ অচুপ আছিল। ভাষাৰ বিলাসীতা
ত্যাগ কৰি তেওঁ কেৱল বিষয়বস্তুৰ মূল কথা
পাঠকৰ আগত সৰঞ্জ আৰু পোনপটীয়া ভাষাৰে
দ্ৰাষ্ট দৰিবলৈ প্ৰয়াস কৰিছিল। সেইযুগৰ আম
এজন প্ৰসিদ্ধ গদ্য লিখক কমলা কান্ত ভূট্টাচাৰ্য্যই
তেওঁৰ 'কটদিয়েক চিন্তাৰ চৌ' প্ৰবন্ধমালাত তেওঁৰ

অগ্ৰিবৰ্তী কবিতাবাজিৰ দৰেই চিন্তাৰ অগ্ৰিফুলি
গ্ৰন্থখী ভাষাৰে চটিয়াই দিব পাৰিছিল।

দুৰ্গাপ্ৰসাদ মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ ওপৰত উল্লেখ
কৰা যুগপ্ৰৱী লিখকসকলৰ সমসাময়িক হ'লেও
তেওঁৰ গজাশৈলীও ওপৰৰ কোনো এজনৰ লগতে
নিমিলে। অৱশ্যে "The style is the man
himself" একাকি বুলি ইংৰাজী কথা আছে।
এজন লিখকৰ লিখাৰ Style বা ঠাঁচটো তেওঁৰ
নিজা সম্পত্তি। এই ঠাঁচটোক মাহুহজেনৰ পৰা
পৃথক কৰিব নোৱাৰি। এজন লিখকৰ পৰা
তেওঁৰ style বা লিখাৰ ঠাঁচটো কাঢ়ি লৈ
আছিল লিখক হিচাপে তেওঁৰ মত্বা ঘটিব।
কিন্তু এইটোও স্বীকাৰ কৰিব লাগিব যে বহু
লিখকেৰে লিখনিত তেওঁৰ নিজা বিশিষ্ট ঠাঁচ এটা
ফুটি গুঠে। এনে কেঁটা লিখকসকলে উল্লেখ-
যোগ্য প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰিব নোৱাৰে বুলিয়েই
আমাৰ বিশ্বাস। উল্লেখযোগ্য যে জোনাকীযুগৰ
প্ৰতিষ্ঠাবান লিখকসকলৰ গদ্য বচনাসমূহ তেওঁ-
লোকৰ বিশিষ্ট আৰু স্বকীয় ঠাঁচৰ বাবে বিখ্যাত।
মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ গল্প বচনাতো তেওঁৰ এই নিজস্ব
ঠাঁচ ফুটি উঠিছে।

মজিন্দাৰ বক্তৱাৰ এখনি উল্লেখযোগ্য গদ্যগ্ৰন্থ
হৈছে জ্ঞান-মঞ্জৰি। এই গ্ৰন্থখনিত মুঠ ৬ টি
গ্ৰন্থক সন্নিবেশ কৰা হৈছে। প্ৰবন্ধ কেইটি
হৈছে ১। সৃষ্টি, ২। অগ্ৰহান, ৩। জীৱ, ৪। মন্তিক
৫। ভাষা, ৬। জ্ঞান। গ্ৰন্থখনিৰ প্ৰস্তাৱনাত মজিন্দাৰ
বক্তৱাই লিখিছে— "স্কৃত জ্ঞান লাভ কৰাবলৈ

হ'লে, ল'ৰাৰ মনত আদিৰে পৰা স্বাধীনভাৱে
চিন্তা কৰাবলৈ শিক্ষা দিয়া নিতান্ত বৰ্হৰ।
যেতিয়ালৈকে নিজে চিন্তা কৰিব নাজানেন তেতিয়া-
লৈকে একোকে ভালকৈ বুজিব নোৱাৰে। আমাৰ
ভাষাত ল'ৰাৰ মনত স্বাধীন ভাৱ উত্তেজনা কৰোৱা
তেনে পুথিৰ অভাৱ যেন দেখি এই পুথি ৰচনি
বিশ্বৰ শ্ৰম আৰু যত্নৰে স্কৃত কৰা হৈছে।"

শিশুৰ কাৰণে মনোগ্ৰাঠী ভাষাৰে লিখা
উপদেশমূলক গ্ৰন্থৰ ইতিহাসত জ্ঞান-মঞ্জৰিৰ
এক বিশেষ স্থান আছে। গ্ৰন্থখনি প্ৰথম প্ৰকাশ
হৈছিল ১৮৯৯ চনত। সেই সময়ত এনে এখন
গ্ৰন্থৰ নিতান্ত অভাৱ আছিল। মিষ্টাৰ উইলিয়াম
কট নামে এজন ইংৰাজ আৰু সেই সময়ৰ
এজন উচ্চপদস্থ অসমীয়া বিষয়া; যিজন পিছলৈ
স্বপ্ৰসিদ্ধ দাৰ্শনিক পণ্ডিত হিচাপেও খ্যাত ৰয়গৈ
ডঃ বাধানাথ ফুকন বোদাৰু বাচস্পতি ডাঙৰীয়াই
এনে এখন গ্ৰন্থ বচনাত দুৰ্গাপ্ৰসাদ মজিন্দাৰ
বক্তৱাক 'ইতিয়ালৈকে এৰেভৰ নাম দুৰ্গাপ্ৰসাদ
দত্তহে আছিল' বিশেষ ভাবে উৎসাহিত কৰি-
ছিল। শিশুৰে সহজে বুজি পোৱা সৰঞ্জ উপমা
আদিৰ সহায়ৰে জটিল মনস্তাত্ত্বিক কথা বুজাবলৈ
জ্ঞান-মঞ্জৰিত লিখকে কেনে ভাবে যত্ন কৰিছে
আৰু ইটোৰ পাছত সিটো উদাহৰণ দি বচনা
কেনে মনোগ্ৰাঠী কৰি তুলিছে। 'মন্তিক' নামে প্ৰবন্ধৰ
তলৰ কথাখিনিয়েই তাৰ প্ৰমাণ। শিশুৰ চিন্তা-
ধাৰাৰ লগত লিখকৰ ঘনিষ্ঠ পৰিচয় নাথাকিলে
আৰু গদ্য বচনাত বিশেষ হাত নাথাকিলে এনে
বচনা সম্ভৱপৰ নহয়।

“পৃথিবীপতি বজাৰ আপোনা মীমাংসাসুখৰি
 বাজকীয় সকলো কাৰ্য্য বিভিন্ন বিভাগৰ বিষয়াৰ
 দ্বাৰা যেনেকৈ সুসম্পন্ন হয় সেইদৰে আমাৰো
 মন, ঈশ্বৰি আৰু শাৰীৰিক সকলো অঙ্গ প্রত্যঙ্গাদি
 কেৱল মস্তিষ্ক স্তম্ভত বিবেকৰ মীমাংসাসুখৰে
 পৰিচালিত হয়। বাজাৰ কোনো এঠাইত কোনো
 ঘটনা ঘটা মাত্ৰকৈ যেনেকৈ বজাৰ কাণত পৰেগৈ,
 সেইদৰে আমাৰো শৰীৰৰ কোনো এঠাইত যৎ-
 সামান্য দুখ বা সুখানুভৱ কৰা মাত্ৰকৈ তৎকণাৎ
 মস্তিষ্কই বৃত্তিৰ পাৰে। চোৰ ডকাইত, ঠগ প্ৰৱক্তাদি
 দুষ্টিৰে যেনেকৈ সমগ্ৰত বাজাৰ শান্তি বিনাশ
 কৰি ভূপতিক আতঙ্কাল কৰে, সেইদৰে কাম,
 ক্ৰোধ, লোভ, মোহ, মদ মদৰ্শ্যাাদি বিপুলিলাকৰ
 দ্বাৰা সমগ্ৰ শৰীৰ বাজাবো শান্তি ভঙ্গ কৰি
 মস্তিষ্কক অশৰ যাতনা দিয়ে। আকৌ বাজাৰ
 মঙ্গলাকাজী সাধুসকলৰ যত্নত যেনেকৈ বাজাৰ
 কলাপ বৃদ্ধি হয়, সেইদৰে দয়া, ক্ষমা, দৈৰ্ঘ্য
 শ্ৰদ্ধা, ভক্তি, মন্যতা আদি সদগুণ বিলাকৰ পৰা
 দেহবাৰাজ্যো স্নীহুষ্টি হয়। কিন্তু বহুজগৎৰ
 ভূপতিৰ ক্ষমতাতক আভাস্তৰিণ জগৎৰ বিবেকৰ
 পৰাক্ৰম অনেকেশে প্ৰৱল। বজাৰ জাত আৰু
 বিবেকৰ জাত স্বৰ্গ মৰ্ত্তাৰ অন্তৰ; গতিকে বিবেকৰ
 কাৰ্য্যৰ লগত বজাৰ কাৰ্য্য একোৰূপে বিভাজ
 নোৱাৰি। বিবেক বজাবো বজা, মহাবজা। চোৱা
 তেন্তে একোজনো মহা পৰাজাস্ত বজা তেমাৰ
 আমাৰ অইনকি—জগতৰ সমুদায় মায়াৰ মস্তিষ্কত
 বাস কৰিছে। মস্তিষ্ক নহলে বিবেক আৰু বাজা
 নহলে বজা কেতিয়াও থাকিব নোৱাৰে।” বোৱা
 বাহুলা মাথোন যে ১৮৯৯ চনত লিখা এনে

ধৰণৰ সবস আৰু কোমল আকৰ্ষণীয় গল্পৰ
 ‘অসমীয়া’ গল্প বচনাৰ ইতিহাসত এক
 উদাহৰণ।

‘ঘৰ জেউতি’ নামে এখন মহিলা সৰলব
 পত্ৰ মাহেকীয়া আলোচনী শিৱসাগৰৰ পৰা ওল
 কেইবছৰমান চলিছিল। ঘৰ জেউতিৰ সম্পাদি
 আছিল কনক লতা চলিহা আৰু কমলজ
 কাকতী নামে ভূগৰাকী বিজয়ী মহিলা।
 জেউতিৰ প্ৰধানকৈ পৃষ্ঠপোষকতা কৰিছিল
 প্ৰসাদ মজিন্দাৰ বৰুৱাই। মজিন্দাৰ বৰু
 ইয়াত নিজৰ নামত প্ৰবন্ধ লিখাৰ উপৰিও ‘শ্ৰীক
 ‘সত্যানন্দ’ নামা আদি উপনাম লৈও প্ৰবন্ধ ক
 আদি যুগুত কৰি দিছিল। মজিন্দাৰ ব
 গদ্যা ৱলীৰ উদাহৰণ স্বৰূপে ১৯২৭ চনৰ
 সংখ্যা ঘৰ জেউতিৰ পৰা তেখেতে লিখা “তি
 ঠাই” নামে প্ৰবন্ধটিৰ পৰা কেইশাৰীমান
 দিলো—

“কি নিমিত্তে ত্ৰিবাৰত ঠাই সমাজ
 খাপত পৰিল? স্বামীয় ত্ৰিবাৰত দেশত
 বা পদাৰ্ভ ত্ৰিবাৰত থকা পাবসীক মহিলাৰ
 হওক, শিক্ষিতা অধিকাৰ প্ৰাপ্তা মুনাৰী
 দেশতে হওক আৰু অশিক্ষিতা অমজিন্দা
 মহিলাই হওক—সকলোতে মাতৃৱৰ দাবীত
 পুৰুষতকৈ বহুত ওপৰত ঠাই পাইছে।
 জাতি ‘জননী’—জাতি গঠনত, নতুন দেশ,
 বাজা বিস্তাৰত নাবীয়ে পুৰুষতকৈ কম কাম
 নাই। শাৰীৰিক বলত পুৰুষৰ সমান নহয়।

নাবীক সমাজত তল ঠাই দিছে। কিন্তু পুৰুষ
 কাপত প্ৰমীলাৰ দানৱী মহিলা সেনা নাইবা ব্ৰী
 বদন বিলাকৰ আয়েজন নাবীসেনা আৰু এশিয়া
 কতিয়াৰ বা পোলাণ্ডৰ নাবীসেনাৰ কথা এৰি
 দিলেও, যুৰোপৰ নাবীয়ে যোৱা মহাযুদ্ধত পুৰুষ
 সকলো বিষয়েতে বি সহায় কৰিছে, তালৈ চালে
 তেওঁ বিলাকক কেতিয়াও নীচ ঠাই দিব নোৱাৰি।”

মজিন্দাৰ বৰুৱাই অসমত মহিলা লিখিকাৰ
 ক্ষতি কৰিবলৈ ‘ঘৰ-জেউতি’ৰ মাজেদি চেষ্টা ক
 ৰিছিল। তেখেতৰ নিজৰ ভূগৰাকী কন্যা বৰ্তমান
 বৰোপকা লিখিকা শ্ৰীমতী শশীপ্ৰভা দত্ত আৰু
 শ্ৰীমতী বৰপ্ৰভা কাকতীৰ প্ৰথম বচনাও ঘৰ-
 জেউতিতে প্ৰকাশ পায়। একেখন ঘৰ-জেউতিতে
 মজিন্দাৰ বৰুৱাই ‘সত্যানন্দ নামা’ উপনামে
 লেগম হুচলাৰ মুয়াজিদ, জাদা নামেৰে ‘বি-এল’
 পৰিকাকত উৰ্দ্ধীৰ হোৱা এগৰাকী মুছলমান মহিলাৰ
 সাহিত্যিক উপাস্ত ভাষাৰে লিখি নিজ দেশৰ স্ত্ৰী
 লোকক উৎসাহিত কৰিছে। এই প্ৰবন্ধটোৰ
 শেষৰ কথা কেইটি হ’ল—

‘কিছুদিনৰ পৰা ভাৰতৰ ঠায়ে ঠায়ে মহিলা
 সকলৰ ৰাজনৈতিক অধিকাৰ দিবৰ চেষ্টা চলিছে।
 যেনেকৈ এই অধিকাৰ পোতাও দেখা গৈছে।
 দেশতে কামৰ অসমত পোতা নাই। আপদি-
 নী সন্তাল নয়, আমাৰ দেশত পদাৰ্ভৰ প্ৰচলন
 মাজে আৰু সাহিত্যিকলৰ ৰাজনৈতিক জ্ঞানে
 অসুস্থ হৈ তেওঁ বিলাকত সেই অধিকাৰ
 পোতাৰ পুৰিমাতে বাৱহাৰ কৰিব নোৱাৰিব।
 বিলাক যুক্তিৰ কোনো কাৰণ নাই X X X।”
 আমাৰ দেশৰ মহিলাসকল ৰাজনৈতিক অধি-

কাৰৰ পৰা সম্পূৰ্ণ বঞ্চিত হৈ থকা আৰু শিক্ষাট
 দীকাই বহু পাঠ পৰি থকা কাণত মজিন্দাৰ
 বৰুৱাৰ এই আবেগিক আৰু চিন্তা প্ৰসূত মন্তব্য
 নিশ্চয় তেখেতৰ উদাৰতা, ওজস্বীতা আৰু ভৱিষ্য
 দৃষ্টিৰ অল্প নিদৰ্শন। অসমৰ প্ৰথম মহিলা
 আলোচনী ‘ঘৰ-জেউতি’ৰ অত্যন্ত গুণপ্ৰশংসক

ৰিচাপে মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ কীৰ্তি নিশ্চয় অসমীয়া
 সাংবাদিক জগীৱনৰ ইতিহাসত অমৰ হৈ ব’ব।
 অজ্ঞাত সমসাময়িক আলোচনীসমূহত সাময়িক
 আলোচনামূলক প্ৰবন্ধ লিখাৰ উপৰিও মজিন্দাৰ
 বৰুৱাই কেবাটাও খণ্ডত বিভক্ত প্ৰাকৃতিক-
 চিকিৎসা প্ৰবন্ধাৱলীত আৰু স্বাস্থ্যপাঠ আদি
 পাঠাশলীয়া প্ৰস্তুত সহজ বোধগম্য ভাষাৰে যক্ষ্ণ
 উদাহৰণেৰে স্বাস্থ্য বিজ্ঞান আলোচনা কৰিছে।

মজিন্দাৰ বৰুৱা মহৰী, নিগ্ৰো, কলিযুগ
 (এইখন বেধৰৰ ৰাজ্যখোৱাৰ লগত যুটীয়াভাৱে
 লিখা) গুজু দক্ষিণা, যুদ্ধকৌ আদি নাটকবোৰত
 নাটকৰ উপযোগী আকৰ্ষণীয় গদ্য পদ্ধতিৰ প্ৰয়োগ
 কৰিছে। মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ নাটকত কতো আমনি
 লগা কথোপকথন নাই। বনৰ নখনকল্পী তেখেতৰ
 তুলিকাত সহজে মনোপ্ৰাণী।

সৰল সাৱলীয়া কথোপকথনৰ ভঙ্গীয়েই যে
 উন্নত সামাজিক নাটকৰ সজীৱ সালাপৰ ৰূপ লব
 পাবে ‘মৰবী’ নাটক তাৰ জলন্ত উদাহৰণ।
 কথা ভাষাক উন্নত সাহিত্যিক মৰ্য্যগা দিবৰ
 বাবে যিসকল লিখকে আশান্তৰীয়া ভাবে
 যত্ন কৰিছিল তাৰ ভিতৰত মজিন্দাৰ বৰুৱা
 এজন পৰ প্ৰদৰ্শন মজিন্দাৰ বৰুৱাৰ স্মৃতি যুগমীয়া
 হওক।

প্ৰাক আহোম যুগৰ
অসমৰ অভিলেখবোৰ

ইয়াৰ ধৰণ আৰু লক্ষণ

ডঃ বৰীন দেৱ চৌধুৰী
ৰাজ্যিক সঙ্গ্ৰহালয়

এতিয়ালৈকে প্ৰাক-আহোম যুগৰ অসমৰ ৰজাসকলৰ বা তেওঁলোকৰ দিনৰ মুঠ সাতাইশখন অভিলেখ (Inscription) বা লিপি (১) পোৱা গৈছে। এই লিপিবোৰৰ চক্ৰিখন বিভিন্ন ইৰাজী অসমীয়া বা বঙালী আলোচনীত বিজ্ঞ পণ্ডিতে পাঠ উদ্ধাৰ কৰি প্ৰকাশ কৰিছে। বাকী তিনিখন (আমবাৰীৰ লিপি, দেওপানীৰ ১ম হৰিহৰ মূৰ্ত্তি আৰু ২য় হৰিহৰ মূৰ্ত্তি) বাতৰি কাকতত কিছুদিন আগতে প্ৰকাশ পাইছে (২)। আটাইবোৰ লিপিৰ ভিতৰত মূৰেপ্ৰৱৰ্তীৰ (গ্ৰঃ এম শতিকা) কামাখ্যাৰ শিলালিপিখনেই হৈছে বেছি পুৰণি। ডঃ কাকতিয়ে পুৰণি তাম্ৰ লিপিবোৰত উল্লেখ থকা ঠাইৰ নাম আৰু মাহুৰ নামৰ ওপৰত এটা সাক্ষ্য প্ৰবন্ধও লিখিছে। (৩) এই প্ৰবন্ধত লিপিবোৰৰ ধৰণ আৰু লক্ষণ সমূহ চমুকৈ তলত আলোচনা কৰা হ'ল।

লিপি (মাদিত কৰা বস্তু (material) আৰু তাৰ আকাৰ :

লিপিবোৰ বোদিত কৰা বা লিখা হৈছিল

- (১) তাম্ৰলিপি, শিলালিপি, স্তম্ভলিপি আৰু মুদ্ৰণ মোহৰ। শিলালিপিক আকৌ দুভাগত ভগাব পাৰি; যেনে— ক্ত্ৰ শৈল লিপি (Stone inscription) আৰু বৃহত শৈললিপি (Rock Inscription)। স্তম্ভ লিপি আটাই কেইখন শিলৰ স্তম্ভত খোদিত কৰা।
- ২। এই তিনিখন লিপিৰ পাঠ উদ্ধাৰ বৰোঁতাসকলে দোনকালে তাৰ ওপৰত সাৰুৱা প্ৰকৃ যুগুত কৰি উচ্চস্তৰৰ আলোচনীত প্ৰকাশ কৰা উচিত।
- ৩। —B. K. Barua, 'A Cultural History of Assam' Vo. I, App. 202-215 ৪৮৪

বাকীবোৰ তামৰ লিপিৰ ফলিৰ সংখ্যা তিনি। এই তিনিখন লিপিত অৱশ্যে অধিক ফলি ব্যৱহাৰ কৰাৰ কাৰণ আছে। নিখনপুৰ লিপি খন দিক্কা স্বাস্থ্য কৰোৱা। এই লিপিৰ প্ৰথম ভাগত ভাস্কৰৰ আগৰ কামকৰণ ৰজা-বাণী সকলৰ নাম দিয়া আছে। মাজৰ অংশত দিয়া আছে ৮৬ জন ভ্ৰাণ্ণক দিয়া দানৰ পৰিমাণ ভ্ৰাণ্ণকত। শেষৰ ফালে উল্লেখ আছে দান কৰা মাটিৰ চাৰি সীমা। এই লিপিত উল্লেখ আছে যে এই লিপিৰ দান পূৰ্বতে ভূমিবৰ্মাই কৰিছিল—কিন্তু লিপিৰ ফলিকেইখন কিবা কাৰণত পুৰি যোৱাত ভাস্কৰ বৰ্মাই ইয়াক নতুনকৈ লিখায়। ভূবি লিপিৰ প্ৰথম ভাগত ভাস্কৰৰ পূৰ্বৰ ৰজা আৰু কেইগৰাকীমান বাণীৰ বংশ ক্ৰম দিয়া আছে আৰু লগতে দীঘল গুণ বৰ্ণোৱা শ্লোকো (verse) দিয়া আছে। লিপিখনৰ ২য় ভাগত বৰ্ণোৱা আছে যে কোনো যুদ্ধত ভাস্কৰ আৰু তেওঁৰ ডাঙৰ ভায়েকে কোনো সৌভৱ বজাক পৰাস্ত কৰিছিল। শেষৰ ফালে লিপিখনত এহেটা কোৱা হৈছে যে এই লিপিখন আৰোহী ভূতিবৰ্মাই কৰাইছিল আৰু উক্ত লিপিৰ মৰ্মে কিছুমান ভ্ৰাণ্ণক মাটি দান দিয়া হৈছিল; পিত্ত ভাস্কৰে আকৌ নতুনকৈ আৰু স্পষ্টকৈ লিপি লিখুৱাবলৈ ক'ৰ্মে। একেবোৰ খেতত দান গ্ৰহণ কৰা ভ্ৰাণ্ণসকলৰ নাম আছে। বহুভাগেৰে গুৱাহাটীৰ লিপিখন আগৰ ভূখন ফলিৰ দৰে দীঘল কোৱাৰ বিশেষ কাৰণ একো নাই। কিন্তু লিপিৰ আৰম্ভণিৰ আৰম্ভণি উক্ত লিপি আৰু কাৰণ চাৰিফালে যথেষ্ট ঠাই নিলিখাটো এৰা। এই বাবেই লিপিখনত পাঁচখন ফলি ব্যৱহাৰ কৰিব লগা হ'ল। সময়ক্ৰম হিচাপে এই তিনি-

খন লিপিৰ ভিতৰত ভূবিখন ১ম, নিখনপুৰ খন ২য় আৰু বহুভাগেৰে অসম ফলিৰ লিপিখন ৩য়।

এখন বা দুখন ফলি হেৰুৱাই যোৱা তাম্ৰ লিপিও আছে। প্ৰত্যেকখন লিপিৰ ক্ষেত্ৰতে আটাইকেইখন ফলি এক গোট পুৰাই এদাল তামেৰে (আঙঠিৰ দৰে) বান্ধি থোৱা থাকে আৰু সেই দালৰ মূৰৰ ফালে ৰজাৰ প্ৰতীক (emblem) এটা থাকে। প্ৰতিখন লিপিয়ে প্ৰথম ফলিখনৰ প্ৰথম আৰু শেষ ফলিখনৰ শেষৰ ফালি ৰালি ৰাৰে।

প্ৰায়বোৰ তাম্ৰ লিপিৰ ফলি ৯"×৭" বা ১০"×৬" ইঞ্চি জোৰৰ। কিছুমান ফলিৰ কোৰ বেলেগ। উদাহৰণ স্বৰূপে শোৱালকুছি লিপিৰ ফলিৰ দৈৰ্ঘ্য ১২"আৰু প্ৰস্থ ৮"। নগাওঁ লিপিৰ ফলিৰ দৈৰ্ঘ্য ১২"আৰু প্ৰস্থ ৭"। শিলা লিপিৰ ক্ষেত্ৰতে ছোৰ একে নহয়। শিখনপুৰ লিপি দীঘলে ১'৪" ইঞ্চি আৰু বহলে ৮" ইঞ্চি; তেজপুৰ লিপি দীঘলে ৭'৮" বহলে ৪" আৰু গহতল স্তম্ভ লিপি দীঘলে ২'৬" আৰু বহলে ৩'৬"। নালন্দাত পোৱা ভাস্কৰ মোহৰবোৰ একে-বাবে সৰু সৰু।

আখৰ (script) আৰু ভাষা :

প্ৰত্যেক লিপিয়ে আখৰবোৰ ত্ৰাণ্ণ বুটল বা সিদ্ধমাত্ৰিকা (ব্ৰাহ্মী) আখৰৰ পূৰ্বৰ দিশৰ শ্ৰেণীৰ (Eastern variety of Siddhamatrika বা kutila script) যাক কেতিয়াবা (early Nagari আগতীয়া বা প্ৰাক-নাগৰি) বুলিও কোৱা যায়। প্ৰকৃততে কবলে গ'লে যেনেকৈ বৰ্তমানৰ অসমীয়া আৰু বঙালী আখৰ প্ৰায়

একে—তেনৈকে সেই সময়তো। (প্ৰাক- আহোম যুগত) অসমৰ আৰু বঙ্গদেশৰ অভিলেখবোৰ আখৰ প্ৰায় একে আছিল। প্ৰাক্ আহোম যুগৰ আখৰ আটাইবোৰ লিপিৰেই আখৰবোৰত কুটিল প্ৰকাৰৰ ত্ৰাসীৰ পৰা ক্ৰমে বিকাশ হোৱা পূব দিশৰ (eastern script) আখৰৰ চিন পৰিস্কাৰৰ ভাবে দেখা যায়(৬)। বঙ্গদেশৰ আৰু অসমৰ কেত-বোৰ লিপিত পূব দিশৰ (eastern variety) শ্ৰেণীত আখৰৰ গঢ় পৃথক ১২ শতিকাতে হোৱা বুলি আমি জানো(৭)। উদাহৰণ স্বৰূপে বল্লভদেৱৰ অসম ফলি বনমালা পৰ্ব্বতীয়া লিপি আৰু কানাই বৰশী লিপিৰ (আটাই কিখন লিপি ১২ শতিকাৰ) আখৰ বৰ্তমানৰ অসমীয়া আখৰৰ লগত ভালখিনি মিল আছে। কিন্তু কামাখ্যা শিলা-লিপি, বৰগঙ্গা শিলালিপি, তেজপুৰৰ শিলালিপি বা দশম শতিকাৰ আগৰ আন লিপিৰ আখৰ বৰ্তমান সময়ৰ অসমীয়া আখৰৰ লগত একেবাবে নিমিলে।

আটাইবোৰ লিপিৰ ক্ষেত্ৰতে একেটা ভাষা ব্যৱহাৰ কৰা হৈছিল আৰু সেই ভাষাটো হ'ল সংস্কৃত—সেই সময়ৰ জনপ্ৰিয় ভাষা।

চন :

বেছিভাগ লিপিতেই লিপিবদ্ধ কৰা চন-তাৰিখ একো নাই। কেতবোৰ লিপিত কিন্তু ৰাজ্যৰ বছৰ (Regnal year) উল্লেখ আছে।

(৪) M. Neog "The Assamese-Bengali Script," Indian system of writing, P. 19.

(৫) M. Neog. এ

মুঠতে পাঁচখন লিপিত চন উল্লেখ আছে আৰু সেইবোৰত দিয়া আছে শক আৰু গুপ্ত চন। এই পাঁচখনৰ দুখনত গুপ্ত চন দিয়া আছে; সেই দুখন হ'ল—বৰগঙ্গা লিপি (গুপ্ত চন ২৩৪ = ৫৫৩—৫৫৪গু:) আৰু হৰ্ৰী বৰীৰ তেজপুৰ লিপি (গুপ্ত চন ৮২৯ = ৯৩০ গু:)। শক চন থকা বাকী তিনিখন লিপি হ'ল—বল্লভদেৱৰ অসম ফলি (২১০৭ শক = ১১৮৪—১১৮৫ গু:) কানাই বৰশী লিপি (১১২৭ শক = ১২০৬ গু:) আৰু গজুল স্তম্ভ লিপি (১১৪৯ শক = ১১২৭গু:)। এইবোৰৰ পৰা কেতিয়া গুপ্ত চন অসমত প্ৰচলন আছিল আৰু কেতিয়া শক চনে জনপ্ৰিয়তা লাভ কৰি গুপ্ত চনৰ ঠাই দখল কৰিছিল বুজা নাযায়। কিন্তু ওপৰত উল্লেখ কৰা লিপিত থকা চনৰ পৰা এইটো কৰ পাৰি যে গুপ্ত চনৰ পৰা এইটো কৰ পাৰি যে গুপ্ত চন ৫১০ (= ৮২৯ - ৩১০ গু:)ৰ পাছত প্ৰচলন বন্ধ হয় আৰু গুপ্ত চনৰ প্ৰচলন কমি অৱশেষত বন্ধ হৈ যোৱাৰ শক চনৰ তাৰ ঠাই অধিকাৰ কৰে ১১৮৪—১১৮৫ গু: (১১০৭ শক) ত। গুপ্ত চনে বোধকৰো গুপ্ত সাম্ৰাজ্য পতনৰ পাছতেই জনপ্ৰিয়তা হেৰুৱায়। কিন্তু কোনো এটা চন ব্যৱহাৰ কৰিব লগিবই। যিহেতু ঐতিহ্যগো কায়ৰ ৰাজ্যবোৰত শক প্ৰচলন হৈ আছিল; সেয়ে কামৰূপতো শক ব্যৱহাৰ কৰিবলৈ লোৱা হ'ল।

এইটো আচৰিত কথা যে অসমীয়া-প্ৰাচীন

হস্তলিপি এখনত সত্তৰ ভাষাৰে ৫৯২ গু:ত কামৰূপ চন নামে স্থানীয় চন এটা প্ৰচাৰ কৰে বুলি উল্লেখ আছে (৬)। কিন্তু এই সম্বন্ধে শিলা লিপি বা তাম্ৰ লিপিৰ পৰা কোনো ইঙ্গিত নাপাওঁ। সম্ভৱত: এই স্থানীয় বা ৰাজ্যিক চনটোই স্বীকৃতি লাভ কৰিব নোৱাৰিলে—গুপ্ত আৰু শক চনৰ বহুল জনপ্ৰিয়তাৰ বাবে।

লিখাৰ ধৰণ আৰু বিবিধ বস্তু :

লিপিবোৰৰ কিছুমান লিখা হৈছিল পদাত আৰু কিছুমান লিখা হৈছিল গদাত। অৱশ্যে পদা আৰু গদা দুয়ো প্ৰকাৰে মিহলাই লিখা লিপিও আছে। উদাহৰণ স্বৰূপে বৰগঙ্গাৰ বৰগাওঁ লিপি আৰু বনমালাৰ পৰ্ব্বতীয়া লিপি আংশিকভাবে গদাত লিখা। ভাষ্ৱৰ নিধন পুৰ লিপি, বলৰ্মনৰ নগাওঁ লিপি, পুষ্পভদ্ৰালিপি আৰু গজুল তাম্ৰ লিপি আদি পদাত লিখা। বৰা ধৰ্মপাল নিজে এজন কবি আছিল আৰু পুষ্পভদ্ৰা লিপিৰ প্ৰথম আঠ শাৰী তেওঁ নিজে ৰচনা কৰিছিল। গজুল স্তম্ভ লিপি কবি বৰশী লিপি আৰু তেজপুৰ শিলালিপি আদি পদাত লিখা। বিধয় বস্ত্ৰলৈ চাই লিপিবোৰ ওলত দিয়া ধৰণে বিভক্ত কৰিব পাৰি।

- (ক) স্মৰণ কাৰক (Commemorative)
- (খ) স্মৰণ কাৰক ও দান বিষয়ক (Commemorative cum--donative)
- (গ) প্ৰশংসাশূচক ও দান বিষয়ক (Eulogistic--cum--donative)

(৬) চাণক্য - সূৰ্য্যকান্ত হুৎসৰ দ্বাৰা সম্পাদিত Assam Research Society Vol. II No. I

gistic--cum--donative)
 (ঘ) প্ৰশংসাশূচক, স্মৰণ কাৰক ও দান বিষয়ক (Eulogistic--cum--Commemorative cum--donative)
 (গ) ৰাজ আজ্ঞাশূচক (Royal Decree)
 বড়গঙ্গা শৈল লিপি স্মৰণ কাৰক—কাৰণ ইয়াত ভূতিকাৰী অৰ্থমেধৰ কথা লিপিবদ্ধ কৰা আছে। ভাষ্ৱৰ নাগল্লা মোহৰ, গজুল স্তম্ভ লিপি, কানাই বৰশী লিপি একে শ্ৰেণীতে পৰে। বল্লভদেৱৰ অসম ফলি, শিলামপুৰ লিপি স্মৰণ আৰু দান উদ্দেশ্যৰ। বেছি ভাগ লিপিৰেই প্ৰশংসাশূচক (প্ৰস্তুতি) ও দান বিষয়ক। উদাহৰণ স্বৰূপে নিধনপুৰ লিপি আৰু পুষ্পভদ্ৰা লিপি এই শ্ৰেণীৰ, কাৰণ দুয়োখন লিপিৰেই প্ৰথম ভাগত প্ৰশংসাশূচক বৰ্ণনা আছে—আৰু দ্বিতীয় ভাগত উল্লেখ আছে—দান গ্ৰহণ কৰোতা (donee) জনৰ বা সকলৰ নাম আৰু মাটিৰ সীমা। প্ৰশংসাশূচক, স্মৰণ কাৰক, আৰু দান বিষয়ক লিপিও নোহোৱা নহয়। ভূবি লিপি এনেক্ৰমে ধৰণৰ এই লিপিৰ প্ৰথম অংশত আছে প্ৰশংসাশূচক কথা দ্বিতীয় অংশত আছে কোনো গৌড় ৰজাক পৰাস্ত কৰাৰ কথা আৰু শেষৰ ফালে আছে দান গ্ৰহণ কৰোঁতা সকলৰ বা প্ৰাসক্তকলৰ নাম আৰু দান দিয়া মাটিৰ সীমা। ৰাজআজ্ঞা থকা লিপি হ'ল তেজপুৰ শিলালিপি য'ত মাছমৰীয়া লোকৰ কোনো নিৰ্দেশ দিয়া আছে।

কামৰূপৰ বুৰঞ্জীৰ ওপৰি। আৰু Jr. of Assam Research Society Vol. II No. I

বেছিভাগ লিপিয়েই ধর্মের ভাবের দ্বারা প্রভাবিত। ডা বিলিঞ্জি কুমার বকরাইয়ে তাকেই কৈছে (৭)। প্রথমেই কথা থকা দান বিষয়ক লিপি বহুল ভাবত ধর্মীয় বুলি কব পাৰি, কারণ দান কথা হৈছিল ধর্মক সন্ধান দেগুঁতাইহে। কিন্তু ধর্মের প্রভাব নগণ্য লিপিত আছে যেন— তেজপুৰ শিলালিপিত ধর্মের প্রভাব নাই; আছে মাত্র বাজকীয় আদেশের কথা। কানাই ববনী লিপিত একে ধৰণৰ—ইয়াত কেবল তুকাই বখ- টিয়াবর পৰাস্তব কথা উল্লেখ আছে।

ভারতের আন ঠাইব প্রাচীন লিপির দরে অসমের কিছুমান লিপিতো প্রাচীন আখ্যানের সাধারণ উল্লেখ আছে। প্রথমেই সূচক কথা থকা বেছিভাগ লিপিতেই আখ্যানমূলক কথা বা আখ্যানের লগত ভবিত থকা বীব-বিবসম্বন নাম থকা দেখা যায়। এনেকুরা লিপিত বজা বা বাণীর গুণের শক্তি হিন্দু দেব দেবী যেনে— ইন্দ্র, বিষ্ণু, শিব, বরুণ, শশী, অদিতি সখী আদির লগত তুলনা করা দেখা যায়। তুদি লিপিয়েই এনেকুরা উল্লেখ বা বননা থকা প্রথম লিপি আক এনে ধৰণের বর্ণনা এইধন লিপিয়েই আটাইতকৈ বেছি আছে। এই যুগেই মহা ভাবত আবু বামাচরণ বীব আবু, বাবাচরণ নাম ইয়াত উল্লেখ করা আছে। আমার লিপিবোবত থকা এনে ধৰণের তুলনামূলক বর্ণনা গুপ্ত লিপি যেনে—এলাহাবাদ স্তম্ভ লিপি(৮)

(৭) A cultural History of Assam Vol. I, P. 77.

(৮) C. I. I. Vol. III, PP. 1-18

(৯) এ PP. 4-7—52

(১০) এ PP. 52-56

(১১) এ PP. 201-205

(১২) Epigraphia Indica Vol. XII, PP. 37-42

অসম সাহিত্য সভা ॥ ৭০ ॥

স্বনগুপ্তের বিহার স্তম্ভ-লিপি (৯) হি- শিলালিপি, (১০) আদিয়া সেনের অশ্বচাঁদ' লিপি (১১) আদিত থকা এনে ধৰণের বর্ণনার একে অমুকধন মহলেও অর্হিব। এট্টটো মন ধরী লগা কথা যে গুপ্ত প্রভাব অসমের লিপিত দেখি হলেও ৯ম শতকতেই দেখা যায়—আক ই উপযুক্ত প্রমাণ পোরা যায় তেজপুৰের লিপিতে। গতিকে, পৌরাণিক আখ্যান থকা ক্ষেত্রেই অসমের লিপিয়ে গুপ্ত লিপিকের অমুকধন কথাটো অস্বাভাবিক বা অসঙ্গত নয় বরং দেশের লিপিতো এনেকুরা বর্ণনা আছে যে ই গুপ্ত লিপির পৰা অমুকধন কথা নিষ্ক- উদাহরণ স্বরূপে বেলেৱা তাম্রলিপি (ভোৱ দেৱ) (১২)ত এনেকুরা লক্ষণ দেখা যায়। অ বর্ণনা বংশের বজাসবলব লিপিবোবক অমুকধন কবি শালস্তম্ভ বংশের বজাসবলে আক কে- লোকক অমুকধন কবি শাল বংশের প্রভাবও তেওঁলোকের লিপিবোবত পৌরাণিক দেৱতাসমূহ নাম উল্লেখ করিছিল আক বজা বা বসি গুণ বা বীবহর লগত দেৱ-দেৱী সকলের তুলনা করিছিল।

এইবোবর পৰা এইটো প্রমাণ হয় যে ই আক বৈষ্ণব পন্থার বিভিন্ন দেৱ-দেৱী অ- কিছুমান বৈদিক দেৱতা—যেনে ইন্দ্র, অগ্নি ই- নাম এই স্তম্ভত ব্যবহৃত হৈছিল। যিফ

তারের নাম কেতিয়াবাহে আমার লিপিত দেখা যায়। ধর্মপালব খোনাখুখী লিপিতহে মাত্র বলাহ অরতাবর নাম দেখা যায়। বামাচরণ আক মহাভাবত বীব বীবাচরণ নাম উল্লেখিত নাম বোব প্রমাণ করে যে কাব্য জুখন সেই সময়ত অসমত বেচ পবিচিত আছিল।

শিলালিপি কেইখনত কিন্তু এইবোব পোৱা নহায়। ইয়াব কারণ নিশ্চয় ঠাইব অভাব বা দাবনীয়াতকৈ শিলালিপি খোদন করা অসুবিধা।

বেছিভাগ লিপিতেই প্রথমতে ভগৱানক স্তুতি করা শব্দ বা বাখা দেখা যায়। এহ স্তুতিবোবর চারিটাক বাদে বাকীবোবর শিহর। ধর্মপালব পুষ্পভদ্রা লিপি, বহুভদ্রবের অসম ফলি, শালিমপুর লিপি আক কথাটলি লিপিত বিষ্ণুক স্তুতি কবি লিপির প্রকৃত কথা আবিস্ত করা দেখা যায়। ইয়াব পৰা এইটো প্রমাণিত হয় যে ধর্মপালব (১২ শতিকা) আগব অসমের বজা সকল শির ভক্ত আছিল। আমার ধর্মপাল নিজে প্রথমতে শিবভক্ত আছিল। ইয়াব প্রমাণ পোৱা যায় তেওঁর প্রথম লিপি খোনাখুখী আক ছিহায় লিপি স্তম্ভবর পাটক লিপিত। পুষ্পভদ্রা লিপি—তেওঁর তৃতীয় লিপি বৃদ্ধ কালব আক এই লিপিব দ্বারা এইটো প্রমাণিত হয় যে শেষত তেওঁ বিষ্ণুব ভক্ত হৈছিল। ইয়াব পাটক বয়ঃভবের অসম ফলিত প্রথমতে বিষ্ণুক স্তুতি করা দেখা আক তার পাটতেই আমি পাঠ পদেশক করা প্রশংসা। লিপিবন খোদিত কৰোঁতে একো বাখা বিবিধি নাপাবলৈ সক্ষম প্রথমতে গদনেশক প্রশংসা কৰিছে।

সকলে তাম্র লিপিতেই ভবিষ্যতের মি বজা- সকলে পাটক (দান গ্রহণ কৰোঁতাক) বা পাত্ৰসকলক কোনো বকনে ঠগোৱা বা অসম্মান জনক কাম কৰে তেওঁলোকব বারে অভিধাণ স্তুত বণী আক মি বজাসকলে পাটক সন্মান কৰে— একো অজায় নকৰে তেওঁলোকব বারে আশীর্বাদসূচক বণী নাথাকে। নিধনপুর লিপি আক বরুভ দেৱব অসম ফলিত এনেকুরা স্তম্ভক বণী একেবাবে শেষত আছে। কিন্তু পুষ্পভদ্রা লিপি, খোনাখুখী লিপি, বরগাওঁ লিপি আদিত এনেকুরা উল্লেখ নাই। এইবোব লিপিব একেবাবে শেষত পাত্ৰ বা পাত্ৰসকলব নাম বা তেওঁলোকব পূৰ্বকথন নাম আক দান দিয়া মাটিব বিংদী দিয়া আছে। লিপি অনর্ধক ধীলন নকৰাব উদ্দেশ্যে বোধকৰো সতর্কবাণী ইয়াত বাদ দিয়া হৈছে। ইয়াব উপরিও নিয়ম বা বিতি হিচপে ধৰি লৈ পূৰ্বতেই দান দিয়া লোকব পরৱর্তী বাজকীয় লোকে একো অজায় করা নাছিল। গতিকে পরৱর্তী বজাসকলে যে পাত্ৰসকলক মঠে বা অজায় নকৰে তাব প্রতি পূৰ্বব বজাসকলব বিশ্বাস আছিল। আনহাতে পরৱর্তী বজাসকলে তেওঁলোকব পূৰ্ব পুৰুষ (বজা) সকলে করা দানক আদৰহে কৰিছিল। উদাহরণ স্বরূপ আমি কব পাৰো যে নিধন- পুৰ লিপি প্রথমতে তুতিসমূহাইহে (ভাষ্ণব আগব বজা) দানব প্রমাণ হিচপে কিছুমান ভাগবব বানে কৰাইছিল—কিন্তু লিপিবন পুবি যোৱাত ভাষ্ণবে তাক আকৌ নতুনকৈ লিখায় আক পূৰ্বব পাত্ৰসকলকেই দিয়ে।

লিপিবেদৰ প্ৰাৰম্ভ সূত্ৰ (opening formula) সদৃশে আমি একো ধৰা- বন্ধা নীতি নাপাওঁ। এই ক্ষেত্ৰত লিপিবেদত ভিন্নতা আছে। কিন্তু প্ৰায়বেদ তাত্ৰ লিপিতেই আৰম্ভনোৱে 'ৎ স্বস্তি' পোৱা যায়। বঙ্গদেশৰ পাল বংশৰ বেছি ভাগ লিপিতেই 'ৎ' বিন্দুৰে আৰম্ভ কৰা; যেনে গোপাল (৩য়)ৰ মন্দালিপি (১৩) আৰম্ভ কৰা 'ৎ' বে। মহামহোপধ্যায় পদনাথ ভট্টাচাৰ্যই

এই সবন্ধে এটা সাক্ষ্য প্ৰবন্ধ লিখিছে (১৪)। এওঁৰ মতে এই চিনটো আঞ্জিত বাদে একো নহয়। তেজপুৰ শিলালিপি আৰম্ভ কৰা হৈছে 'ৎ স্বস্তি'ৰে। পৰ্বতীয়া লিপি আৰম্ভ কৰা হৈছে 'সিদ্ধম স্বস্তি'ৰে। বৰসাগৰ লিপিৰ প্ৰথম শব্দ হৈছে 'স্বস্তি'। নিধনপুৰ লিপিৰ প্ৰথম শব্দ 'ৎম'। কামাউলি আৰু শিলিমপুৰ লিপি আৰম্ভ কৰা হৈছে 'ৎম্' নামে ভাগৱতে বাস্তৱেৱায়'ৰে। কেইখনমান শিলালিপিত

আৰম্ভন সূত্ৰ দেখা নাযায়— যেনে কানাইবৰশী লিপি, গছতল স্তম্ভলিপি আদিত আদিত কোনো আৰম্ভ সূত্ৰ প্ৰয়োগ নকৰি একেবাৰে লিপিৰ প্ৰকৃত পাঠ বা বিষয় বস্তু লিপিবদ্ধ কৰা হৈছে।

আমাৰ লিপিবেদৰ শেষৰ ফালে কোনো সমান্ত সূত্ৰ (closing formula) নাই। বেছি-ভাগ তাম্ৰলিপিবোৰে পাঠ বা লিখন শেষ কৰা দেখা যায় দান কৰা মাটিৰ সীমাৰ বৰ্ণনা দি। কেতিয়াবা কেতিয়াবা থাকে লিপিকাৰৰ নাম ঘোষিত কৰা দেখা যায় একেবাৰে শেষত। ডুবি লিপিত শেষৰ ফালে দান গ্ৰহণ কৰা

(১৩) Memoirs of Archaeological survey of India (B ngal) Vol. V, p. 102.
(১৪) Journal of Assam Research Society, Vol I, No. 1, P. 9.
(১৫) Journal of Assam Research Society, Vol. LXVI, P. 114

ত্ৰাঙ্কণ (পাত্ৰ) সকলৰ নাম দিয়া আছে— তেজপুৰ শিলালিপিত শেষৰ ফালে দিয়া আছে চন। গছতল স্তম্ভলিপিৰ ক্ষেত্ৰতো একেই। ইয়াৰ দ্বাৰা এইটো অহুমান কৰিব পাৰি যে লিপিকাৰসকলে সমাপ্ত সূত্ৰৰ প্ৰতি বিশেষ মন দিয়া নাছিল।

প্ৰতীক (emblem)

প্ৰাক অৰোম যুগৰ আমাৰ ৰাজ্যৰ প্ৰত্যেক ঠান তাম্ৰলিপিতেই একোটাকৈ মোহৰ (seal) দেখা যায়। প্ৰত্যেক লিপিবেই ফলিবোৰ এটা আঙঠিৰে বন্ধা থাকে আৰু আঙঠিটোৰ মূৰ দুটা ৰজাৰ মোহৰ এটাৰ লগত একেলগ হৈ থাকে মোহৰবোৰ এক ধৰণৰ— ই বিভিন্ন ৰকমৰ নহয় মোহৰটো ঠিক পান বা আঙঠিৰ পাত্ৰ এটাৰ আকৃতিৰ আৰু মাজেৰে দুই ভাগ হোৱা মোহৰটোৰ প্ৰায় ত্ৰিভুজ আকৃতিৰ ওপৰৰ আংশ হাতীৰ প্ৰতিকৃতি এটা দেখা যায় আৰু অৰ্ধ চক্ৰাকাৰিতৰ তলৰ অংশত থাকে লিপি (legend)। বোনালৈ ভাষাত গোটেই বস্তুটো বুকুৰ আকাৰ চাকৰি মোহোৱা বাকুছ এটাৰ দৰে (looks us like a heart-shaped box without a lid.)

প্ৰত্যেকখন তাম্ৰলিপিৰ প্ৰতীকৰ ক্ষেত্ৰতেই দেখা যায় যে লিপি (legend)ত ৰজাৰ নাম আৰু তেওঁৰ উপাধি থাকে। উপাধিৰ বহুশৰ ধৰ্মপালৰ যোনমুখী লিপিৰ মোহৰত এইদৰে আছে— 'স্বস্তি পুণ্যজ্যোতিষাধিপতি মহাৰাজাৰ'। কিন্তু এই ক্ষেত্ৰত

শ্ৰীধৰ্মপাল বৰদৈৱঃ'। কিন্তু এই ক্ষেত্ৰত

সাধাৰণ বিভিন্নতাও দেখা যায়— যেনে ডুবি লিপিৰ মোহৰত সচৰাচৰ ৰজাৰ নাম আৰু উপাধিৰ উগৰিও ৰজাৰ বংশক্ৰম দিয়া আছে। ভাস্কৰ ধৰ্মাৰ নালন্দাৰ মুখ্যয় মোহৰ কেইটাটো এক ধৰণৰ পুত্ৰিকৃতি আছে— এটা হাতীৰ পুত্ৰিকৃতি আৰু চুটি লিপি (legend)। কিন্তু এটা মোহৰত বৰ্মল বংশৰ ৰজাসকলৰ সম্পূৰ্ণ বংশক্ৰম দিয়া আছে।

পুৰাতন কামকৰণ ৰজাসকলৰ লিপিবেদৰ ধৰণ আৰু লক্ষণৰ পৰা চাই কব পাৰি যে এইবোৰ লিপি বঙ্গৰ ৰজা আৰু শেষৰ গুপ্ত ৰজাৰ কেতবোৰ লিপিৰ লগত মিল আছে। সেই সময়ত অসমতো অজ্ঞ দাতি কাৰ্যবীয়া ৰাজ্যৰ দৰে সংস্কৃত ভাষা পুচলন আছিল, আৰু হিন্দু ধৰ্ম প্ৰিয় আছিল। বৌদ্ধ বা জৈন ধৰ্মৰ প্ৰচলন অসমত নাছিল।

অসম সাহিত্য সভা পত্ৰিকাৰ বিজ্ঞাপনৰ নিৰিখ

	এৰছৰ কাৰণে	এটি সংখ্যাৰ কাৰণে
১। বেটুপাত : (ক) ৪ৰ্থ পিঠি (সম্পূৰ্ণ)	৮০০'০০	৩০০'০০
(খ) ২য় পিঠি (..)	৭৫০'০০	২৭৫'০০
(গ) ৩য় পিঠি (..)	৭৫০'০০	২৭৫'০০
২। সংজ্ঞা পৃষ্ঠা : ২য় পিঠি (সম্পূৰ্ণ)	৩০০'০০	২২৫'০০
৩। ভিতৰৰ সাধাৰণ পিঠি :		
	সম্পূৰ্ণ— ৫০০'০০	১৭৫'০০

এখনি বিচিত্র শিলালিপি

ডঃ শুকুমাৰ সেন

অম্ৰবাদ : যতীন গোস্বামী

[ডঃ শুকুমাৰ সেনে মূল শিলালিপিৰ ভাষ্যক বঙালীলৈ তৰ্জমা কৰি এই বিখ্যাত শিলালিপিখনৰ বিষয়ে প্ৰসংগত বহুলাই লিখিছে । শিলালিপিৰ মূল পাঠৰ বঙলা তৰ্জমাৰ পৰা অসমীয়ালৈ তৰ্জমা কৰোঁতে ডঃ সেনে ব্যৱহাৰ কৰা ভাষাৰ অধিকল কপ বন্ধা কৰিবলৈ চেষ্টা কৰা হৈছে । — অম্ৰবাদক]

বয়েল এচিয়াটিক ছোচাইটীৰ বোম্বাই শাখাই সংগ্ৰহ কৰা এখনি খণ্ডিত শিলালিপি বহুদিন ধৰি বোম্বাইৰ ক্লিন্স অব ৱেলচ মিউজিয়ামত সংৰক্ষিত হৈছে । এই শিলালিপিখন মালবৰ ধাৰ অঞ্চলত পোৱা গৈছিল । শিলালিপিৰ আৰম্ভণিৰ খেচি পুনৰি নহয়, বোধকৰো বৰ্তমান খৃষ্ট সহস্ৰাব্দীৰ আগভাগৰ । সেইদৰি শিলালিপিখনৰ পাঠোদ্ধাৰৰ কাৰণে পণ্ডিতসকলৰ আগ্ৰহ জন্মা নাই ।

অধ্যাপক ৰ, চি, ভায়ানিয়ে দহ বছৰ আগতে পোন প্ৰথমে শিলালিপিখনৰ পাঠোদ্ধাৰ কৰি ইংৰাজী তৰ্জমাৰে সৈতে 'ভাৰতীয় বিজ্ঞা' পত্ৰিকাত প্ৰকাশ কৰিছিল । তাৰ পিছত হিন্দী অম্ৰবাদ আৰু ব্যাকৰণৰ বিশ্লেষণ দি অধ্যাপক মাত্ৰা প্ৰথম গুণ্ডই 'বাউল বেগ' নাম দি কিতাপ আকাৰত প্ৰকাশ কৰে । অধ্যাপক ৰ, চি, বাহলেও কে, এম, মুন্সী গৱেষণা প্ৰতিষ্ঠানৰ পত্ৰিকা

বচনান্বিন ব্যাকৰণৰ বিষয়ে আলোচনা কৰিছে অতি ছুৰৰ কথা যে শিলালিপিখনি অখণ্ডিত নহয় । তথাপিও ভাষা আৰু বিষয় এই দুই দৃষ্টি কোণৰ পৰা ইয়াৰ মূল্য অসাধাৰণ । শিলালিপিখনি এখনি সৰু কাব্য বা উদ্ভাৱন কবিতা মধ্যভাৰতৰ ধাৰ অঞ্চলত কাব্যময় শিলালিপি যে সমসাময়িক বুলিব পাৰি সেয়া নতুন কৰ নহয় । 'ললিতবিগ্ৰহৰাজ' বোলা অজ্ঞানপুৰ সংস্কৃত নাটক এখনি এনেকুৱা শিলালিপিখনে পোৱা গৈছে । প্ৰাকৃত কবিতাত পোৱা গৈছে আলোচ্য শিলালিপিখনৰ ভাষা প্ৰত্ন-নব্যভাষ্যই অৰ্থাৎ যি সাহিত্যত ব্যৱহৃত হৈছিল বাগ্ৰ-ওড়িয়া, মৈথিলী, হিন্দী, তেজভাষা, পাঞ্জাবী, মাৰাঠী আদি আধুনিক ভাৰতীয় আৰ্যভাষাৰ শৈশৱকালৰ একান্তৰতী অন্তৰ্গত ভাষা । বালক এয়া হৈছে সমসাময়িক লৌকিক সাহিত্যৰ ভাৱ

অপ্ৰত্নৰ একেবাৰে ওচৰা ওচৰি ; অৰ্থচ ইয়াত আঞ্চলিক বিশিষ্টতাৰ লক্ষণ দৃষ্টি ওলাবলৈ আৰম্ভ কৰিছে ; অৰ্থাৎ ইয়াৰ মাজেদিয়ে নব্য ভাৰতীয় আৰ্য ভাষাসমূহৰ অকুৰ উদ্ভিন্ন হৈছে । সমসাময়িক কথা উপভাষাৰ ঐতিহাসিক নিদৰ্শন হিচাপে এই শিলালিপিখনৰ মূল্য আৰু মহাদা ঠিক প্ৰায় অশোক লিপিৰ পিছতেই ।

শিলালিপিখনি দীঘলে ২৫ ইঞ্চি, পুতলে ৩৩ ইঞ্চি । মুঠলিপি শাৰী ঠেছে ছিয়াল্লিশটা । প্ৰথম আৰু শেষৰ শাৰীৰ বহুখিনি বিলুপ্ত হৈছে । শিলালিপিখনি তিনি টুকুৰা হোৱাৰ কাৰণে প্ৰায় আটাইবোৰ শাৰীয়েই কম বেছি পৰিমাণে বহুত হৈছে ; সোফালৰ ওপৰৰ বহুখিনি অংশ পঢ়িব নোৱাৰি ।

লিপিৰ শেষৰ শাৰীত আছে— 'বোড়ে বাউল বেল বধা [নি] । অধ্যাপক গুণ্ডই এই শাৰীটো প্ৰথম শাৰীতো পাইছে । ইয়াৰ পৰাই তেখেতে কৰিব নাম 'বাউল বেগ' বুলি অম্ৰমান কৰে । কৰিব নামৰ প্ৰতিশব্দক 'নোড়া' হব পাৰে । গথিতক এইটো উদ্দমনো সস্তৰ হব পাৰে । কবিতাৰ নামৰ অৰ্থ হৈছে 'ভাঙৰ মাছহৰ বিনোদ-হনী' ।

কবিতাটো সাতোটা (?) ভাষাত সাত (?) জন মাছহৰ উক্তি । প্ৰথমজন মাছহৰ উক্তি প্ৰথম শাৰীৰ সোমাজৰ পৰা পঞ্চম শাৰীৰ সোমাজলৈকে । দ্বিতীয়জন মাছহৰ উক্তি পঞ্চম শাৰীৰ সোমাজৰ পৰা দশম শাৰীৰ সোমাজলৈকে । তৃতীয়জন মাছহৰ উক্তি দশম শাৰীৰ সোমাজৰ পৰা চতুৰ্দশ শাৰীৰ শেষলৈকে । চতুৰ্থ ব্যক্তিৰ উক্তি পঞ্চদশ শাৰীৰ শুনিৰ পৰা ঊনবিংশ শাৰীৰ

আৰম্ভলৈকে । পঞ্চম ব্যক্তিৰ ঊনবিংশ শাৰীৰ আৰম্ভৰ পৰা চাৰাৰিংশ শাৰীৰ কিছু অংশলৈকে । সপ্তমজন লোকৰ উক্তি চাৰাৰিংশ শাৰীৰ কিছু অংশৰ পৰা ষটচাৰাৰিংশ শাৰীৰ প্ৰথম আৰম্ভলৈকে ।

প্ৰতিজন ব্যক্তি অৰ্থাৎ বক্তা আহাৰে ভিন ভিন অঞ্চল নাইবা দেশৰ পৰা । তেওঁলোকৰ প্ৰাক্তি-জনৰে লগত আছে এজনীকৈ (অথবা একাধিক) যুৱতী—নিজ নিজ দেশৰ বেশ-ভূষাত সুসজ্জিত । তেওঁলোকক যেন কোনোবা ছোৱালী বিক্ৰী কৰা হাটৰ পৰা অনা হৈছে । ডাঙৰ ডাঙৰ ক্ৰেতাক আকৰ্ষণ কৰিবলৈ বক্তাসকৰে নিজৰ নিজৰ দেশৰ ছোৱালীৰ সামপোষাধাৰক প্ৰশংসা কৰিছে আৰু যথাসম্ভৱ পূৰ্ণকৰ্তী বক্তাৰ দাবী ধৰি কৰিবলৈ ব্যৱ কৰিছে । প্ৰতিজনেই যেন নিজৰ ভাষাত কথা কব খুজিছে । (প্ৰত্যেকে নিজৰ ভাষাত কৈছে বুলি কোৱাটো ঠিক নহব, কাৰণ কবিতাকাৰৰ বাবে সকলো ভাষা নিখুঁতভাবে ব্যৱহাৰ কৰাটো সম্ভৱ নহৈছিল । বিগত শতাব্দীৰ বঙলা নাটকত যিদৰে কলিকতা নাইবা বঙ্গদেশৰ বাহিৰৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ ব্যক্তকী কোনো কোনো পাত্ৰ-পাত্ৰীৰ মুখেদি ব্যস্তৰতাব আৰু বিভিন্ন সঞ্চাৰৰ চেষ্টা হৈছিল, এয়াও বোধকৰো হেনেকুৱাই) পুৰণমজন বক্তাক দ্বিতীয়জন বক্তাই 'গোৱা' বুলি এবাৰ সোধোৱা কৰিছে । সেই অম্ৰসৰি পুৰণম বক্তাৰ ভাষ্যক 'গোৱা' বুলিব পাৰি । প্ৰাকৃতত গোৱানবী নদীৰ নাম 'গোলা' এতেকে এই ভাষা দাক্ষিণাত্যৰ বুলি ধৰিব পাৰি । তেতিয়া হলে এই ভাষা দৰ্শনীৰ এক পূৰ্বপুৰুষ ।

দ্বিতীয় বক্তাক তৃতীয় বক্তাই প্ৰথমতে "কামোড়" বুলি উল্লেখ কৰিছে । ইয়াৰ ভাষাত মাৰাঠীৰ বিশিষ্ট লক্ষণ অলপ অলপ আছে ।

এতেকে দ্বিতীয় বক্তার ভাষাক 'কানোড়' বা 'কর্গাট' ভাষা বুলিলে কোনো দোষ নহয়। তৃতীয় বক্তাক চতুর্থজন বক্তাই "টেলিপুত" বুলি সম্বোধন কৰিছে। সেই অম্মসবি তৃতীয় বক্তার ভাষাক 'টেল' বুলিব পাৰি। প্ৰাচীন গুজৰাট ৰাজস্থানীৰ লগত এই ভাষাৰ মিল অলপ অলপ চকুত পৰে। চতুৰ্থ বক্তাক পঞ্চম বক্তাই 'টাক' বুলি মাতিছে। এই ভাষাত ডোগৰী-পঞ্জাবীৰ স্পষ্ট লক্ষণ কিছু কিছু আছে। এতেকে এই ভাষাক প্ৰাকৃত ব্যাকৰণৰ বচয়িতা পুৰুষোত্তমৰ উল্লিখিত 'টকা' বুলিব পাৰি। এই ভাষা হৈছে আধুনিক ডোগৰীৰ এক পূৰ্বপুত্ৰ। পঞ্চম বক্তাক "গৌড়" বুলি সম্বোধন কৰি ষষ্ঠজন বক্তাই কথা আৰম্ভ কৰিছে। এই ভাষাত বঙলা ভাষাৰ লক্ষণ প্ৰচুৰ আছে—ইয়াৰ ব্যাকৰণত, শব্দত আৰু ইডিয়মত। কবিতাটোৰ বচয়িতা এজনৰ বাহিৰে বাকী কাৰো মুখত ইমান কথা (নকুবা বাক্য) দিয়া হোৱা নাটকিয়া। এই ভাষাৰ লগত তেওঁৰ ঘনিষ্ঠ পৰিচয়ৰ যথেষ্ট প্ৰমাণ আছে। পঞ্চমজন বক্তাৰ ভাষা 'গৌড়ী'।

উপক্রম

নমঃ সিধ(সকলৰ)

বোভে বাউল বেলে বৰানিলে
যদি নজে ॥
দিহে যিমান জানে ত্ৰিমানে বহানে
ইহি মাতি ডাহৰ লোকৰ কৰে মন তুই ॥

প্ৰথম বক্তা

* * * * *
... .. দেগুৱায় ভাল
চকুত মনা অলপ দাৰ্শল
খাওক সাক ("তুহুউ") ফল
অথব তামোলে বজা অলপ অলপ
শোভা দিহে কপালি অৰ ... ॥

* * * * *
... .. মুক্ত কৰে।
ভিত্তিত দেখি জ্বালৰ গুট ভাল
আন কিহেৰে তাইক (শোভা) পায়।
এয়েই তকণিৰ ভাল সাজ
দাৰ যিহত কচি ...

* * * * *
... .. সজোৱা হয়।
ৰজা কাহিলি অতি ব্ৰহ্মব, মনোমোহা।
টানটিক বহা অহ।
যাগবা (?) পৰিধান দেখি ভাল
মেল খাই যেতিয়া পৰে
সেই শোভা জানো লেঙটি মবাত পায় ?

* * * * *
বিনা আভৰনে (কি) যে পদ শোভা
অহৰ কথা ক'লে মোৰ অতি কোদ (হয়)
এনেহেনে কথা ("বেটিকা") যি বহলৈ আছে
কাৰ তুলনা বেজে জানো পায় ?
ক * * *

দ্বিতীয় বক্তা

(আমৰ) বেশ (যেতিয়ালৈকে) দেখা নাই।
 "বলিষ্ঠা" (১) বন্ধাৰ যি চমৎকাৰিতা
 সেই কথা কোৱাৰ ... সমৰ্পণ ?
 তাৰ পিছত যিবা যুক্তি ফল —
 থাকক সেয়া, কথা কেলেই লাগিছে।

• • •
 • • •

কাণত চেতিৰ (? "দটিকনহ") যি বেথা
 সেই কথা মনত পৰিলে বহুতে হয় অন্তৰ্গাহ ("ওহ" ?)।
 (জালৰ ?) গুটি কঠে শোভা পায়,
 অগ্ৰহৰ দৃষ্টি যাৰ (ভেমে) লোকেও ফুট হয়।

• • •
 • • •

পৰিধান
 এনে আকোৰপোজক আৰু কথা কি।
 বেটীত (? "আবিলু" (২) ঠাটি ঠাটি
 লেহুটি মাৰি পিছা
 আৰু কি, যৌবন (উন্নত) প্ৰভ।
 হাতত বন্ধাৰ জাপ ("বীঠে") উজ্জল, সৰু
 মাৰ কাষত (? দেখি বন্ধনী স্থতা সৰু।
 পাচ
 যেন কাম মিত্ৰিত।
 ডৰি থাক ("পাহাংসিয়া") (৩) সুন্দৰ চমৎকাৰ ;
 আৰু কি লাৱণ্য আছে শোভা পায় (লাগে) ?
 গোল্ল, হোৱাৰ দেশ
 আৰু কি (কম) (এনে নেকি ?) হোৱাৰ বেশ ?
 চপল কথা কয়, অখণ্ড অহঙ্কাৰ

কবে তেওঁ নিজবে গোৱাৰ ভাবৰ প্ৰকাশ।
 এনেহেন ... তাকণো শোভিতা
 লাহি ছোৱালী ("পাতলী") কোন ভাগুকে এৰে ?
 এনেহেন (ছোৱালী) বদলোকৰ ("খাউল") ঘৰত শোভা পায়,
 চা তই, মননেও পাহৰিব।

তৃতীয় বক্তা

এই কানোড়ে বলকিছে কিদমে
 নেদেখাকৈ আমাৰ বেশ
 • • • •
 ইয়াত অলপ হলেও ("খইনটী") তাই কাক মোহিত নকৰে
 চকুত অলপ তাজল সনা
 যিয়ে জানে তেওঁচোন অলপ হলেও কণ্ডক।
 মদনন কৰাবৰ দৰে জুহুকা ("কাচজিঅউ") কাণত,
 কি কবিৰ অজ্ঞ শাস্ত্ৰ ?
 ডিঙিত ভাল দেখি পু'তিব ("পুলুকী") কঠহাৰ ("কাতী")
 তাই বাক হবন নকৰে তাৰ দৃষ্টি ?
 বঙা বহুক দাঁখনকৈ গুলমিছে
 দেখা নাহিকে বাক কোন নহয় পগলা।
 উভবীয়া, শুনে লাভিছে সেই উচ্চতা
 দেখিলে তৰুণ হয় পাগল।
 গুলোমা ("বাহুভঅউ") সেই মালা দাঁখন,
 হাতত সোণৰ থাক ("মাঠঅউ") টিক শোভা পায়—
 ফুল ব্যক্তিসৰে চাই থাকে সেই ফালে।
 পাতল (বহু) পৰিধান আঁঠু ভাল দেখি,
 ভাঙৰ মাছহৰেবে দেখিলেই মুগ্ধ হয়।
 মৃগুৱৰ ধ্বনিয়ৈ কাণক স্বৰ দিয়ে
 • • কাৰ ভাল নাবাগে বাক ?
 তাই যেতিয়া বোজ কাচে হংসপন্নত যায়—
 সেই অন্তৰ্বেৰিকা (?) নহলে
 ভাঙৰলোকৰ যাবই নহয়।

- (১) স্তম্ভপাক্তি কৰি বন্ধা টুলি ? অলঙ্কাৰ বিশেষ ?
- (২) সংস্কৃত "আলৌড়" ?
- (৩) পাছকাও হব পাৰে।

যি দৰত এনেহেন ছোৱালী সোমায়
সেইখন ঘৰকেই ডাঙৰ লোকৰ ঘৰ বুলি ধৰিব পাৰি।

চতুৰ্থ বক্তা

হেৰ টেঞ্জি দুত, তই বলকিছ কি
* * * টিক তই ...
একমাত্ৰ বেষ যে এয়া, বৰ্ণনা কৰিবলৈ আছে,
(যাক কবলৈ পালে মন যায় গলি।
এক-বেকটিক বন্ধা চুলি
তাকেই যেন প্ৰত্যক্ষ গোৱীলক। (২)
চক্ৰৰ দৰে কেট মাৰিছে
এনেহেন লাগে যেন এটাকেই সকলো শোভিছে।
চকুত অলপ কাঞ্চল মনা
যাক দোৰ মদনো (হয়) উন্নয়।
জুইকাৰে শোভে হুৱান কাণ
অল সাজ পোছাক পুৰি যাওক।
ভিত্তি শোভে জাল-গুচি হাব
অ'ত ত'ত মোহিত হয় শতজন।
আধা-উল্কাভিত স্তনৰ গুপবত যি ককুক
সোয়ে যেন বধ অনঙ্গ।...
যি স্তন ককুক-আগুত
তাকে দেখিলে আন সকলো বিশ্বাস লাগে।
গোবাসী অঙ্গত চুইবতী ককুক,
সন্ধিয়া আৰু জোহাদীৰ যেন মিলন হৈছে।
পৰিধান কৰি ঘৰা মাযাকা—সেয়া যেন কানত ("কেবা"), পৰা
লেটুটি পেটুটি আৰি সকলো (তাৰ আগত) কুছ।
* * * পৰিধান;
পাৰি গজা পখীৰ দৰে তাইৰ পিনে উৰে।
হেৰ টেজ, এই বেশ সৌভাগ্যৰ,
* * *
এই টক দেশৰ ছোৱালী ("টিকিনি") কবন কৰিলে
(সেই ঘৰ) উজ্জল হয়,
তাইক মেঘলে লোক অধৰকে চাই থাকে।

পঞ্চম বক্তা

মুখ টাক, কি কুল বলকিছা
"বাহৰ" আগত কুল বৰ্ণনা কৰিছা।
তই কেনেকুৱা, কিমান দেখিছ "বেশ"।
বধে মধে কৰিছা বৰ্ণনা, গুট।
গৌড়ৰ ভাল মাত্ৰহ (১) তই কিমান দেখিছ ?
তাকে দেখি কি (আক সকলো) "বেশ" ভাল লাগে ?
জেকটিক বন্ধন চুলি কেনে শুন্ধৰ—
খোপাত বন্ধা এটি * * *
খোপাৰ গুপবত কুলৰ খোপা (৩) কেনে লাগে ?
বাহৰ গ্ৰাসত যেন বৰি।
'কপৰী' (১) "অহাৰ" মাজত চকুত লগা (১) "লিটিল" কুল,
তাকে দেখি সকলো তকন বিচ্ছল।
সক সক কুল ততে মনোহৰ
বন্ধনীৰ মুখত যেন গুটি গুটি তৰা।
হেৰ হেৰ বৰব, চাই ল তই
সেই কপালৰ তুলনা হয় কত ?
চা তই বৰব, কেনেহেন বুনীয়া কুক ?
সেয়া যেন সাজু কৰি ৰখা কামৰ ঘৰ।
গুন, জন্ম বৰব, কেটটো দেখিছ নে নাই ?
ই চক্ৰটিকে চেন পেলাইছে।
বুৰগীয়া কেটটো কেনে শুন্ধৰ দেখি ?
জোমৰাই যেন কিবা... কামতহে নামি আহিছে।
বিনা বনমাল্য দৃষ্টি (১) নে.....
হেৰ ধৰ, নিছৰ বুদ্ধি হেৰুৱাইছ।
কানত পিছা তালৰ পাত
শোভে যেন সৌভাগ্য পত্ৰ।
তামোলৰ ৰাগীত খাত বঙা
হেৰ, নিলেছানৰ নো ... বত।

(৪) অৰ্থাৎ গোৱীয়ে আলিঙ্গন কৰা শিৱ ?

(৩) নাইবা চূড়ামণি। মূলত "আশ্বেজল", সংস্কৃত 'জামলক'

কঠোর ভূষণ পাঁচ মের দিয়া অতলি ছাড় ("তাণ্ড")
 তার বাবেই মদনব হৃদয়ত নাগে এনে ভয়।
 মালা করা হৈছে সোণব দানার
 মুক্তা উৎকৃষ্ট হলেও হৈছে পরাজিত ("হসীজই")।
 গাঠি হতলি ("তাগউ") সেই ভিত্তিত ভূষণ,
 হের মুখ, তাকে দেখি কোন নরম মুখ ?
 হৃতাৰ দবে যি হাব পড়া
 তাকে দেখি (সকলো) হাবর হ'ল পরাজয়।
 ভবা স্তনর গুণবোধি যি হৃতাৰ হাব
 পরান্ত কবিছে (?) সেয়ে সকলো শোভাক।
 ভবা স্তন দেখি কেনে খাতল শাড়ীর ("পাবডী") মাছেদি
 শবত মেঘর ফাকেনি যেন চঞ্জটি।
 হুতলি হাব বোমাবলিত পবিছে
 গলার পানী যেন পবিছে বসুনাত।
 বাহর তাবিজ ("চন্দহাঙ্গি") (৭)
 সেয়া (যেন) দ্বিতীয়ার চক্রব চাক্রক ("চন্দহাঙ্গি")
 অঙ্গর উজ্জলতাই অঙ্গর ভূষণ
 হাব, আঙুঠি ("কিটী-বোদী"), হের মুখ,
 সকলো মিছা।
 বট্টি বেষ্টিত ("বাছা") পরিধনব কেনে শোভা।
 অল্প পরিধানব প্রশংসা জুনিলে
 মোর অতিপাত বং উঠে।
 ওপরত পিচ্চা (?) "বিউম্বু" দিল্লর বঙ্গ
 রূপ দেখি তাইর করে খের সকলোলে।
 বগা কাপোবর গুনি ল'গিছে কেনে ?
 মুখ-শশীত যেন জোনালী বিয়সিছে।
 এনেহেন বেশ গৌড়নারীসকলর
 ("গাউডল্ল কেক"),
 তাকে এব প্রশংসা ক'রলো। সেই সকলে দুই হয় খচিত।
 যাব যেনে কটি, তার (তেন-করা) কথা,

(৭) সংকৃত হব 'চন্দ্রভাতি'। তুলনীয়, চন্দ্রমালা, চন্দ্রহাব।

এই বেশর কি বুলি আছে ?
 এনেহেন গোড় উকী যি খব ডাওবলোকর ঘনৈল যাব
 লক্ষীর মণ্ডপ (যেন তাইক) দেখি।

যষ্ঠ বক্তা

গৌড়, হেব, তই বড়লো, বর্গবো
 তোর লপত কোনে কথা কয়।
 কিস্ত (এই) বিচে মালর দেশর "বেশ"
 (ইয়ালে) আহলে
 কামদেৱেও নিজর অঙ্গ পাহৰি যাব।
 ইয়াত প্রসাদিত মূলব (?) "অনুভাবই" খোপা
 হুভাগ কাব থাকে;
 খোপাব ওপরত "সোলভহ" বিয়া, তার কেনে শোভা,
 যেন কামদেৱর সিন্ধুর দবে বঙ্গ "বাজাশেখ" নামিছে।
 কপাল গোড় ববনীয়া, সৰু, সমতল, খুব সৰুও নহয়, ওগুও নহয়।
 সেয়া অগমীর চঞ্জ যেন লাগে
 কোন তাইর এই সঠিক 'চৌচ' (?)
 দুটি ভূক, অধব, সৰু, কেন, হৈক চাবান চকুৰ গুণ
 যেন কামর ধুতহে লগাইছে;
 কপালব কোটি কুমবকৈ সদ্যা.....
 ... ভাবববে (?) কাম পাব।
 সৰল পোপ নাক হৃদয় হুবেব
 সেই বর্ণনাব আগত আন সকলো খব হয়—এইদেৱে তই লিখনে ('বেম্বু')
 চকুৰ দুই তাঁক, উজ্জল, ভবল; সেই বর্ণনা
 কবিলে অসম্বৰ্ণ।
 তেনেহেন অঙ্গ পালে কামদেৱে অগতত কি (বে)
 কবিব সেই কথা বৃহস্পাতৱেও বুজি নাগায়।
 ধুনীয়া ('বহু') চকুত হেলব কালল সনা, কেনে থাক ?
 যেন চকুৰও ভয়তে কবিছে..... যেন।
 পুনিমান চঞ্জটি ফালি হাবিকাব কাবতে পেলাই
 কবিছে হুগাল বজান

(৮) বোধকৰা চুমকিৰ বন করা শাড়ি

তাকে দেখি অজ্ঞাপ্য বুলি হতাশতে তৰুণ সকলৰ
ধপধপ কৰিছে হৃদয়।

কাগৰ বাবপাশাৰ বৰ্ণনাৰ ভাষা নাই
কিমান বোকে কিমান চেষ্টা কৰিছে (?)
এই জগতত (ইয়াৰ) মূল্য নাই।
“ধৰ্মিবন” (৮) পিছিলে তাইক কেনে স্তম্ভৰ দেখি
পুণিমাৰ চক্ৰই যেন কাম এৰি থৈ
কোনাত মবন পাবলৈ নাহি আহিছে।
তাৰ তলাত সেই অৱৰ্ণনীয় শোভা লাভ কৰিছে।

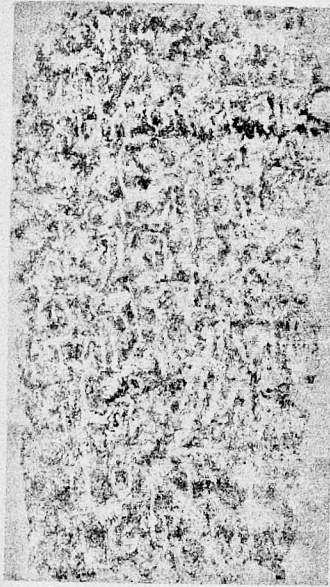
• • •
যেন কোহোভাভূৱী প্ৰবাল অশোক পল্লৱ আদি
হৈছে ইহতৰ তুল্যৰ কাৰণ
গোটেই মূৰৰ যেনে শোভা, তাৰ
যদি কোনো পদাৰ্থই (?) অহুকৰণ কৰে
দিওঁ তেন্তে তাৰে তুলনা।
আপোনাৰ বুদ্ধি আছে, কিন্তু সম্পূৰ্ণ বৰ্ণনা
কৰিব নোহোৱে সেই বুদ্ধি বুজত থকক
তাৰ পিছত এধাৰি হাৰ (“একাৱলী”) একমাত্ৰ পিছা
তাবেই দেখি এনেকুৱা
যেন মুখজৰ সোৱাত আকাশৰ সাতাইশ নক্ষত্ৰমালা
..... সমাগত এইধৰে গুলমি আছে।
স্তন বুহং (“পতলা”), তৰু, পোলাকাৰ, শকত,
সোণৰ মঞ্জল খট যেন দেখি
কামলেশ্বৰ ঘৰৰ “বাৰিগ্ৰহ” হোৱাৰ আৰু কোণ বোণ্য ?
জিবলীৰ মাজত নোমবাণি কেলেহুৱা যে লাগে
যেন সৌন্দৰ্য্যৰ কামত (ছই) ফালৰ
গুটি ৰদৰ বৃহ নিৰাকৰ কৰে।

তাৰে অলঙ্কাৰ লাভ ঘোড়িৰ এধাৰি হাৰ
সেই শোভা দেখি এনে ভাৱ হয়—অসৰ আমাৰ হ’ল এই সংসাৰ।
তাৰ পিছত যেতিয়া তাইক পিছোৱা হয় হাত ভৰিত সোমাব থাক
তাকে দেখিলে তোমাৰ ঘি বেণ,

(৮৮) পিঠিত চাপক

(৮) বোধকৰো চুমকিৰ বন কৰা লাড়ি

অসম সাহিত্য সভা ॥ ৮৪ ॥

গুৱাহাটীৰ আমবাৰীৰ শিল্পালিপিক্তন

ড: প্ৰতাপচন্দ্ৰ চৌধুৰী

১৯৭০ খ্ৰীষ্টাব্দৰ ফেব্ৰুৱাৰী মাহত নগাৱত
কিন্তু অস্থায়ীভাৱে চোৱা অসম সাহিত্য সভাৰ
সভাপতি মহোদয়ৰ অভিতায়নৰ পৰা আমবাৰীৰ
শিল্পালিপিক্তনৰ সন্ত্ৰে পাই। তেখেতে উল্লেখ
কৰিছিল, ইয়াত পোৱা শিল্পালিপিক্তনৰ
কৈ পাতোহাৰ হোৱা নাই। গুৱাহাটীৰ
ব্যতিক্ৰম সাংগ্ৰহালয়ত অহুসন্ধান কৰি কেনবাটক
ইয়াক বিচাৰি পাই ১৯৭১ চনৰ মাৰ্চ মাহত;
আৰু অসমীয়া প্ৰাচীন লিপিৰ গৱেষক শ্ৰীযুক্ত
পাটনীৰ সহায়ত লিপিক্তনৰ কেবাটাও ছাপ
লওঁ। এইটোও জনা গল যে কেইবচৰমান
আগতে অসম টেলিটাইল ইনষ্টিটিউটৰ
সাজেতে “প্ৰত্নবখণ্ড” পোৱা হৈছিল, আৰু যি
ঠাইত পোৱা হৈছিল সেই ঠাইখিনি বৰ্তমানৰ

প্রত্নতাত্ত্বিক খনন কাৰ্য্য চলোৱা ঠাইৰ পাতে লগা। সংগ্ৰহালয়ৰ পৰা আমাক আৰু জনোৱা হৈছিল যে নানা পদ্ধিতে অশেষ চেষ্টা কৰিও শিলালিপিৰ পাঠ উদ্ধাৰ কৰিব পৰা নাছিল।

শিলালিপিখনৰ জোখ চে: মি: ৬৭ × ৪২ × ১৪। ইয়াৰ লিপি অতি জীৱন-দীৰ্ঘ। তথাপি অতি কঠোৰে ইয়াৰ পাঠোদ্ধাৰ কৰা হৈছে। (১) লিপিৰ অক্ষৰ পুৰণি অসমীয়া হলেও ঠায়ে ঠায়ে উত্তৰ ভাৰতীয় ব্ৰাহ্মী আৰু দেৱনাগৰী সাৰিশূণ্য দৃষ্টিভূত হৈছে। (২) ইয়াত বোধিত কৰা শুদ্ধ অসমীয়া পাঠবিধি এনেকুৱা:—

আদিতা সম শ্ৰীসমুদ্ৰপাল ৰাজো। প্ৰবল সবাসিক সত্ৰ। সগুণ ক্ৰিয়া। সনাসীম বোলে, দান পুইঞ সজ। যোগীহাটা। শক ষ্টশ বাণ চক্ৰ। মূঢ় ভনতি ॥ (৩)

অৰ্থাৎ ৰজা সমুদ্ৰপালৰ ৰাজ্যত এখন পৰাক্ৰমী সবাসিক সত্ৰ আছিল, যি সত্ৰত সগুণ কাৰ্য্য অৰ্থাৎ পূজা পদ্ধতি চলিছিল। সনাসী বা তাত্ত্বিক-বৌদ্ধ নিৰ্ধৰ মতে দান কৰিলে পুণ্য হয়। এই সত্ৰত বাস কৰা যোগীসকলৰ ঠাই-খিনিক (নৱ বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ কেৱলীয়া হাটাৰ সাদৃশ্য) যোগীহাটা বোলা হৈছিল। ১১৫৪ শক বা ১২৩২ খৃষ্টাব্দত কোনোবা মূঢ়ই এই পাঠবিধি বচনা কৰিছিল।

- (১) কলিৰ ছাপ লোৱা আৰু পাঠোদ্ধাৰত অসমীয়া লিপিৰ গৱেষক ত্ৰিবিভূতি পাচনীৰ সহায় সহযোগ বিশেষ উল্লেখযোগ্য।
- (২) আমবাৰীত সদা আৱিষ্কৃত কিছুমান প্ৰত্নৰ মূৰ্ত্তিত বোধিত অক্ষৰৰ লগত ইয়াৰ মিল পোৱা গৈছে আৰু ইয়ে আমবাৰীৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিক সামগ্ৰীৰ কাল নিৰ্দ্ধৃত সহায় হৈছে।
- (৩) মূলৰ পাঠ: আদিতা সম শ্ৰীসমুদ্ৰপাল ৰাজো। প্ৰবল সবাসিক সত্ৰ। সগুণ ক্ৰিয়া। সনাসীম বোলে দান পুইঞ সজ। যোগীহাটা। শক ষ্টশ বাণ চক্ৰ। মূঢ় ভনতি।

অসম সাহিত্য সভা ॥ ৮৬ ॥

কম কথা থাকিলেও, শিলালিপিখন বেচ ফলস্বৰূপ অতি মূল্যবান। সত্ৰ আৰু চাৰি উল্লেখ বিশেষ উল্লেখযোগ্য। নৱ-বৈষ্ণৱ ধৰ্মৰ ভেটি এই অমুষ্ঠানৰ ওপৰতেই স্থাপন হৈছিল আৰু তেওঁসকলৰ ধৰ্ম প্ৰচাৰত যথেষ্ট অৰিহণা যোগাইছিল। এই অমুষ্ঠানবোৰ যে বৌদ্ধ ধৰ্মৰ মুঠানৰ লগত জড়িত এইটো শিলালিপিখনে স্যাব্যস্ত কৰিছে। আমি জনাত এই কাৰণেৰে প্ৰাচীন কামৰূপী ভাষা আৰু গজ সাহিত্যৰ প্ৰথম নিৰ্দ্ধৰণ দাৰ্ভি ধৰিছে, যদিওবা ইয়াত পাঠ আৰু প্ৰাকৃত শব্দৰ প্ৰভাৱ মুই কৰিব নোৱাৰি আৰু ইয়ে প্ৰমাণ কৰিছে, ত্ৰজৱঙ্গী ভাষা অসমৰ ৰত্নতা স্তায়কপৰে প্ৰচলিত হৈছিল। ইয়াতোকৈ মূল্যবান কথা, এই লিপি ধৰা শিলাটো প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমালোচনাৰ ভৰি থকা আমবাৰীৰ খনন কাৰ্য্য চলোৱা ঠাইখিনিৰ পাতে লগা। গতিকে দেখা যায়, আমবাৰীত এতিয়াপৰে আৱিষ্কৃত হোৱা ইটাৰ পাৰ্থনি, কিছুমান প্ৰত্ন মূৰ্ত্তি আৰু অন্যান্য সামগ্ৰীৰ কাল-পৰ্য্যবেশ ওপৰত আলোকপাত কৰিছে। অমুমান কৰিব পাৰি, ইয়াত পোৱা অৰ্দ্ধ বৰ্দুলকাৰৰ গৰ্ভাঙ্ক অথবা মণ্ডপতে সৈতে ইটাৰ পাৰ্থনি শিলালিপিৰ উল্লেখিত সত্ৰামুষ্ঠানৰ ভগ্নাৱশেষৰ বাহিৰে অৱশ্যে একো নহয়। আৰু এই অমুষ্ঠান পালৰণ

শেৰৰ বজাসকলৰ অমুপ্ৰবেশ আৰু পূৰ্বপোষকতাত ভাৱিতক-বৌদ্ধ প্ৰথা আৰু পূজা-পাঠলোৰে চালিত হৈছিল। আমবাৰীত আৱিষ্কৃত গোৱা মহিমা-মৰ্কিনী চূৰ্ণাৰ মূৰ্ত্তিসমূহেও এই পূজা-পদ্ধতিৰে প্ৰমাণ দিয়ে আৰু এই মূৰ্ত্তিসমূহ, (ভাঙৰ বিষ্ণু, অগ্নি আৰু শৃংগ মূৰ্ত্তিৰ বাহিৰে যিবোৰ স্থাপত্য বিপাৰ্য কালৰ পৰা কিছু আগৰ বুলি ক'ব পাৰি আৰু যিবোৰ মন্দিৰৰ বেৰাবিত লগোৱা হৈছিল বুলি অমুমান কৰিব পাৰি) সত্ৰত স্থাপিত পূজাৰ সিংহ বুলিয়ে বিশ্বাস কৰিব পাৰি। দীঘলী পুৰুষীৰ পাশ্চত্ৰ পাৰত একালত অৱস্থিত কেতকী-বাৰীৰ বৈষ্ণৱ সত্ৰই এই ৰাজকীয় তাত্ত্বিক বৌদ্ধ মূঠানৰ আওপকীয়াভাৱে হলেও, স্থাতি বহন কৰিছে বুলি ধৰি লব পাৰি।

শিলালিপিত উল্লেখিত ৰজা সমুদ্ৰপালনো কোন আছিল? পৰা বজাসকলৰ বংশাৱলীত এইখন প্ৰবল ক্ষমতাশালী আৰু ধাৰ্মিক ৰজাৰ নাম উল্লেখ নাই। আমি জনাত, পালৰংশৰ শেৰৰজন ৰজা আছিল জয়পাল আৰু তেওঁ ১১০৮ খৃষ্টাব্দ মানলৈহে ৰাজত্ব কৰিছিল। সমুদ্ৰ পাল যে এওঁৰেই বংশৰ ৰজা আছিল সেইটো নিতুল কিত্ত কাল-পৰ্য্যবেশৰ কালৰ পৰা এই ৰজাজনে ৰত্নপালৰ পিছতেই ৰাজত্ব কৰিছিল বুলি কব নোৱাৰি, যদিওবা এইটো ঠিক যে এই বংশৰ ৰজাসকলে অস্তুত গুপ্তীয় তেৰ বাহিৰে মাজ ভাগলৈকে ৰাজত্ব কৰিছিল। এই শিলালিপিখনে থাকেই প্ৰমাণ কৰিছে আৰু পাল বংশৰ পতন সত্বেও এওঁলোকক কৰা সিদ্ধান্তবোৰ শুধৰ্ণি কৰে। (৪)

মূৰ্ত্ত কথা, এই শিলালিপিখনৰ পাঠোদ্ধাৰে

বৃষ্ণীৰ নতুন সমল কঢ়িয়াই আনিছে আৰু ইয়ে আমবাৰীৰ প্ৰত্নতাত্ত্বিক খনন কাৰ্য্যৰ সহায়ক হ'ব বুলি অমুমান কৰা হৈছে। গতিকে প্ৰত্নতাত্ত্বিক সকলে ইয়াৰ জৰিহতে ষকল আমবাৰীৰে নহয়, পুৰে উগ্ৰভাৰাৰ দৌলকে ধৰি পশ্চিমে বোপুঠ মিচন অমুষ্ঠান আৰু মধ্যত জজ পথৰা, এই স্তৰহত ভূখণ্ডত এটি ধাৰাবাহিক, বহু শতাব্দী জুৰি প্ৰাৰম্ভমান সভ্যতাৰ ঐতিহাসিক আহিলা-পাতিৰ খাতি পাব বুলি আশা কৰিব পাৰি। কাৰণ উক্ত ঠাইখিনিৰ মাজত সময়ে সময়ে নতুন ঘৰ সাজোতে এনেকুৱা প্ৰত্নতাত্ত্বিক সামগ্ৰী আৱিষ্কৃত হোৱা দেখা গৈছে। অতি পৰিতাপৰ বিষয়, উক্ত ঠাইৰ মাজত শৌধ-নিৰ্দ্ধান কাৰ্য্য প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমল ভাৰ্ত্তি-ছিত্ত হলেও গঢ়া হৈছে। ই অসমৰ, তথা জাতীয় সংস্কৃতিৰ অৱমাননাৰ চূড়ান্ত নিৰ্দ্ধৰণ। আমাৰ বিশ্বাস, মাটিৰ তলত পাহৰণি গৰ্ভত যুগ যুগ ধৰি পৰি থকা উৱলি যোৱা আমবাৰীৰ পুৰণি সভ্যতাৰ জলপ চাৰেকীয়ে বিকৃত আধুনিক সভ্যতাৰ ভাৱধাৰাৰ পৰিহাৰন কৰোৱাত পৰ্য-প্ৰদৰ্শকৰ কাম কৰিব আৰু জাতীয় চেতনাত আনি দিয়াত সহায়তা কৰিব। গতিকে আমি আশা কৰিব পাৰোনে, যি শিলালিপিৰ পাঠোদ্ধাৰে এটি নতুন সিগ্ণত্ব মূলক কৰি দিছে, তাৰ লগত জৰিত আপুৰুগীয়া প্ৰত্নতাত্ত্বিক সমালোচন উভয়ৰ আমবাৰীক জাতীয় কাৰ্ত্তি সম্পদস্থলী বুলি ঘোষণা কৰি ৰক্ষণীয় প্ৰত্নতাত্ত্বিক বিভাগে ততাত্ত্বিকৈ আগ বাঢ়ি আহি ইয়াৰ খনন কাৰ্য্য নিজৰ হাতত ল'ব? ইয়াৰ অমুখাই খেলি-মেলিৰ ফল হোৱাটো এক প্ৰকাৰ দুৰূপ বুলি ক'ব পাৰি। ●●

(৪) ডা. প্ৰতাপ চন্দ্ৰ চৌধুৰী: The History of Civilisation of the People of Assam to the twelfth century A.D., Pp 246 f.

(৮৪ পিঠিৰ পিছৰ পৰা)
(সেয়া) আৱৰ্জনা বুলি বোধ হয়।

সপ্তম বক্তা (?)

... .. এতিয়া ...
হেৰ কামদেৱে বৰ্ম ("সনাই") (২) লিখিছে,
সি এতিয়া তোক এৰি নিদিয়ে—এই কথা যেন জগতে কৈছে।
পৰিধানৰ শ্ৰেষ্ঠ ("মিনী") সাজ,
(হাৰ) যেনে শোভা, তাক জানো কোনো "বেশে" পায়?
... .. হেৰ, পৌড়েই হওক বা গোলাই হওক
যিয়ে যি ভাবে তাকেই হওক।
তাৰ পিছত (হাৰ) এধাৰ ("এক আবাদি")
... .. কিহে পায় তাৰ শোভা
কাজী-গুণ ("জৰাৰ") তাইৰ কামজমৰ
"আলবাদ"ৰ দৰে মনত হয়।
ভৱিত বহাগচম জয় কৰিছে,
যেন মাছত লক্ষীৰ নিৰাস বুলি ...।
... .. গোলাকাৰ, উজ্জল
তাতে সকলো বেশৰ যি লক্ষী তেওঁ হৈছে অগজত।
কাণোৰৰ কথা কবলৈ গলে—যি পৰাকী গৌৰ বৰ্ম ("গোৱাৰী")
তেওঁৰ সিন্ধুৰে বহা কৰা বেশ।
যি জনী ক'লা ("শাঘলী") তাইৰ বাবে
ৰা কৰা দুপাৰৰণীয়া ("পাটনী")
... ..
সেই শোভা ধৰিব পাবে কোনে তায়েই পাইছে।
ৰতি যলৈকে আৰি অজাত হুধ (পায়) নিজৰ চমুগত
জহত হুইনৰ লগত কোনে কথা কৈ
সমানে সমানে বুজিছে।
... .. তেওঁকেই বৰ্ণনা কৰিব পাবে যিয়ে
কামৰ বাজৰ অচল সাৰ কথাখিনি বুজি পায়।
এনেমানে জন্মৰ বেশ ("অৰণ্য") আৰি প্ৰবেশ কৰে যত
ভাৰ লোকৰ (খৰ) মন্ত্ৰে কৰ
আক কোনেবাই কওক ইচ্ছা কৰো।

(২) সংস্কৃত 'সম্ভাষ' বৰ্ম

অসম সাহিত্য সভা পত্রিকা ॥ ৮৮ ॥

সমাপ্তি

ৰোভে ৰাইল বেলে বখানিলে
(সা) ত ভাষাত থিৰিদি আনে

• • •
• • •
• • •
• • •

পঞ্চম বক্তা পৌড়ৰ নাহৰজন্মৰ কথাত বক্তা
জানি জনমৰ ইতিয়ৰ আছে। সেই সময়ত পৌড়ৰ
যবাং বহুবেশৰ নাহৰ দাৰ্শিক আৰু তাত্বিক বুলি
বিশেষত বহনাম আছিল। প্ৰবোধচমোদৰ নাটকত
'বোৱা কুলাঁ' বান্ধ পড়িত 'এজন অহৰ্জানিৰ ভূমিকাত
হৰ্জানি হৈছে। এই কবিতাটোতো পৌড়ীয়া লোকৰ
বহুই আতীয়া পৰিচয় আছে। মালবৰ নাহৰজনে
জনে জৰে তেওঁক শৰ্টে কৰাৰে কৈছে, "পাউত, বু'ত
এক কোপল অউক বব ক্ৰি, কো তু'ৰ সহ' ভই'
সেইই।"

পাউল বেলে কবিতাটিৰ বিষয় হল: গাভক বজাবত
(অৰ্থাৎ দত্ত ছোৱালী বিজী কৰা হৈছিল) বিজী-
দৰ বৰণে নিজৰ নিজৰ পৰ্য—খশেদৰ সাজ পিন্ধা
বহুপৰ তৰ্কসমলক—তাৰে মাতৃহৰ মসংসৰে পৰিচাৰিক।
ভোগ্যাক্ষেপে বিজীৰ কাৰণে লৈ আহিছে আৰু তেওঁ-
লোকৰ কলম বৰ্ণনা নকৰি বিশিষ্ট বৈশাখ্যৰ ভঙ্গয়ান

কৰিছে। তাৰ লগত আছে আমৰ পণ্যৰ মিন্ধা। এই
কবিতাটিত "বেশ" বোলা কথাখিনি দুটি অৰ্থ আছে।
প্ৰথমটি অৰ্থ হল সাজসজ্জা, দ্বিতীয়টি অৰ্থ শয্যাসজ
(আৰু বেশালায়)। ইয়াত প্ৰথমৰ অৰ্থটিয়েই প্ৰধান;
পিছে দ্বিতীয় অৰ্থৰ জ্ঞানী সকলোতে হুহুনাটক নাযাকি।
কবিতাটিৰ ভাষাক এৰিও ইয়াৰ আৰু দুটি ঐতিহাসিক
মূল্য আছে। প্ৰথমতে আমৰ দেশত হাজাৰ বছৰ
আগতে যে ছোৱাৰাণী বস্ত্ৰসায়ৰ (ইংৰাজীতে White
slave trade) দৰে এবিধ বাৰোয়া আছিল তাৰে
প্ৰমাণ দিয়ে। দ্বিতীয়তে সেইকালৰ বিভিন্ন অঞ্চলৰ ছোৱা-
ৰাণীবোৰৰ বসন আৰু ভূষণৰ বাস্তৱ বৰ্ণনা আছে।

বাৰিল-বেলৰ বৰ্ণনা কুল-কছাৰ নহয়— বেশাঙ্গনৰ
সাজৰ বৰ্ণনা। এক পূৰ্ববৃত্তী কবিৰ বৰ্ণনাত বৰ বাৰজ-
নাৰ আৰু সজপৰ চিত্ৰ কুটি উঠিছে। সেই লোকৰ
স্বাৰ্থৰ অধুৱাৰ দিছো:—

অপত হুগু বাস। সে হাতত সোণৰ অন্ধৰ উজ্জলতা
"মালাদেৰা কৰবী" সোফতেল হুসজিত, মাই,
কপত ভূষণ— নৰ শশিকলাৰ দৰে নিম্ব'ল তালপজ।
বহুবাৰাণাসকলৰ বেশে কাৰ মন নকৰে হুধ।

কবিৰ নাম টিকমতে জমা নাথায়। "ৰোভে" পদটিত কোনো কোনোৱে কবিৰ নাম বুলি ধৰে। কবি
পূৰ্ব ভাৰতীয়

(৯০ পিঠিৰ পিছৰ পৰা)

আৰু পিছলৈ লাহে লাহে হিন্দুস্থানী, হিন্দি,
পাৰ্ছী আৰু মাৰাঠী ভাষা উপস্থাপন কৰে।
১৯২০ চনৰ পৰা ১৯৩৬ চনৰ ভিতৰতে কেবাখনো

ব্যাকৰণ আৰু পাঠ প্ৰকাশিত হয়।

১৯৫০ চনৰ পৰা ১৯৬০ চনৰ সোমাজৰ
কালচোপোৰ ভিতৰত ভাৰতীয় দৰ্শন চৰ্চাই ইয়াত
অতি ক্ষিপ্ৰ অগ্ৰগতি লাভ কৰিছে।

অসম সাহিত্য সভা ॥ ৮৯ ॥

চোৰিয়ত কচিয়াত ভাৰতীয় দৰ্শনৰ চৰ্চা

শ্ৰী জি. এ. বোয়াফ

অষ্টাদশ শতিকাত খ. এচ. বেয়াৰ, পি. এচ. পল্লচ প্ৰকৃতি লিখকলকলে তেওঁলোকৰ ৰচনা সমূহ প্ৰকাশ কৰে। সেই সময়ৰে পৰা কচিয়াত ভাৰতীয়সকলৰ ভাষা আৰু জ্ঞানৰ প্ৰতি থকা আগ্ৰহ পৰিলক্ষিত হয়। ভাগৱত-গীতা আৰু শকুন্তলাৰ নিচিনা ভাৰতীয় কাব্য কচিয়াত লৈ আনুভৱিত হৈছিল। মহা-মুণীয়া ভাৰতীয় ৰচনাৱলী যি পৰিকল্পিত গভীৰভাৱে চৰ্চা কৰিছিল তেওঁলোকৰ ভিতৰত আৰ. লেনক্স, পি. য়া. পেট্ৰিও, ও. বোহট্টলিঙ্গ, আই. পি. মিনায়েৰ, এচ. এফ. ওলেনবাৰ্গ আৰু এফ. আই চংচেৰবাচকৌখ নাম বিশেষভাবে উল্লেখযোগ্য।

এই কালচোৱাত প্ৰাচীন ভাৰতীয় অৰ্থাভাষা আৰু বিশেষকৈ সংস্কৃত ভাষা বিশেষভাবে চৰ্চা কৰা হৈছিল আৰু চেট পিটাচবাগ'ত এখন সংস্কৃত অভিধানবোৰা সংকলন হৈছিল। অন্যান্য কেবাখনো বিশ্ববিদ্যালয় আৰু বিজ্ঞান একা-দেমীয়ে সংস্কৃত আৰু পিত্ত বৈদিক ভাষাৰ চৰ্চা কৰে। মহাভাৰতীয় আৰ্গাভাষা ভাষা সম্পৰ্কীয় চৰ্চাকাৰীজন আছিল আই. পি. মিনা-য়েৰ। প্ৰাক-বিগৰ কালচোৱাত ভাৰতীয় ঐতি-হাসিক আৰু সাংস্কৃতিক বিষয় চৰ্চা আছিল আন এটি উল্লেখযোগ্য ধাৰা। আই. পি. মিনায়েৰ আৰু তেওঁৰ ছাত্ৰ এচ. এফ. ওল-ডেনবাৰ্গ আৰু এফ. আই. চংচেৰবাচকৌখ বৌদ্ধ ধৰ্ম্মই আকৰ্ষণ কৰে। ৱহত অভ্যন্তৰীণ বিপ্লৱৰ সময়ত কচিয়া ইন্ডোলজীয়ে সংস্কৃত আৰু বৌদ্ধ ধৰ্ম বিষয় এটা বিশিষ্ট ভাৱধাৰাৰ দৰ্শনত প্ৰতিষ্ঠা লাভ কৰে।

১৯১৭ চনৰ পৰা আমাৰ এই কালচোৱালৈকে চোৰিয়ত কচিয়াত ভাৰতীয় দৰ্শনৰ অগ্ৰগতি

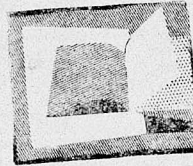
দুটা পৰ্যায়ত হোৱাটো পৰিলক্ষিত হয়। প্ৰথম পৰ্যায়ত বৌদ্ধ ধৰ্ম্মীয় আৰু NIA ভাষাসমূহ ওপৰত ঐতিহাসিক আৰু সংস্কৃতিক বিবেচনা চৰ্চাৰ কাৰণে দেখুৱা আগ্ৰহৰ কথা পাঠোৱা দাৰ্শনিক গবেষণাৰ ক্ষেত্ৰত অধিক মনোনিবেশ হৈছে দ্বিতীয় পৰ্যায়ৰ বিশেষত্ব। প্ৰাচীন আৰু মহাযুগৰ আগৰচোৱা কালৰ ৰচনা কেইখনো মূল পুথি আৰু অনুবাদ প্ৰকাশ কৰা হৈছিল আৰিভীয়া আৰু মুণ্ডা ভাষাই চোৰিয়ত বুদ্ধিজীৱ পণ্ডিতসকলক আকৰ্ষণ কৰিছিল।

চংচেৰবাচকৌখ বৌদ্ধধৰ্ম সম্পৰ্কীয় মৌলিক ক্ৰিয়াপ তিৰিখনৰ পুৰাণে লিখকক পুথিটো ভাৰতীয় বৌদ্ধ দৰ্শনৰ বিয়ত পুথিটোৰ এক পুথ্যত বিশেষজ্ঞ বুলি অধিস্থিত কৰাইছে তেওঁ আঁতৰায় উন্নত প্ৰাচীন ভাৰতীয় দৰ্শন বিৰূতিৰ বিবয়ে পুথিটোৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিলে। তেখেতেৰে ছাত্ৰ যি, যি, ওবাৰালি আৰু এ. আই. ভিগিৰকেও বৌদ্ধ দৰ্শন ওপৰত গভীৰ মনোনিবেশ কৰে।

চোৰিয়ত কচিয়াৰ পণ্ডিতসকলকো প্ৰাচীন ভাৰতীয় দৰ্শনে আকৰ্ষিত কৰে। আৰ. এ. ছোৰ দেৱসমূহ অধ্যয়ন কৰে। তেখেতে সংস্কৃত ভাষাৰ বীতি আৰু পৰ্ননাত্মক সাহিত্যসমূহ ওপৰত গভীৰভাবে মনোনিবেশ কৰে। যি, আই, কল্যাণতে মহাভাৰত অনুবাদ কৰা উপৰিও পটজী-সূত্ৰ অহুসৰি সংস্কৃত শব্দ সমূহ শ্ৰেণীভুক্ত কৰে।

নৱ ভাৰতীয় অধ্যয়ন চৰ্চাত অক্সফৰ্ড বিপ্লৱে কি প্ৰ অগ্ৰগতি আনি দিয়ে। এম. আই টাৰিয়েনিয়ে নৱ ইন্দো-এৰিয়ান ভাষা হিচাপে পোন প্ৰথমে মূল্য দিয়া উৎসুপন ৱৰে (১৯২০ পিঠিত টাওক)

অসম সাহিত্য সভা ॥ ১০ ॥

পুথি-পৰিচয়

(পুথি পৰিচয়ৰ কাৰণে প্ৰতি কিতাপৰে ছকপিন্টে পঠাব লাগে)

অসমীয়া কাব্যত প্ৰেমৰ বোঁৱতী সূঁতি

লিখক— শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ বৰুৱা, প্ৰকাশক শ্ৰীপ্ৰদীপ বৰুৱা, নৱগিৰি, গুৱাহাটী—৩ প্ৰথম সংস্কৰণ ১৯৭০ ৰেচ খনে ২০০০

অসমীয়া সাহিত্যলৈ শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ বৰুৱাৰ অৱদান বহুত। গদ্যৰ দায়িত্বপূৰ্ণ চৰকাৰী চাক-ৰীত থাকি স্বজনমীল সাহিত্যজগতৰ লগত নিৰিঙি সম্পৰ্ক ৰক্ষা কৰাটো অতি টান কৰ্ম। কিন্তু শ্ৰীঅতুল চন্দ্ৰ একেই যথায়থভাৱে চৰকাৰী কৰ্ম-পালন কৰিও একাগ্ৰচিন্তে সাহিত্য-জগতৰ লগত কেৱল সম্পৰ্ক ৰাখিয়েই থকা নাই, নিজেও চিন্তামূলক সাহিত্য ৰচনা কৰি আহিছে।

পৰিচয় কৰি দিবলৈ লোৱা 'অসমীয়া কাব্যত প্ৰেমৰ বোঁৱতী সূঁতি' কিতাপখন শ্ৰীবৰুৱাৰ বহুদিনীয়া যত্নৰ ফল। সৰ্বমুঠ ২৯৬+৪ পৃষ্ঠাৰ পুথিখনিত লৌকিক সাহিত্যত আদিৱসৰ পৰা আৰম্ভ কৰি সাংস্কৃতিক যুগৰ প্ৰেমৰ কৰ্তিতালৈকে মুঠতে সোতৰটা অধ্যায় সমিৰিত কৰা হৈছে।

আদিৱসৰ আলোচনাত অসমীয়া কাব্যত প্ৰেম-মূলক কথাৰ লগতে বিভিন্ন দৃষ্টিত নাৰীৰ স্থান আৰু প্ৰাক বৈষ্ণৱ, বৈষ্ণৱ আৰু উত্তৰ বৈষ্ণৱ কালত অসমীয়া কাব্যত প্ৰেমৰ স্থানৰ বিষয়ে ইয়াত খৰচি মাৰি আলোচনা কৰা হৈছে। বিষয় আলোচনা কৰোঁতে লিখকে আত্মসঙ্গিক কথা বা কাহিনীবোৰকো সামৰি পুথিখনৰ আলোচনাৰ বিষয় হিচাপে কেৱল প্ৰেমমূলক মাত কথা বা কাহিনীকেই লোৱা হোৱা নাই, ইয়াত অসমীয়া জনজীৱনৰ দৈনন্দিন বীতি নীতি, লৌকিক অমু-ঠান বা ধৰ্ম্মাৰ্হটানবোৰত প্ৰচলিত আচাৰ ব্যৱহাৰ, জনবিধাস আৰু নিয়ম পদ্ধতিৰ লুহে চিত্ৰ দাঙি ধৰিব পুথিখনিয়ে অসমীয়া প্ৰাৰ্ম্য সমাজৰ প্ৰকৃত প্ৰতিচ্ছবি নিৰ্বৃত আৰু বহুভাৱে অন্ধ কৰাত কৃতকাৰী হৈছে। ইয়াৰ উপৰিও আৰু এটা কথা মন কৰিবলগীয়া যে অসমীয়া সমাজৰ বিভিন্ন লোকচাৰৰ ভিতৰলৈ সোমাই লিখকে সকলোবোৰ বীতি নীতি আৰু পদ্ধতিক তন্-

তনৈক বিচাৰ কৰি সেইবোৰক ছবছকৈ দাঙি ধৰিছে।

মুঠতে 'অসমীয়া কাব্যত প্ৰেমৰ বৌৱতী স্ত্ৰীতি' শ্ৰীঅতুল বৰুৱাৰ বহুদিনীয়া আৰু একাধিপতীয়া শ্ৰমৰ ফল। চিন্তাশীল সাহিত্যৰ পাঠক আৰু গৱেষকসকলৰ উপৰিও যিসকল লোকে কেৱল গল্প উপভোগ্যে পঢ়ি ভাল পায় সেই সকলৰ কাৰণেও কিতাপখন সুখপাঠ্য হৈছে। ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলে যথেষ্ট উপকৃত হব। মুঠতে শ্ৰীবৰুৱাৰ 'অসমীয়া কাব্যত প্ৰেমৰ বৌৱতী স্ত্ৰীতি, চিন্তাশীল আৰু বহল আলোচনামূলক কিতাপখন ভিতৰত এক উল্লেখযোগ্য অবদান।

—যতীন গোস্বামী

জীৱনী চয়ন—

লিখক শ্ৰীঅৰ্ণৱৰ শৰ্ম্মা, প্ৰকাশক শ্ৰীবহুধৰ দত্ত, নিউ বুক ইন্টা, গুৱাহাটী—১ম সংস্কৰণ—১৯৭৭
বেচ ৩৫০ মুঠ পৃষ্ঠা ১০০।

অসমীয়া জীৱনী সাহিত্যলৈ অগ্ৰগণ্যৰ শৰ্ম্মাই ইয়াৰ আগতেও দুই তিনিখন কিতাপ আগবঢ়াইছে। জীৱন সাহিত্য ৰচনাৰ ক্ষেত্ৰত সাধাৰণ ফালৰ পৰা চালে অসমীয়া সাহিত্য, আগৰে পৰা পিছপৰা নহয়। অৱশ্যে মহত লোকৰ জীৱনৰ সকলো দিশকে সামৰি লিখা পূৰ্ণাঙ্গ জীৱনীয়ে আমাৰ সাহিত্যত অতি কম। অহু-বাদমূলক জীৱনী আৰু 'আজকালীৰ সংখ্যাও আত্মলিখিত লেখিব পৰা বিধৰ।

পৰিচয় কৰি দিবলৈ লোৱা 'জীৱনী চয়ন' পুথিখনিত শ্ৰীঅৰ্ণৱৰ শৰ্ম্মাই সৰ্ব্বমুঠ যোগলবাকী

মহত লোকৰ জীৱনৰ কথাৰ সাধাৰণ আলোচনা কৰিছে।

ইয়াত ছপা হোৱা প্ৰৱন্ধবোৰ ইয়াৰ আগতে আকাশ বানী আৰু বাতৰি কাকতত প্ৰকাশ পাইছিল। সেই প্ৰবন্ধবোৰকে জীৱনী চয়নত গোট পুৱাই পাঠক সমাজলৈ আগবঢ়োৱাত প্ৰবন্ধবোৰে বাতৰি কাকতৰ 'অস্থায়ী পৃষ্ঠাৰ প্ৰাণ'ই আৰি কিতাপত স্থায়ীৰ সাজ কৰিছে। জীৱন আলোচনা কৰোতে তেওঁলোকৰ সাহিত্য আৰু সাহিত্যিক জীৱনৰ দিশৰ প্ৰতি অধিক মনোযোগ দিয়াত সাধাৰণ পঢ়ুৱৈৰ উপৰিও কিতাপখন বিশেষকৈ ছাত্ৰ-ছাত্ৰীসকলৰ উপকাৰক আস্থিৰ।

কিতাপখনৰ কথা সূত্ৰত লিখকে 'জীৱনী চয়ন' কেইটাও ৰঙত ৰচনা কৰিবলৈ লোৱা হৈছে বুলি কৈছে। তাৰে এইটো প্ৰথম ৰঙৰে বাকী ৰঙবোৰত কৃতীপৰমসকলৰ জীৱনৰ পূৰ্ণাঙ্গ ৰূপ চোৱাৰ আশাত ৰৈ থাকিলোঁ।

বস্তু প্ৰাৱন—

অহুবাদক শ্ৰীকৃষ্ণা নাথ বৈষ্ণৱ, প্ৰকাশক শ্ৰীমতী তিলাত্তমা বৈষ্ণৱ, নিৰলা প্ৰকাশন, নিজৰূপাৰ, গুৱাহাটী—৩, প্ৰথম প্ৰকাশ, এপ্ৰিল ১৯৭৭
বেচ ৪০০ টকা পৃষ্ঠা ১০৫।

অহুবাদৰ ক্ষেত্ৰত অসমীয়া সাহিত্য এতিয়াও অনেক পিচ পৰা। অন্যান্য দেশৰ কথা ক'বিলেও অকল ভাৰতীয় কেবাটাও ভাষাৰ সাহিত্যত অহুবাদ সাহিত্যৰ উদ্ভাৱনী হোৱাটো মন কৰিবলগীয়া; অগত অসমীয়া সাহিত্যই যেনে দিশটোলৈ যেন ভালদৰে মনোনিবেশ কৰা নাই

হোৱা হোৱা কেইবছৰমানৰ ভিতৰত 'অনুদিত' হিৰাল আত্মলিখিত মুভত লেখিব পৰা হলেও জনগোষ্ঠীত—

পৰিচয় কৰি দিবলৈ লোৱা 'বসন্ত প্ৰাৱন' ৰনি শ্ৰীকৃষ্ণা নাথ বৈষ্ণাই ইভান টুৰ্গেনিভৰ 'পিয়ু' ট্ৰেব্ৰে'ৰ পৰা অহুবাদ কৰিছে। শ্ৰীবৈষ্ণাই ইয়াৰ আগতে জাহান্নাৰা অহুবাদ কৰি পাঠক-সকলৰ মাজত পৰিচিত হৈ আছে। 'জাহান্নাৰা'ৰ দৰে সাংলীল অহুবাদ আৰি 'বসন্ত প্ৰাৱনকো' পাইছে। অহুবাদত জটিলতা ইয়াত নাই, কতো যৈ যাব নালাগে নাই। অনুদিত শব্দৰ বেমে-জানিয়ে পাঠকক বিভাদত নেপেলায়। আমহাতে এগৰাকী মহান সাহিত্যিকৰ পুথি অহুবাদ কৰিবলৈ লৈ শ্ৰীবৈষ্ণাই ভাল কাম কৰিছে। কিতাপ ৰনি উপভাৱ যোগ্য হৈছে।

—যতীন গোস্বামী

বিচাৰ—

ৱচক আৰু প্ৰকাশক শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী, নৰদাৰী, অসম। প্ৰাণিস্থান—দত্তবৰুৱা এণ্ড কোম্পানী, গুৱাহাটী, প্ৰথম প্ৰকাশ—১৫ জাৰুৱাৰী (১৯৭১), বেচ—খনে তিনি টকা।

'বিচাৰ' সোতৰটা মৌলিক প্ৰবন্ধৰ এটি সংকলন। ইয়াত 'হুৱাৰবন্ধ', 'স্বাৰলয়ন', 'সজীৱনী মহ', 'নতুন পুৰুষৰ ডাঙিহাট', 'সোণলৈ মুকলি চিঠি', 'জয়জোৱান জয় কিৰাণ', 'আমাৰ ৰাজ্য আৰু বৈদেশিক সূতা সংকট', 'শিশুৰ চৰিত্ৰগঠনত পিতৃ-মাতৃৰ দায়িত্ব', 'অস্পৃশ্যতা আৰু শুকাঢ়াল', 'গমৰ পানী', 'স্বাভূমিকা মাতৃসকললৈ', 'মহাত্মা গান্ধীৰ জন্মশতাব্দীক উপলক্ষে', 'পাণ্ডৱৰ বনবাসৰ ছুদিন', 'গানপানী আৰু মধ্যাটৰি', 'ককাদেউতা আৰু

মাতৃলতা', 'লক্ষ্যগী আৰু জীৱনী-শক্তি', 'আমাৰ ৰাষ্ট্ৰীয় সংগঠি' এই সোতৰটা আলোচনা; সন্নি-বিষ্টি হৈছে।

শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰী অসমীয়া সাহিত্যত অপৰিচিত নহয়। আলোচনী—বাতৰি কাকতৰ ক্ষয়িকতে পঢ়ুৱৈ সমাজৰ লগত পৰিচিত হোৱাৰ উপৰিও ইয়াৰ আগতে 'বোবাৰ মগদেৱন' (১৯৬০), —ভাষা আন্দোলনৰ ক্ষেত্ৰিত ৰচিত, আৰু 'আমাৰ ৰাজ্য সংকট' (১৯৬৪) নামে দুখনো পুথি প্ৰকাশ আৰু প্ৰচাৰ হৈছে।

প্ৰথমাধ ৰবাৰ নিজস্ব অহুভূত্বৰে বাস্তৱৰ ক্ষেত্ৰিত ৰচনা কৰা প্ৰবন্ধ বাঢ়িয়ে যেনেকৈ পঢ়ুৱৈ সমাজক আগ্ৰত কৰি তোলে, শ্ৰীচৌধুৰীৰ প্ৰবন্ধইও তেনেকৈ পঢ়ুৱৈসকলক এক ঘনীভূত কৰিছে এৰে। সিমময়ত এলাভ-অহুবাদ, আৰ্থিক অনাটন আৰু নিৰমুৱা সহজাতী, বাজি আৰু জাতিৰ জীৱন ঘনহাটজ্ঞান কৰি তুলিছে, সেই সময়ত শ্ৰীমহেন্দ্ৰ নাৰায়ণ চৌধুৰীৰ 'বিচাৰ'ই অৰ্থাৎ আমাক সাহস আৰু আনন্দেৰে জীৱন মুক্তত প্ৰবৃত্ত হবলৈ যে অহুপ্ৰাণিত কৰিব সেই বিষয়ে সন্দেহ নাই। আজিৰ সংকটৰ দিনত বাজি আৰু জাতিৰ জীৱন সুখকৰ আৰু স্পন্দনপূৰ্ণ কৰি তোলাৰ অহুপ্ৰেৰণা শ্ৰীচৌধুৰীৰ 'বিচাৰ'ত আছে। 'বিচাৰ'ৰ ভাষা আৰু প্ৰকাশভঙ্গি ইমান সৰল-সহজ আৰু চিত্তগ্ৰাহী যৈ এগৰা আৰম্ভ কৰিলে ইয়াক শেষ নকৰাকৈ এৰিব নোৱাৰি। অসমীয়া পঢ়ুৱৈ সমাজত 'বিচাৰ'ৰ সমাদৰ বাঢ়িব যে নিশ্চিত।

আৰি শ্ৰীচৌধুৰীৰ পৈতৰ কাপৰ পৰা আৰু বহুতো শ্ৰুত্ৰেণা পান বুলি আশা বাখিলোঁ।

—শ্ৰীশ্ৰী শৰ্ম্মা

এইখন দেশৰ আত্ম গাঁৱতহে নিহিত আছে

আৰু মেয়ে
গাওঁ জাগিলেহে দেশ জাগে

অসমৰ

একুৰি পাঁচ হাজাৰখন গাওঁলৈ
স্বাধীনতাৰ আশীৰ্ব্বাদ স্বৰূপে

যিখিনি ন ন সুবিধা—

যোন, ন ন আলি-পদুজি, হাস্পাতাল, স্বাস্থ্যকেন্দ্ৰ
ভিন্ ভিন্ শিক্ষানুষ্ঠান, বিজুলী যোগান ইত্যাদি
আহিব লাগিছে

সেয়েহে সূচনা কৰিছে—

অসমৰ দ্রুত প্ৰগতি

অসম চৰকাৰৰ তথ্য আৰু জনসম্পৰ্ক অধিকতাৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত

অসম সাহিত্য সভাঃ যোৰহাট
বেজবৰুৱা শতবাৰ্ষিকী সমিতিৰ হিচাপ
বেজবৰুৱা শতবাৰ্ষিকী পুঁজিৰ ১৪৪৩৭ ৰ পৰা ৩১৩৭০ লৈকে আয় ব্যয় হিচাপ

বায়	পৰিমাণ		আয়	পৰিমাণ
	ট:	প:		
দক্ষতা				
সুমন বানচ	৩,৬৬৬.০০		অসম চৰকাৰৰ অনুদান	৪০,০০.০০
প্ৰকাশন—	২২,১৩২.০৬		পুঁজিলৈ দান—	
পৰিশোধ কৰিব			ব্যক্তিগত দান	৮,৯৩৬.০০
লগীয়া বিল	৩৬,১৫৮.০০	৬৭,২৯৩.০৯	শাখা সভা	৯,০৩৩.০১
প্ৰচাৰ—			আঞ্চলিক (গুপন)	২৪,০৭২.২০
বিবিধ—			প্ৰকাশন—	৪২,০৪৪.২১
শৈলচিত্ৰ—	৩,৩১২.০০			১৬,৬৬৭.২৮
পৰিশোধ কৰিবলগীয়া	২,২০৫.০০	৫,৫১৭.০০	কেলেণ্ডাৰ বিক্ৰী—	১,২৮৮.০০
কেলেণ্ডাৰ—			বেজবৰুৱাৰ চ'ৰা—	২,৭৯৩.০০
ডাকটিকট আৰু তাৰ—			গুপনৰ দ্বাৰা সংগ্ৰহ—	২,৭৪৭.১৮
টেলিফোন—	৭৬৫.০০	৩,৩২৭.২৯	শৈলচিত্ৰ (দান):	৫০০.০০
পৰিশোধ কৰিবলগীয়া বিল	৭৬০.৫০	১,৪০৫.২০	ছবি আদি বিক্ৰী:	১,৩২৩.০৯
বঁটা—			ডাকঘৰ বিক্ৰী:	৩৫১.০০
মুঠ কলক—			তথ্যচিত্ৰ:	
মুঠ স্তম্ভ—			অসম চৰকাৰৰ অনুদান	২৪,০০০.০০
ভিক্ৰম্ভ ভৱন নিশ্চান সমিতিলৈ			প্ৰদৰ্শনীৰ দ্বাৰা আয়	১০০.০০
অনুদান—	২,৫০০.০০		অসম চৰকাৰক বিক্ৰী	৬,০০০.০০
ডাকঘৰ নিশ্চান—			সামৰণি ঠক:	৩৭,০০০.০০
লেখন সামগ্ৰী: (পৰিশোধ			দ্বাৰা গুপনকি ব্যয়:	১১,১৯৯.৬৯
কৰিব লাগিছা বিল)				
১৭২.৬৭				
হিচাপ পৰীক্ষক:				
(পৰিশোধ কৰিবলগীয়া)				
৫০০.০০				
তথ্যচিত্ৰ—				
শিল্পী তালুকদাৰ	২৪,৫০০.০০			
অক্ষয় চৌধুৰী	৪,৫০০.০০			
কৰ্মী কাম্বোজ্যৰ দ্বাৰা				
বিল পৰিশোধ	১,৭৪৩.০০			
পৰিশোধ কৰিব লগীয়া				
বিল	১,৭৯২.৫০	৩২,৫৩৮.৫০		
মুঠ টকা—	১,৭৬,০১৩.৪৫			

মুঠ টকা ১,৭৬,০১৩.৪৫

অসম সাহিত্য সভা যোবহাট
বেজবকরা শতবার্ষিকী সমিতি
বেজবকরা শতবার্ষিকী পুঁজি উদ্ধৃত পত্র: ১২৭০ চনৰ ৩২ মাৰ্চত

ধৰণ	পৰিমাণ		পৰিমাণ ট: প:
	ট:	প:	
সাধাৰণ পুঁজিৰ পৰা	৬,৯২০'৯২		১১,১২৯'৬২
পৰিশোধ কৰিবলগীয়া বিল:			৩৭,০০০'০০
প্ৰকাশন	৩৬,১৫৮'০০		৩৭,০০০'০০
শৈলচিত্ৰ	২,২০৫'০০		
টেলিকোম	৭৩০'৫০		
তথ্যচিত্ৰ	১,৭৯৫'৫০		
লেখন সামগ্ৰী	১৭২'৬৭		
হিছাপ পৰীক্ষক	৫০০'০০	৪১,৫৬১'৭০	৩৭,০০০'০০
		মুঠ—৪৮,৫৫২'৬২	মুঠ—৪৮,৫৫২'৬২

বেজবকরা শতবার্ষিকীৰ হিচাপ

অসম সাহিত্য সভাৰ কাৰ্য-নিৰ্বাহক সমিতিয়ে নিয়োগ কৰা বেজবকরা শতবার্ষিকী হিছাপ উপ-সমিতিৰ ফালৰ পৰা আমি সভাৰ জমা-খৰচৰ ব্যৱস্থান আৰু হিচাপ পৰীক্ষকৰ প্ৰতিবেদন মিলাই চাই আমাৰ মন্তব্য দাঙি ধৰিলোঁ।

বেজবকরা শতবার্ষিকীৰ (ক) প্ৰকৃত ব্যয়— ১,৩৪,৪৫১'৭৫
(খ) নগদ জমা— ১,২৭,৮১৩'৭৬
৬,৬৩৭'৯৯

অতিৰিক্ত প্ৰকৃত ব্যয় (আয়ৰ ওপৰৰিক্ত ব্যয়)— ৬,৬৩৭'৯৯

৩১।৩।৭০ তাৰিখলৈকে সাহিত্য সভাৰ সাধাৰণ পুঁজিৰ পৰা খৰচ কৰা পৰিমাণ চহেজাব হ'ব সাতত্ৰিশ টকা নিৰানব্বৈ পইচা মাত্ৰ।

পৰিশোধ কৰিবলগীয়া — ৪১,৫৬১'৭০

প্ৰকাশনৰ কিতাপ পত্ৰৰ মূল্য

অনুসৰি ধৰা হৈছে — ৩৭,০০০'০০

৪,৫৬১'৭০

৪,৫৬১'৭০

১১,১২৯'৬২

কিতাপৰ মূল্য বিক্ৰী কৰাৰ সময়লৈকে যদি এক মূল্য বৰ্তি থাকে তা ইমান যিনি বিতৰণ পত্ৰৰ মূল্য নিৰূপণ কৰোঁতে আৱশ্যকীয় 'বৰ্তন' দিয়েগ কৰা হৈছে তেতিয়া হলে ৩১।৩।৭০ তাৰিখত বেজবকরা শতবার্ষিকীৰ সৰ্বমুঠ পৰিশোধ কৰিবলগীয়া পৰিমাণ এঘাৰ হাজাৰ এশ নিৰানব্বৈ টকা উনসত্তৰ পইচা মাত্ৰ। কাৰ্যালয়ৰ পৰা জমা গৈছে যে এই হিচাপত কিতাপৰ বৰ্তন (কমিচন) ৩%ধৰা হৈছে। কিন্তু বৰ্তমান ৪% টকাকৈ (৩০+১০) কিতাপ বিক্ৰী কৰা হৈছে। সেই ফালৰ পৰা ৪০ টকাকৈ বৰ্তন বাদ দিলে মুঠ ৩১,৭১৪'০০ টকা হ'ব।

মুঠ কিতাপৰ প্ৰকৃত মূল্য— ৫২,০৫৭'০০
শতকৰা ৪০%বাদ
২১,১৪৪'০০
৩১,৭১৪'০০

ইয়াৰ উপৰি ১৯৬৯-৭০ চনত বেজবকরা প্ৰকাশনৰ ডাক খৰচ সাধাৰণ পুঁজিৰ পৰা কৰা হৈছিল। এনে প্ৰকাশন পঠোৱা খৰচ ১০৮'১০০ (এহেজাৰ একাশী টকা) সাধাৰণ পুঁজিৰ পৰা বেজবকরা শতবার্ষিকী কেন্দ্ৰত খৰচ কৰা হৈছে।

গতিকে আমাৰ বিবেচনা মতে সাধাৰণ পুঁজিৰ পৰা ব্যয় হ'ব—

৬,৬৩৭'৯৯
১,০৮'১০০
৭,৭১৮'৯৯
৭,৭১৮'৯৯

পৰিশোধ কৰিব লগা— ৪১,৫৬১'৭০
প্ৰকাশনৰ মূল্যত পোৱা বাব— ৩১,৭১৪'০০
৯,৮৪৭'৭০

ইতিমধ্যে প্ৰধান সম্পাদকে পোৱা পৰিশোধ কৰিবলগীয়া শেহতীয়া বিল— ২১'০০
২১'০০

৯,৮৪৭'৭০

২১'০০

মুঠ— ১৭,৫৮৭'৬৯

এতেকে সৰ্বমুঠ পৰিশোধ কৰিব লগীয়া টকা হ'ল সোতৰ হাজাৰ পাঁচশ সাতাশী টকা উনসত্তৰ পইচা।

১। স্বাঃ শ্ৰীঅৰূপ চন্দ্ৰ গোস্বামী ২। স্বাঃ শ্ৰীনবীন বৰদলৈ ৩। স্বাঃ শ্ৰীযতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামী
হিচাপ পৰীক্ষাৰ উপ-সমিতি ১৪।১।৭০

কৃতজ্ঞতা :

বেটপাতৰ গণেশ্বৰ মুৰ্ত্তিৰ চিত্ৰ অসম ৰাজ্যিক সংগ্ৰহালয় কৰ্তৃপক্ষৰ পৰা পোৱা হৈছে।

**এচিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ ভাষা
আৰু সংস্কৃতি সম্পৰ্কীয় চাৰ
জাপানী প্ৰতিষ্ঠান**

এচিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ ভাষা আৰু সংস্কৃতি বিষয়ক চৰ্চাৰ প্ৰতিষ্ঠান (The Institute for the study of Languages and Cultures of Asia and Africa) এটি ১৯৬৩ চনৰ ১ এপ্ৰিল তাৰিখে 'চায়োল কাউন্সিল অৱ জাপান'ৰ অহুমোদন ক্ৰমে স্থাপন কৰা হয়। 'টোকিও য়ুনিভাৰ্চিটি অৱ ফৰেণ ষ্টাডিজ'ত অহুভুক্তি শোৱা এই প্ৰতিষ্ঠানটোৱে কলা সংস্কৃতিৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাথমিক শিক্ষাদানৰ কাৰণে বহল আঁচনি লৈ উল্লেখযোগ্য কাম কৰিছে।

সাতোটা শাখাৰে গঠিত মূল গৱেষণা বিভাগ-টোত আছে বৰ্ণনামূলক ভাষাতত্ত্ব, ধ্বনিতত্ত্ব, নৃত্য, ইতিহাস, ভূগোল ইত্যাদি। দক্ষিণ এচীয় বিভাগত হিন্দী, উৰ্দু, বঙালী, সিংহলী, নেপালী, পালি আদিৰ উপৰিও ইৰাণীয় ভাষা আৰু সংস্কৃতিক শাখাত পাৰ্চী, পুস্ত, আৰ্মেনীয়, জৰ্জীয় আদিৰো অহুভুক্ত হৈছে।

ভাৰতীয় বিভাগ (Section I) ৰ গৱেষণাৰ কাৰ্যসূচী আৰু গঠন এনে ধৰণৰ—

সহকাৰী অধ্যাপক : শ্ৰীনাৰায়ণ হেইজি (ইতিহাস)

সাধাৰণ গৱেষণা—আধুনিক ভাৰতীয় ইতিহাস চলি থকা গৱেষণা—সমাজবাদী চিন্তাধাৰা আৰু আনুৰাগীয়া সমাজবাদক বিশেষ প্ৰসঙ্গ হিচাপে লৈ ভাৰতীয় ৰাজনৈতিক ইতিহাস আৰু ভাৰতীয় জাতীয়তাবাদৰ প্ৰগতি।

সহকাৰী অধ্যাপক : নাৰা চুয়োছী (ভাষাতত্ত্ব)

সাধাৰণ গৱেষণা : আধুনিক ইন্দো এছিয়ান ভাষা আৰু ভাষাতত্ত্বসমূহৰ তুলনামূলক চৰ্চা। চলি থকা গৱেষণা—(১) অসমীয়া আৰু বঙলা ভাষাৰ ধ্বনিতত্ত্ব বিষয়ক পাৰ্থক্য নিৰ্ধাৰণৰ কাৰণে প্ৰায় এহেজাৰ শব্দ (Vocables) ৰাকত লৈ কৰা গৱেষণা, (২) বহল ভাবে ভাষা

চৰ্চাৰ কাৰণে আধুনিক হিন্দী-ভাষা বিষয়ক কথা। উল্লেখিত ধৰণৰ আৰু কেবাটাও দিশত এই অহুষ্ঠানত গৱেষণা হৈ আছে।

বৃহত আঁচনিসমূহৰ ভিতৰত চুটা কাম ইতি-মধ্যে সম্পূৰ্ণ হৈছে—(১) এচিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ ভাষাসমূহৰ মূল শব্দ (vocabulary)ৰ ওপৰত ভাষা তাত্ত্বিক প্ৰশ্ন (questionnaire সংগ্ৰহ আৰু (২) এচিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ দেশবোৰৰ ভাষা শিক্ষা।

প্ৰতিষ্ঠানত সম্প্ৰতি তলত উল্লেখ কৰা গৱেষণা কাৰ্যসূচীবোৰৰ ভিতৰত আছে—ভাষা শিক্ষা, ভাষাৰ লগত সামিধ্য স্থাপন, আফ্ৰিকাৰ বৈজ্ঞানিক জৰীপ, শব্দকোষ আৰু ইয়াৰ বিভিন্ন কথৰ মূলনিৰ্ণয়ৰ কাৰণে মূলগত অধ্যয়ন, এচিয়া আৰু আফ্ৰিকাৰ ভাষাসমূহৰ ব্যাকৰণ বচনা, ভাৰত আৰু পাকিস্তানৰ আধুনিক সাহিত্য, আফ্ৰিকাৰ জনজাতীয় সমাজৰ তুলনামূলক চৰ্চা ইত্যাদি।

প্ৰতিষ্ঠানৰ পণ্ডিতসকলৰ যত্নত এতিয়ালৈকে এইকেইবিধ ভাষাৰ অভিধানৰ কাম সম্পূৰ্ণ হৈছে : কাৰোৱাৰ—জাপানী, থাই—জাপানী, আধুনিক বঙলা-জাপানী, জাপানী-আধুনিক বঙলা, অহা ভাষাৰ আদৰ্শ অভিধান, আৰ্য্যবৰ্ণিক জাপানী-ইংৰাজী আৰু মিক্সিডা জাপানী—ইংৰাজী অভিধান। বিভিন্ন ভাষাত পণ্ডিতসকলৰ সহ-যোগত অন্যান্য অভিধান সঞ্চালনৰ বাবে এই প্ৰতিষ্ঠানৰ পণ্ডিতসকল একত্ৰ আগ্ৰহান্বিত।

ভাষা গৱেষণাসাধাৰ লগতে ১৩,০০০ কিতাপৰ এটি পুথিভঁৰাল ইয়াত ৰখা হৈছে। প্ৰতিষ্ঠানৰ তৰফৰ পৰা 'Journal of Asian and African studies' নামৰ এখন বছৰেকীয়া পত্ৰিকা উল্লেখ্য উপৰিও এখন তিনিমহীয়া বাতৰিপত্ৰ (newsletter) প্ৰকাশ কৰি থকা হৈছে।

[যি সকলে এই প্ৰতিষ্ঠানটিৰ লগত যোগাযোগ কৰিব খোজে, তেওঁলোকে Central Institute of Indian Languages, Manasagango.ri Mysore—6 ঠিকনাৰ পৰা সৰ্বিশেষ বিবৰণ আৰু প্ৰতিষ্ঠানৰ ঠিকনাদি সংগ্ৰহ কৰিব পাৰে। —সম্পাদক, অঃ সাঃ সভাপত্ৰিকা]

মেট্ৰিক পদ্ধতি জোখ-মাখত

শুদ্ধকৈ আৰু সঠিককৈ বস্তু-বেহানি পাবলৈ হলে

- (১) পূৰ্ণ মেট্ৰিক একক যেনে কিলোগ্ৰাম, লিটাৰ, মিটাৰ হাৰত বস্তু কিনিব।
- (২) চৰকাৰী চাব-মোহৰ থকা মোৰ দাপ্তিক পাল্লা হাতেৰে নধৰি শিকচি ওলোমাই ওজন কৰিলেহে বস্তু কিনিব; কাঠৰ দাপ্তিক পাল্লাৰে জুৰি বস্তুৰ ওজন কম হোৱাৰ সম্ভাৱনাই বেছি।
- (৩) মুখ বন্ধ মিঠাতেলৰ টিন, মোনা, পেকেট বা টোপোলা, টিন বা বট বস্তু কিনিলে তাৰ ওপৰত সঠিক পৰিমাণৰ ওজন লিখা আছেন নাই চাই কিনিব। পৰিমাণ লিখা নাথাকিলে মুখ বন্ধ মোনা, পেকেট টোপোলা আদিৰ আকাৰ চাই তাৰ ভিতৰত থকা পৰিমাণ ধৰা ট
- (৪) চৰকাৰী চাব-মোহৰ মৰা জোখ-মাখৰ কিবা হেৰ-ফেৰ দেখিলেই বিহিত ব্যৱস্থা লবলৈ ওচৰৰ জোখ-মাখৰ পৰিদৰ্শকক লগ ধৰক।

(অসম চৰকাৰৰ জোখ-মাখ বিভাগৰ দ্বাৰা প্ৰচাৰিত)

অসম সাহিত্য সভাৰ প্ৰধান সম্পাদক শ্ৰীযতীন্দ্ৰ নাথ গোস্বামীৰ দ্বাৰা প্ৰকাশিত আৰু জয়া
(কম্বাচল ৰোড, গুৱাহাটী-৩)ত শ্ৰীমতী কুমাৰ নাথৰ দ্বাৰা মুদ্ৰিত